

politicke
ZATVORENIK

Godina XXIV. - listopad/studeni/prosinac 2015. BROJ **265**

*Sretan
Božić
i
Nova
godina!*

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Mr. sc. Marko Grubišić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Josip Ljubomir Brdar, Ivan Gabelica,
Andelko Mijatović, Alfred Obranić,
Andrija Vučemil

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Masarykova 22/IV
tel: 01/ 487 2433
e-mail: hdpz-zagreb@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

Godišnja preplata za Hrvatsku 140 kn
za inozemstvo: Europa 300 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 500 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

IBAN HR0525030071100009317 kod
SBERBANK d.d.Zagreb, a za devizne
uplate isti IBAN i BIC VBCRHR22
također kod SBERBANK d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i preplatom tel.: 01/ 48 72 433
srijedom od 9.00 do 13.00 sati.

***
ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

<http://www.hdpz.t-com.hr>

Blaž Jurjev Trogiranin (oko 1390. - oko 1450.),
Poliptih, Bogorodica, Opatska zbirka Korčula

POLITIČKI ZATVORENIK – POTREBNIJI NEGO IKAD

Nikad teže mi nije bilo pisati uvodnik. Već pet puta sam prešarao tekst, otrgnuo list iz bloka i bacio ga u koš. Tako se to događa kada je stvarnost nelagoda, a pisati se mora!

Nakon četvrt stoljeća postalo je neizvjesno daljnje objavljivanje našega lista. Razlozi su manje-više poznati svim preplatnicima i čitateljima *Političkog zatvorenika* koji je skoro dva desetljeća bio mjesecišnik, pa su nas finansijske nevolje prisilile na dvomjesečni ritam, a u zadnje vrijeme izlazimo kao tromjesečnik. Uz te poteškoće pojavljuju se i nove: zbog objektivnih razloga sve je manje hrvatskih političkih uznika kojima zdravlje dopušta suradnju, što onda otežava posao i glavnom uredniku.

Ali, usprkos svemu tome, mislim da je *Politički zatvorenik* više nego potreban u razdoblju koje je pred nama! Potreban nam je kao kruh, zrak i voda, što bi rekao jedan naš poznati član, potreban nam je kao potpora i tribina koja će i dalje bilježiti naša sjećanja i uvjerenja, ujedno sudjelujući u izgradnji projekata čije je ostvarenje na pomolu.

Ostvarenja našega sna, da će i u Hrvatskoj, u Zagrebu, postojati Hrvatski centar aktivnog sjećanja na žrtve totalitarnoga jugo-komunističkog sustava, sustava koji je odredio sudbine nas i naših obitelji, počinje se ostvarivati. U završnoj smo fazi pregovora s Uredom za kulturu grada Zagreba oko dodjele prikladnog prostora (površine oko 1500 m²), a ne treba ni govoriti da imamo čime napuniti i deset puta veću površinu. U veljači 2016. ćemo aplicirati na natječaju za sredstva iz fondova Europske unije koja su namijenjena za te i slične svrhe, pa bi tako Zagreb i Hrvatska imali ono što već odavno imaju Budimpešta, Bukurešt, Varšava i drugi gradovi postkomunističkih zemalja.

Nadalje, ne smijemo zanemariti sve one aktivnosti koje se poduzimaju da bi lustracija bila napokon provedena i kod nas. Postoje i druge skupine koje rade na postignuću tog cilja (poput Kruga za trg ili redovitih politoloških tribina koje se održavaju u sklopu Matice hrvatske), pa je i zbog toga korisno da naš list prati sve te procese i promiće gledišta koja su bliska našemu članstvu. Nedavno sam u Ljubljani ponosno pokazivao naš *Politički zatvorenik* Janezu Janši i skupini oko njega, koja je tek osnovala Slovensko društvo političkih zapornikov, te je odlučila pokrenuti svoje glasilo po uzoru na naš list koji je – podsjećam opet – u Međunarodnoj asocijaciji političkih uznika i žrtava komunizma (INTERASSO) proglašen najboljim listom ovoga tipa u svim bivšim komunističkim zemljama Europe!

Dakle, da skratim: uvijek smo bili najjači kad nam je bilo najteže, pa neka tako bude i sada!

Na meni je kao predsjedniku da, uz potporu svih vas, dragi moji suborci, supatnici i prijatelji, u ovo predbožićno vrijeme dadem obećanje kako će naš list izlaziti i dalje, u bilo kojem obliku. Novca nemamo, ali želje i motiva još imamo! Nismo mi još rekli sve što imamo reći!

Zato neka je blagoslovjen Božić koji je pred nama, a u novoj 2016. godini veselimo se novim izazovima i ostvarenju svih želja, naročito one da naš list, naš ponos, izlazi i dalje, i da nas i ubuduće dočekuje u poštanskom sandučiću. Neka nam budu blagoslovjeni božićni blagdani, a zdrava i radosna 2016. godine!

**mr. sc. Marko GRUBIŠIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika**

NA KRAJU DVADESETČETVRTOGA GODIŠTA...

Ovim brojem završava XXIV. godište *Političkog zatvorenika*. Iako je sudbina časopisa u ovome trenutku više nego neizvjesna (pa je nekrolog, iako sve bliži, možda ipak nešto preuranjen), svejedno je umjesno osvrnuti se na dosad prijeđeni put. Skoro četvrt stoljeća kontinuiranog izlaženja nije mala stvar: u hrvatskoj kulturnoj povijesti nema puno časopisa koji se time mogu pohvaliti.

Glavninu zasluga za to imaju vodstva Hrvatskoga društva političkih zatvorenika koja su, sva odreda, tijekom svih ovih godina osiguravala sredstva za izlaženje lista, a da pritom – bar sadašnjemu glavnom uredniku – nikad nisu vezala ruke niti postavljala političke ili kakve druge ograde. Ako je nekad i bilo pokušaja da se časopis stavi u funkciju tzv. državne politike, da ga se cenzurira ili da ga se *obecanjem nagrade* potakne na autocenzuru, da mu se nametnu ovi ili oni *komesari*, vodstvo Društva se je tomu uvijek znalo odhrvati. Zato je, uostalom, list i opstao. Da je pretvoren u stranački bilten, nikoga ne bi zanimalo; da se je Hrvatsku i na ovim stranicama pokušalo poistovjetiti s kojom strankom ili sapeti u partijske okvire, omeđiti partikularnim pogledima i interesima, odavno ga ne bi bilo.

Hrvatska je jedina mјera kojom se je htio mjeriti i kojom želi da ga se mjeri. A uvijek smo imali pre malo hrabrosti da bismo bili kukavice.

Zato se *Politički zatvorenik* nikad nije ravnao onim što je godilo Markovu trgu, nego je uvijek htio imati na umu da kroza nj zbori onaj dio hrvatskoga naroda koji se je pokazao spremnim na žrtvu ne samo u trenutcima kad su u nj upereni reflektori i kad je obasjan svjetlima pozornice, nego i onda kad je bilo realno očekivati da ta žrtva ostane zauvijek nepoznata. To je jedna od onih činjenica koje se lako zaboravljuju: pred publikom je lako umirati za domovinu; teško je kad to umiranje nije predstava za javnost.

Zato se ovdje nikad nije vodilo računa o tome da se politički oportunitet stavi ispred uvjerenja. Zato na ovim stranicama nikad nije bilo hvalospjeva „antifašizmu“ niti su jugoslavenski komunisti ikad nazvani hrvatskim rodoljubima. Nikad, jer su svi njihovi motivi i svi njihovi plodovi bili protuhrvatski. Zato ulazak Jugoslavenske armije u Zagreb i gaženje hrvatske zastave nikad nisu proglašeni oslobođenjem, ma kako se to častilo ustavnim preambulama, zakonskim tekstovima i državnim proračunima. To je za nas bila i ostala okupacija, jer nikad nismo mislili da se ikakvom Jugoslavijom može osloboditi ma kakva Hrvatska. Kosti stotina tisuća naših svjedoka leže razasute po neobilježenim grobištima pod hrvatskim i tuđim nebom.

Jednako je tako *Politički zatvorenik* odbijao zavijati u čopor i tražiti jeftinu popularnost. Ništa o tome ne govorи rječitije od našega odnosa prema nekadašnjem visokom predstavniku međunarodne zajednice za ovaj dio Europe: u vrijeme kad se je Ivi Sanaderu kadilo iz tobože lijevih i tobože desnih medija, kad ga se slavilo kao reformatora i obnovitelja, i kad mu se je i članstvo njegove stranke klanjalo kao polubogu, s ovoga je mjesta Sanader doživljavao samo kritike i osude. Bez ijednog slova pohvale. Ijednog! Naprotiv, nije nam se gadila samo njegova servilnost; bila nam je gadljiva ropska éud koja je izvirivala iz tih hvala i pohvala, i nismo se ustezali to gađenje i pokazati.

No, kad je Sanader uhićen i optužen, pa ni onda kad je osuđen i kad se nije moglo znati kakva će biti pravna sudbina te osude (koja, neovisno o krajnjemu ishodu, nesumnjivo predstavlja otužno poglavje u inače općenito neveseloj povijesti hrvatskoga pravosuđa), nije se ovdje na nj nabacilo nijednim kamenčićem. Ne zato što smo – onda ili danas – mislili da ga ne zaslužuje, nego zato što radi vlastitog obraza nismo htjeli zavijati s čoporom. Jer, neviteški je udariti na onoga koji se ne može braniti. I drugo, kukakvički je napadati onoga koga svi napadaju.

Kao što se je moralno sumnjati u jednodušne hvalospjeve, tako se mora sumnjati i u jednoglasno pljuvanje po dojučerašnjem božanstvu. I ono je, baš kao i klanjanje, izraz ropskog mentaliteta, nedostojno pristojna i slobodna čovjeka. A to, dakako, za sobom povlači i posljedice, poput one da nas se proglaši suvišnima i *neupotrebljivima* za stranačke, partizanske svrhe, ali – to je izbor na koji smo unaprijed pristali. I upravo zato *Politički zatvorenik* ulazi u svoje dvadesetpeto, vjerojatno zadnje godište, sa sviješću da vjerovnika nije imao niti ih iza sebe ostavlja. Veseli ta svijest, baš kao što veseli i svijest da je dužnika popriličan broj...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

MOST – STOTINU MANA I JEDNA MOŽDA KLJUČNA VRLINA.....	2
CIRKUS	5
Josip Ljubomir BRDAR	
HRVATSKA JE U RATU!.....	7
Alfred OBRANIĆ	
NAŠ NUTARNJI SVIJET (27.)	12
Maja RUNJE, prof.	
SAVJET LIJEČNIKA	12
Dr. med. Drina BLAŽEKOVIC SOJČIĆ	
ALBERT CAMUS (1913.-1960.) – PUTOKAZI ISTINSKOGA ČOVJEŠTVA (IV.)	14
Dr. Vjeko Božo JARAK	
POBIJENI PJESENICI (IV.).....	17
Tomislav JONJIĆ	
POLITIZIRANJE BLAŽENOGLA ALOJZIJA STEPINCA.....	26
Tihomir NUIĆ	
NE SAMO PROTIV HRVATSKE DRŽAVE: ZAVNOH JE BIO I PROTIV HRVATSKOG JEZIKA!	33
Tomislav JONJIĆ	
O UKLANJANJU VOJNIH GROBALJA I GROBOVA "OKUPATORA" I "NARODNIH NEPRIJATELJA" U SLOVENIJI NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA (II.).....	38
Dr. sc. Vladimir GEIGER,	
ZLOUPOTREBA PSIHIJATRIJE U POLITIČKE SVRHE U DOBA KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE	43
prof. dr. sc. Vlado JUKIĆ	
VJEKOSLAV BALIN, HRVATSKI DOMOLJUB I MUČENIK (II.).....	45
Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ	
JUGOSLAVENTSKI KOMUNISTIČKI ZLOČINI I JA	49
Andrija VUČEMIL	
PORATNA SASLUŠANJA HRVATSKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA (I.).....	55
POVIJEST POLITIČKIH IGARA OKO SINJSKE ALKE.....	59
prof. dr. Stipe BOTICA	
IN DIESER AUSGABE	63
IN THIS ISSUE	64

MOST – STOTINU MANA I JEDNA MOŽDA KLJUČNA VRLINA

U trenutku zaključenja ovoga broja *Političkog zatvorenika* i dalje je potpuno neizvjesno, hoće li na temelju rezultata saborskih izbora od 8. studenoga doći do stvaranja parlamentarne većine i tko će, možda, formirati vladu. Znademo jedino to da je **Milanovićev** SDP i formalno

što je omogućila da na površinu izbije silnice koje bi, po svemu sudeći, mogle dugoročno odrediti sudbinu Hrvatske, pa čak i sudbinu „ovih prostora“, što je nama važno ponajprije zbog naše životne zainteresiranosti za sudbinu Bosne i Hercegovine i politički razvitak u susjednoj nam

nistarstava, duduše, nije teško izmijeniti, ali bi za HNS svakako bilo manje prostora nego u dosadašnjoj vladi, a nema nikakve sumnje da bi se prije ili kasnije netko mogao upitati, zar je SDP-u u takvoj konstelaciji uopće potrebna koalicija s HNS-om, pa bi – bez izgleda na skoro priključenje njezinih kadrova na sisu javnih poduzeća, ustanova i državnih sinekura – ta stranka postupno mogla jednostavno usahnuti.

No, takva raččamba, makar je ne valja zanemariti, iz vida gubi ono što je stvarni interes Milanovićeve klike, a i ono što je stvarni interes Vrdoljaka i družine. Držati da su ti interesi potpuno podudarni, i da su u njihovoj podlozi primarno ideološki razlozi, može samo netko tko ništa ne razumije. U stvari se između tih dviju grupacija (koje se ideološkim pitanjima, dakako, služe samo kao paravanom), poodavno vodi ozbiljna bitka oko nastojanja da se (dijelom u vlastito, a još više u nečije tuđe ime) uspostavi i održi što snažniji nadzor nad energetskim investicijama i postrojenjima, te nad zbrinjavanjem otpada, a u perspektivi i nad crpljenjem pitke vode i upravljanjem šumama. Treba se prisjetiti **Linićevih** sukobljavanja s MOL-om pod cijenu zatezanja odnosa s Mađarima (u kojem je kontekstu kazneni progon **Ive Sanadera** važna kockica mozaika), a ne smiju se zaboraviti ni Čacićeve termoelektrane i njegov naizgled samo verbalni okršaj s **Mirelom Holy** kao ministricom zaštite okoliša.

U tome svjetlu valja promatrati Vrdoljakov angažman oko INA-e i sukoba s MOL-om, kao i brojne vijesti o krupnim energetskim investicijama diljem Hrvatske, od osječke okolice do srednje Istre,

Božo Petrov

odbio prijedlog MOSTA da se formira tripartitna vlada (HDZ s Domoljubnom koalicijom, SDP s koalicijom Hrvatska raste i MOST), čime su odškrinuta vrata većini koju bi tvorili Domoljubna koalicija i MOST.

Međutim, lako je uočiti ono što se prividno čini nelogičnim, da ta mogućnost nije previše razveselila ni sve struje unutar HDZ-a kojemu je, športskim rječnicom kazano, serviran *zicer*. Tamo se jasno mogu detektirati krugovi koji umjesto takve, tjesne pobjede, priželjkuju nove izbore, svjesni da bi oni mogli uvjetovati preslagivanje odnosa u toj stranci. A u one koji ne kriju svoje nezadovoljstvo najnovijim raspletom, moglo bi se lako uvrstiti i neke od krugova čiju bi zbumnost i nelagodu površni promatrači – pa i oni koji sebe ne smatraju površnima, ali misle isključivo u ideološko-političkim kategorijama – na prvi pogled proglašili neočekivanim.

Situacija zasluguje pomniju račlambu ne zbog toga što predstavlja ustavnopravni i politički presedan, nego zbog toga

državi. A za pravilno shvaćanje najnovijih procesa, pa dakle i za pravilno shvaćanje stanja u kome se Hrvatska nalazi, korisno je uočiti nekoliko ključnih elemenata.

Prvo na što valja obratiti pozornost jest kronologija postizbornog raspleta. Prvi koji je apsolutno otklonio tripartitnu vladu bio je ministar **Vrdoljak**, aktualni predsjednik Hrvatske narodne stranke, koji je pritom usput ocijenio da bi to bio „novi socijalistički savez radnog naroda“ (jer je taj oblik organiziranja radničke klase u Jugoslaviji, valjda, njemu i **Vesni Pusić** osobito zazoran!). HNS je, dakle, ultimativno zatražio sve ili ništa: produžetak mandata postojeće lijeve koalicije ili odlazak u oporbu. Općenito se drži da je to korak kojim su Zoran Milanović i SDP faktično dovedeni pred zid, i da je motiviran tek prizemnom političkom računicom, jer: u tripartitnoj bi vladi jedva bilo mesta za HNS i njegove kadrove. Ustroj vlade i broj mi-

Ivan Vrdoljak

Zoran Milanović

i od Podravine do krajnjega hrvatskog juga, u kojima Vrdoljak nije samo resorni ministar, nego i puno više od toga. Dio istoga konteksta je i politička provokacija s OraH-om, koji je imao poslužiti discipliniranju Milanovića i SDP-a. Novinske i televizijske ankete su mjesecima, zapravo godinama napuhivale izborne izgledе i utjecaj OraH-a, a kad su se izbori primaknuli i kad se činilo da će HDZ lako nadjačati razmrvljenu Ilovicu, istoga je trenutka splasnula medijska potpora Mirjani Holy koja se je, dakako, izgubivši taj medijski mostobran, svela u realne okvire odnosno – u političku beznačajnost.

Takozvana Ilovica je time prividno konsolidirana, makar ima, poput elipse, dva žarišta: jedno čini SDP, drugo je HNS. Usprkos animozitetima između tih dviju grupacija, one će ostati u čvrstome savezu, jer na vlasti mogu ostati samo u simbiozi. Zbog toga se iz SDP-a nisu mogle čuti javne negativne reakcije zbog HNS-ova istrčavanja protiv tripartitne vlade. Taj korak bi, inače, pristajao starijemu i jačem bratu, SDP-u, ali činjenica da se je na nj odlučio mladi i slabiji, HNS, jasna je politička poruka čitavu političkom i gospodarskom *establishmentu* u Hrvatskoj. Jer, kao što lava ključa pod prividno hladnom Zemljinom korom, tako pod koprom hrvatske politike ključaju plin, nafta, voda, otpad, ruski, njemački i drugi kapital, Srbija i tzv. Republika Srpska, a prelamaju se geopolitički interesi svjetskih velesila i multinacionalnih kompanija.

Svatko od njih ima svoje pijune na hrvatskoj šahovskoj ploči, i svaki od tih pijuna računa na svoje mrvice, mrvice koje se mijere milijunima, nekad i milijardama. O taj kolač otimaju se grupacije kojima je

ideološko-politički vokabular tek sredstvo za *obsjeniti prostotu*: kako bi im država mogla i dalje služiti kao krava muzara, skupine koje su vezane tek dijelom vidljivim nitima – a ponekad okupljaju i ljude koje prosječnik jedva može zamisliti i za istim stolom, kamoli na istome poslu – za nos povlače naivne birače, prodajući im jeftine ideološke pripovijesti i nastojeći ostaviti dojam da doista razgovaraju o Hrvatskoj i o njezinim životnim interesima! Zato se te grupacije lako mogu prepoznati i na tobože desnomu dijelu političkog spektra, pa i uz bok pojedinim strujama unutar HDZ-a.

Jer, na to upućuje drugi element koji ne valja previdjeti: svakomu je, naime, očito da se je MOST nakon svega nekoliko dana našao izložen sustavnoj medijskoj i političkoj paljbi kako s tzv. Ilovicu, tako i s tzv. desnice. Ta je sloga više nego rječita, a iznenađuje samo naivčine koji pred tom činjenicom biraju najlakše rješenje: nojevski guraju glavu u pjesak i prave se da ne primjećuju tu iznenadnu monolitnost cjelokupne političke strukture i njezinih sveučilišnih i medijskih plaćenika i robova. MOST i osobito Božu Petrova napada *Večernji list*, napada ih *Jutarnji list*, napadaju ih *Globus*, *Telegram*, bilteni oko 24 sata i velika većina internetskih portala, a prividno u ulozi sekundanata te neravnopravne bitke nastupaju (kao tobože iskusni političari, a usput – da jed bude veći – malne kao moralni arbitri i etičke okosnice poratne Hrvatske) bivši premjeri Franjo Gregurić, Nikica Valentić i Zlatko Mateša odnosno sive eminentije poput Mladena Vedriša.

Toj kampanji se je posredno, ali zato vrlo aktivno pridružila i predsjednica Republike, čija je uloga nerijetko podcegnjivana, a još češće krivo procjenjivana. Jer, suprotno uobičajenim spekulacijama, od trenutka kad je aterirala na Pantovčak (dakle, nakon što je na svoju ruku i bez konzultacija s hrvatskom vladom i predsjednikom države – ma kakvi oni bili, a bili su takvi da je ona svojedobno pjevala ditirambe Ivi Josipoviću – napustila visoki položaj u hrvatskoj diplomaciji te se i formalno stavila u službu NATO-a, pa za taj čin, po hrvatskome običaju, bila nagrađena položajem predsjednice Republike!), Kolinda Grabar Kitarović ne pokazuje baš nikakvu ambiciju da bude produljenom rukom Hrvatske demokratske zajednice, još manje produljenom

rukom Tomislava Karamarka, a ponajmanje pukom činovnicom kojoj je ambicija presijecati vrpce i odobravati pokroviteljstva nad humanitarnim priredbama i svinjogojnim izložbama.

Nije ta ambicija problem sama po sebi (jer zapravo i nema doktrinarnih niti načelnih razloga da čovjek bude protiv jakе predsjedničke pozicije); problem može biti tek osoba koja je pokazuje ili način na koji se ona manifestira odnosno cilj koji se iz nje dade prepoznati. Vidjelo se to već pri ustrojavanju predsjedničkog ureda u koji su smješteni uglavnom tehnokratički bezličnjaci, ali i nekolicina pojedinača koji su poodavno interesno povezani s krugovima kojima bez velike ispovijedi ne bi valjalo preporučiti odlazak na pričest. A nikad se to nije moglo vidjeti jasnije od trenutka kad je predsjednica Republike oštro napala Angelu Merkel i njemačku politiku u svezi s izbjegličkom krizom. Bilo je to u jeku predizborne kampanje – koju je Milanović vrlo uspješno gradio baš na toj izbjegličkoj krizi! – a neminovno je potkapalo Karamarkov HDZ koji je sustavno stvarao javnu predodžbu o svome naslonu na Njemačku kao europskoga gospodarskoga, a sve više i političkoga Golijata.

Je li ona to učinila svjesno, kako bi oslabila Karamarka, ili je to učinila zato što je ocijenila da je Karamarko sam od sebe slab, može se nagađati. No, nema nikakve sumnje kako je to pomoglo da ojačaju ionako krupne unutarnje razrožnosti u HDZ-u. I dok ih je Karamarko pothranjivao svojom neodlučnošću ili nesposobnošću shvaćanja procesa koji bi ga na koncu mogli stajati glave, a svakako ih je hranio nastavkom političkoga kadroviranja u kojima se podobni prepostavljuju sposobnima, a rodbina čestitima, predsjednica Republike je znakovit sastav svoga kabinetra odlučila garnirati još izborom Vladimira Šeksa kao svoga ustavnopravnog savjetnika, te imenovanjem Mate Granića kao *ad hoc* savjetnika u jeku dramatične izbjegličke krize. Te su odluke bile također rječite i slale su jasnu poruku, a samo ljudi nevični razmišljanju mogu previdjeti da su te dvije ovale vedete staroga HDZ-a zapravo i dalje vrlo ambiciozni *detudmanizatori*. Na tome ništa ne mijenja činjenica da će se oni po potrebi zaštititi i ispraznim pohvalama Franje Tuđmana, očekujući da javnost previdi kako su svi njihovi potези bili i ostali upravljeni na potkapanje

Joe Biden i Kolinda Grabar Kitarović

simboličke vrijednosti Tuđmanova imena (pri čemu je Šeks više upravljen na političke spletke i daljnji nadzor pravosuđa; Graniča više zanima kako bi se dalo još nešto prigrabiti po standardnome modelu: „pola meni, pola tebi, pola Bagi...“).

I sada, u situaciji kad je HDZ-u potreban čitav ili skoro čitav MOST, a HNS se već očitovalo da ni pod koju cijenu ne će pristati na tripartitnu vladu, predsjednica Republike nije pustila da stvar dozrije i da zastupnici MOSTA – među kojima ima i iznimno poštenih ljudi, ali i onih koji su *od zla oca i od gore matere* – postupno dozriju do koaliranja s HDZ-om (jer će one među njima koji su slabijega karaktera motivirati težnja da osvojeni mandat pretoče u saborsku, možda i državnu sinekuru, a svakako u poziciju koju prate visoka beriva i mnoštvo povlastica), nego je požurila na Pantovčak pozvati „ustavnopravne stručnjake“.

Posve jasno je da ona nema što nova od njih čuti, jer je odreda riječ o ljudima koji su već ranije javno iskazali svoja gledišta o nastaloj pravnoj situaciji. Usprkos tomu je njezin korak rječita politička poruka, jer njezini uzvanici nisu tek promatrači koje zanima stručni aspekt problema, nego su osobe koje jedva prikrivaju svoje kandidature za upražnjena mjesta sudaca Ustavnog suda, poznatog uhljebišta većinom trećerazrednih pravnika (usput još i kompilatora, plagiatora, poreznih dužnika i ljubavničkih vjerovnika), kojima je ključna zadaća da politička nasilja svih vlada zaodjenu u pravno ruho. Kao što nesuđeni pretendentni na stvarnu, a ne tek formalnu vlast u državi, traže da ih se zaodjene u to ruho, tako zauzvrat „ustavnopravni stručnjaci“ traže da im se na Markovu trgu odjenu toge. Da je i u prvome i u drugome sluča-

ju riječ o andersenovskome carevu novom ruhu, Hrvati će – po običaju – spoznati nekoliko desetljeća kasnije.

MOST, dakle, smeta svima i svi bi najradije da ga nema. Time bismo se, kao, vratili u razdoblje blagostanja, sustav bez političke i gospodarske korupcije, bez trgovine mandatima, bez namješteneh javnih natječaja i bez organiziranoga kriminala koji je u godinama koje suiza

Tomislav Karamarko

nas sebi lijepo izgradio državu. Zato zapanjuje da su se na tu protumostovsku udicu zakvačili i oni koji su nesumnjivi protivnici te zločinačke zlouporabe institucija hrvatske države. Jer, ni oni ne primjećuju da je glavna meta te kampanje protiv MOSTA – vjerojatno zametka buduće političke stranke u pravome smislu riječi – predsjednik te inicijative Božo Petrov. Pošteđeni su oni dijelovi MOSTA koji bi po svakoj logici bili ranjiviji (ima tamo i ljudi koji su karijeru gradili i kao „civil-

na lica na službi u JNA“, ima onih koji su stranke mijenjali kao košulje, a nisu se ustezali ni od promjene imena, a ima i skupina nastalih i na zavičajnoj osnovi koje s mukom kriju ambicije da u poslovnom smislu zagospodare Hrvatskom), ali je Petrov onaj kojega se pokušava diskreditirati i izvana i iznutra.

Na nj je najprije potrošeno ono što je najjeftinije: neskromni i patološki ambiciozni Drago Prgomet, potom mudri i moralni Stipe Petrinić („Za razliku od Tuđmana, Tito je Hrvatsku ostavio jedan kroz jedan!“), a nakon toga je pokrenut proces dezavuiranja ostalih suradnika (Podolnjak), kao i samoga Petrova: nakon što su mu pronađene nepostojeće ljubavnice, tek ga čeka optužba da je izvršio atentat na Lincolna i na Kennedyja, a možda bude optužen i za pad Carigrada 1453. godine. U stvarnosti je Petrov, s najužom skupinom svojih suradnika, moćnicima stao na žulj već u dolini Neretve – ne samo u Metkoviću – a i sada je nepogodan baš zato što je neovisan, i što je svojim, na prvi pogled doista naivnim inzistiranjem na tripartitnoj vladu prisilio i HDZ i SDP da izidu na čistinu i pokažu duboke napukline u vlastitim redovima, ali istodobno i čvrste interesne spone između pojedinih vodećih skupina tih naizgled suprotstavljenih grupacija. Ti su interesi „sitnosopstvenički“ samo na prvi pogled; u stvarnosti se radi o milijardama narodnoga i državnog novca koji se je odavno presipao u privatne džepove, a smisao čitave operacije i jest u tome da se to presipanje nastavi u budućnosti.

MOST tomu postaje zapreka, zato što Petrov s najbližim prijateljima možda i može postupiti naivno i neiskusno – iako povijest tom ponašanju možda dade i bitno drugačije ocjene! – ali zasad pokazuje poštenje i neovisnost. Ako je i jedina, to je ključna vrlina koja je tako nedostajala hrvatskoj nacionalnoj politici. A je li Petrov baš tako naivan i je li doista zagovornik utopije, dalo bi se raspravljati. Za pouzdanim ocjenu trebalo bi o tome imati više *insajderskih* podataka, ali će pomniji promatrač već sada moći s pouzdanjem zaključiti, da je taj njegov prividni *utopizam* dosad bio vrlo djelotvorno sredstvo protiv cijepanja MOSTA. Da tog *utopizma* u obliku inzistiranja na ekvidistanci i na javnobilježnički ovjerovaljenim potpisima nije bilo, MOST bi se već davno raspuknuo, a oni koji su u

CIRKUS

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

taj pothvat zalutali ili su se vodili i vode se samo materijalnim interesima ili taštinom, lako bi našli onoga tko će im isplatići njihovih trideset srebrnjaka. Pojednostavljen: Zoran Milanović bi već imao saboršku većinu i već bi formirao vladu, a u Hrvatskoj bi demokratskoj zajednici završio lovostaj i započeo bi figurativni rat svih protiv sviju, u kojem bi se – pored predsjednice Republike s vlastitim političkim i kadrovskim kombinacijama – kao arbitri pojavili već spomenuti *moralni* autoriteti: Gregurić, Vedriš, Valentić *et consortes*.

I zato bi, u svjetlu posvemašnje razmrvljenosti pravaštva koje predvode kojekavni lunatici, osumnjičeni i optuženi prijestupnici odnosno likovi nedorasli vođenju omanje mjesne zajednice, u ovim dramatičnim trenutcima bilo najbolje kad bi kroz „sustav lijevka“ na čelo vlade došao savez HDZ-a odnosno Domoljubne koalicije i MOSTA. Time bi se bar nakratko pomrsili računi parapolitičkih i kriminalnih kartela (pa i onih koji svoje pokrovitelje traže i nalaze u hadezeovskim frakcijama), kojima je hrvatska nacionalna politika tek lutkarsko kazalište u kojem se lutkama konci povlače po sličnom modelu po kojem su nekad u Americi glave mafijaških obitelji uglavljivale podjelu tržista i političkog utjecaja. Time bi se stvorio predah u kojem bi jezgra MOSTA mogla djelovati kao katalizator u možebitnome pročišćenje HDZ-a, a taj predah bi bio tako potreban i za eventualno jačanje i zblžavanje pravaških skupina koje bi, uz nešto pameti i poštenja, u perspektivi mogle zauzeti položaj čimbenika koji se ne može zaobići.

Kratkoročno, time bi se također izbjegla opasnost od Milanovićeve ostanka na vlasti, kao i od održavanja novih izbora. Njihovi su rezultati više nego neizvjesni, ali je posve očito da bi pravaške grupacije potonule još dublje (ako se dublje uopće može pasti), a više nego upitno je koja bi struja u HDZ-u uspjela nametnuti svoje kandidate na izbornim listinama, možda potom i svoga kandidata za predsjednika stranke. Već odavno se ti kandidati biraju po načelu: to bolji, što su opterećeniji hipotekama i što ih se dade lakše voditi na uzici. Jer, nažalost, svjedoci smo da je ponuda na štandu izloženom na Trgu hrvatskih velikana u tom smislu sve bogatija i sve tužnija... (T.)

Već više od mjesec dana izloženi smo političko-medijskoj torturi kojoj se ne nazire kraj. Sadržaj tog nasilja je nemogućnost konstituiranja Hrvatskog sabora, imenovanje mandatara, kao i izbor vlade. Kako smo pretrpani informacijama, analizama i prognozama svih mogućih i nemogućih analitičara, novinara, pravnika, profesora, ustavnopravnih stručnjaka pa sve do vračeva, ne kanim pridružiti se tomu „prognostičkom“ korpusu koji ostavlja dojam da je više u funkciji uzinemiravanja naroda nego objektivnog informiranja.

Uz nekoliko časnih izuzetaka, koji se lako uočavaju kao profesionalci, ovu po-

dviju velikih suprotstavljenih koalicija, tj. Domoljubne koalicije i koalicije Hrvatska raste. Zbog te izborne činjenice, tj. nemogućnosti izbora mandatara, sabora i vlade, Hrvatska se iz temelja trese. Budući da se situacija iz sata u sat mijenja u kontekstu borbe za pridobivanje Mostovih mandata, toj borbi se ne nazire kraj. Most se je predstavio kao monolitni reformski čimbenik pod monolitnim vodstvom **Bože Petrova** koji se postavio uvjetom odnosno zahtjevom formiranja tzv. velike koalicije. No, monolitnost Mosta nije dugo trajala: on se za sada reducirao na 15 mandata. Vidjet ćemo uskoro što će od njega ostati.

Prividno on vodi igru, ali se naslućuje da će prije zadobiti status lovine nego lovca. Ova pretpostavka proizlazi iz činjenice da Most nije neki izgrađeni poli-

stizbornu dramu, odnosno komediju obrađuju svakodnevno ideoološki obojeni, koji pripremljenim pitanjima s dogovorenim političkim „subjektima“ i dogovorenim odgovorima formiraju javno mijenje. Ta medijska kaljuža ima isključivu zadaću da pošto-poto sačuva poziciju još uvjek aktualne vlasti kojoj je potreban demokratički legitimitet. Za taj cilj cijena se ne pita. Ne pita se ni tko je žrtva te pohlepe. A stvarna žrtva je narod, prigodno personaliziran u novokomponiranom političkom subjektu koji se zove „Most“.

Most je, kao što je poznato konglomerat nezavisnih lista koje su na izborima nastupile pod zajedničkim imenom. Mimo svih očekivanja, s osvojenih 19 mandata postali su presudan politički čimbenik uslijed skoro izjednačenih izbornih rezultata

tički etablirani projekt, nego više slučajni izbor ljudi koji su se okušali na lokalnim listama i izborili za sada sigurno uhljebljenje. Budući da su ti ljudi iz različitih sredina, različitih svjetonazora i različite naobrazbe, dogovorili su se jedino da se svrstaju pod jedno zajedničko ime. Inače prepostavljam da su to sve čestiti i korektni ljudi, ali im osporavam pravo da oni slučajno svoje trenutne pozicije budu kreatori državne politike i gospodarskog razvoja Hrvatske. U tom smislu sam protiv njih, jer ih ne poznajem. I ne samo ja. Nitko ih ne poznaje, niti se oni međusobno poznaju.

Sada se nameće krucijalno pitanje: zašto ih je narod birao? Odgovor je težak. Skoro nemoguć. Oni se u pregovorima i svojim uvjetima prema velikim koalicijama

ma referiraju „na volju naroda“. I baš ta volja naroda u smislu njihova izbora je upitna. Pretpostavljam da oni nisu volja naroda, već osuda naroda vladajućima. No, budući da su izabrani, prema demokratskim pravilima treba im iskazati poštovanje, ali i motriti ih u smislu njihovih tvrdnji da im interes nisu fotelje, nego isključivo Hrvatska. Ako je istina to što govore, onda u pregovorima trebaju tražiti ono što je moguće, a ne ucjenjivati uvjetima koje je nemoguće ostvariti. Zato treba otvoreno reći: njihova politička sudbina je priklanjanje jednoj ili drugoj velikoj koaliciji pojedinačno ili kolektivno. Kako će se opredijeliti, za sada se ne zna.

Bilo bi jako dobro da svoje mandate daruju domovini, a ne da trguju njima. Ako im je dobrobit Hrvatske jedini kriterij, onda, po meni, nemaju što tražiti u koaliciji Hrvatska raste. Već sama ta SDP-ova izborna metafora „Hrvatska raste“ je – lažna. U njihovu mandatu Hrvatska sustavno propada iz dana u dan. I dok ovo pišem, slušam pobune radnika u Rijeci i u Sisku. Situacija je dramatična. Od dana izbora do danas broj nezaposlenih povećao se za 8000, a za cijeli mandat Milanovićeve vlada zadobila je „titulu“ šeste najgore vlade na svijetu. Tu međunarodnu ocjenu potvrđuje realni život ljudi u Hrvatskoj koji tavore u siromaštvu, nezaposlenosti, bijegu iz zemlje u potrazi za egzistencijom itd. Političke debakle Milanovića i njegove, slobodno rečeno nekulturne ispade, nije potrebno ni spominjati.

U kontekstu katastrofalnog vođenja države kojega je Milanovićeva vlada pokazala, nameće se objektivno pitanje: je li s takvim partnerom uopće potrebno razgovarati, kamoli pregovarati. Zna li Božo Petrov, i vidi li on učinke vlade Zorana Milanovića? Zar ulazak u kompaniju s Milanovićevom „družinom“ vodi u prosperitet? I najglupljima je odgovor jasan. Jedini spas za Hrvatsku je skidanje Milanovića i njegovih kukurikavaca s vlasti. Baš tu činjenicu bi Petrov trebao znati. Ako je zna, a sigurno je zna, čemu onda služi ovo kazalište, odnosno cirkus u trajanju dulje od mjesec dana?

Mostova alternativa je priklanjanje Domoljubnoj koaliciji. Druga, odnosno treća mogućnost ne postoji. Što se tiče Domoljubne koalicije, treba reći da je ona zbog HDZ-a kao vodeće stranke te koalicije medijski stigmatizirana kao lopovska or-

ganizacija. No, ta stigma nije bazirana na činjenicama i dokazima, nego prvenstveno na sustavnom sotoniziranju HDZ-a od strane lijevih prokomunističkih medija, koji HDZ-u kao i prvom hrvatskom predsjedniku **Franji Tuđmanu** nisu nikada oprostili glavnu ulogu u stvaranju hrvatske države. Usprkos tome što HDZ danas sačinjava pretežno nove ljude, stigma se ne napušta. Nemam namjeru divinizirati HDZ, jer u ovih četvrt stoljeća HDZ svoju povijesnu misiju nije realizirao u potpunosti u skladu sa željom naroda. Pogrješaka je bilo i zbog njih se je i izgubila vlast, ali povijesna zasluga za ostvarenje države je ostala. Zato HDZ sa svojim partnerima s opravdanjem nosi atribut – Domoljubna koalicija.

Suprotno od HDZ-a, SDP i njegovi koalicijski partneri svoju političku genezu nose iz komunističke vladavine. Oni su se u skladu s vremenom redizajnirali u demokrate, ali tek deklarativno. Ćud nisu promijenili. Da se nisu potvrdili kao zagovornici Hrvatske kao slobodne i samostalne države, pokazuje čuvena izjava **Ivice Račana**, da je HDZ (za Jugoslaviju!) stranka opasnih namjera. SDP se potvrdio i 25. lipnja 1991. napuštanjem Hrvatskog sabora kod izglasavanja rezolucije o samostalnosti Hrvatske. Činjenica je da SDP ili općenito hrvatska ljevica ima svoje simpatizere i izbornu podršku prvenstveno onog dijela hrvatskih građana koje kolokvijalno zovemo – jugonostalgičari. Zbog toga političkog štiha koji nose iz prošlosti, lišeni domoljubnog osjećaja, oni taj hendikep nadoknađuju neodoljivom strašcu za vlašću. Oni vlast doživljavaju kao trofej odnosno kao korist za sebe

i svoje, vlast nad narodom, a ne vlast kao instrument služenja narodu.

Teško je predvidjeti ishod ove drame, ali valja spomenuti i glavnog krivca za ovo stanje. To je, po meni, HDZ ili općenito Domoljubna koalicija. Ona nije iskoristila povijesnu prigodu da narodu stvarno predoči učinke Milanovićeve vlade. Nisu na razuman način narodu prikazali katastrofalno stanje države, gospodarstva, unutarnjega i vanjskog duga zemlje. Nisu narodu predočili bijeg preko 100.000 mladih iz zemlje u potrazi za kruhom. Nisu narodu predočili razinu životnog standarda i socijalnog statusa stanovništva. Nisu narodu predočili katastrofalne političke promašaje Milanovićeve vlade, a njega samog postavili „pred zid“, da narodu objasni titulu šeste najgore vlade na svijetu.

Da zaključim: na izborima ne srušiti jednu od najgorih vlada na svijetu, tj. vladu koja se i sama urušava u svojoj nesposobnosti, u aferama i korupciji, to je sramota lidera Domoljubne koalicije. Sramota je što nisu imali hrabrosti i muškosti skresati Milanoviću i njegovoj kamarili u lice istinu o njima i njegovoj politici. I sve to narodu predočiti pred kamerama svih tv-kuća. Zato, poštovani domoljubi, i jeste tu gdje jeste. Vašu političku sudbinu zbog vaše mlakosti i neodlučnosti drži doslovno u rukama metkovički „ministrant“.

Ako prevlada patologija, pa se mostovci priklone Milanoviću, onda ćemo znati tko je za to „zaslužan“, a mi kao narod imat ćemo prigodu još četiri godine dnevno gledati na ekranu opet „ljupka“ lica Jovanovića, Stazića, Grčića, Marasa, Opačićke, Pusićke itd. i promatrati kako Hrvatska raste. U dugovima, naravno. •

HRVATSKA JE U RATU!

Francuska je u ratu! Tako je *urbi et orbi* obznanio francuski predsjednik **François Hollande** nakon terorističkog napada u Parizu u kojem su smrtno stradale 132 osobe, tražeći potporu i razumijevanje čitavog svijeta. I dobio je konkretnu vojnu i policijsku potporu velikih sila, kao i razumijevanje čitava svijeta koje se je ogledalo u proglašenju dana žalosti i u vijorenju francuskih zastava u svim državama, pa tako i u malenoj Hrvatskoj. Moćna Francuska s jedne strane, protiv terorista zadojenih islamskim fundamentalizmom.

Prije 24 godine, te 1991., mrlja i neovisna Hrvatska svakoga je dana proživiljavala teroristički napad poput ovoga u Parizu. Žrtve su bili nevini ljudi (baš kao u Parizu), nenaoružani obični građani (baš kao u Parizu), isključivo Hrvati (ne kao u Parizu), zločinci zadojeni mržnjom prema svemu hrvatskom (ne kao u Parizu).

Zločinci potpomognuti tzv. JNA svakoga dana u drugoj polovini 1991. godine poubijali su hrvatsko stanovništvo u nekom dijelu Hrvatske, a preživjelo stanovništvo protjerali sa svojih stoljetnih ognjišta, kako bi ostvarili svoju mitsku Veliku Srbiju. Od gradova uspjeli su osvojiti je-

Piše:

Alfred OBRANIĆ

dino Pakrac i Vukovar, dok su seoska naselja osvajali po razrađenoj formuli. Lokalno srpsko stanovništvo i paravojne postrojbe potpomognute topništvom i tenkovima JNA okupirali bi selo, dio po njihovoj ocjeni nepočudnog stanovništva bi pobili, a ostale protjerali, kuće opljačkali i nakon toga zapalili, a crkve srušili. Na takav način od hrvatskog su stanovništva ispruženi prostori dijela Slavonije, Like i Dalmacije, te gotovo čitavo područje Korduna i Banovine, kako bi Srbi mogli proglašiti gotovo nacionalno čistu tzv. Republiku Srpsku Krajinu.

Tijekom Domovinskog rata agresor je uništilo dva grada i više od 500 sela nastanjenih Hrvatima, te stoga ne čudi da je poginulo više civila nego vojnika. Prema podacima iz knjige **dr. Andrije Hebranga** *Zločini nad civilima u srpsko-crnogorskoj agresiji na Hrvatsku* poginuo je 6.891 (48,7 posto) vojnik i 7.263 (51,3 posto) civila od čega je 3.182 (43,8 posto) žene i 402 (4,8 posto) djece. Strašno, grozno!

Svi hrvatski gradovi koji su bili na dometu agresorskog topništva bili su u to vrijeme izloženi bespoštrednom razaranju i ubijanju građana. To je gusarski, zločinčki i teroristički postupak kakav francuski građani nisu mogli iskusiti niti u jednom ratu. Može li gospodin Hollande dočarati situaciju kako iznenada netko ispaljuje granate na Reims, Nancy, Strasbourg... kao što su tih dana u bilo koje doba dana i noći trpjeli građani Osijeka, Vinkovaca, Slavonskoga Broda, Siska, Karlovca, Gospića, Zadra, Šibenika, Dubrovnika i drugih manjih gradova? U nabranju sam namjerno izostavio Vukovar, hrvatski simbol hrabrosti i ponosa, grad koji je tijekom tromjesečne opsade doživio totalno razaranje kao Hirošima, uz 1.500 stradalih. Napad na grad započeo je 24. kolovoza bombardiranjem bolnice i tako svakonevnim napadima iz svih vrsta oružja do pada 18. studenoga 1991. godine.

Vukovarska bolnica je posebna priča u općoj tragediji koja je zadesila taj junački grad. Kompletna bolnička djelatnost preseljena je u podrum, gdje je tijekom tri mjeseca okupacije zbrinuto 4.500 bolesnika i ranjenika, vojnika i civila, Hrvata i Srba, branitelja i agresora. I na kraju, na-

kon što je slomljen otpor branitelja, a balkanski ISIL-ovci osvojili grad, ranjenike zatećene u bolnici otpremili su na farmu Ovčara i tamo ih sve poubijali.

Morate se složiti da je ubijanje bespomoćnih ranjenika čak strašnije od zločina kakve priređuju ISIL-ovci. Naime, temeljem iskustva dosadašnjih ratova znamo da su bolnice i vozila za ranjenike poštěđeni od pucnjave i granatiranja. Tako je uglavnom bilo u mnogim ratovima gdje su ratovala dvije vojske. No, mi smo imali za protivnika teroriste koji nisu poštivali nikakve konvencije, pa tako nisu priznавali niti znak Crvenog križa. U slijepoj mržnji prema Hrvatima za njih je Crveni križ na krovu vukovarske bolnice bio također ustaški znak, stoga nije čudno da je Stanimirović 18. studenog rekao, gledajući razorenu bolnicu: „Palo je posljednje ustaško uporište“. Ali je itekako čudno da taj isti Stanimirović sjedi u Hrvatskom saboru umjesto da čami u Lepoglavi.

Sve se to događalo prije 24 godine, ne u Ruandi, već u Europi, gdje su vijesti o počinjenim zločinima stizale istoga dana. Sjećam se dobro, nisam tada mogao vjerovati da uljuđena Europa može biti tako hladna i ravnodušna, oglušujući se na sve pozive za pomoć. Ne znam što je tada u državnoj hijerarhiji bio g. Hollande, stranački svakako u vrhu, ali njegov politički mentor i učitelj **François Mitterrand**, tadašnji francuski predsjednik, s visoka je ocijenio da Srbija ne kani osvojiti Hrvatsku već samo njezin dio, kako bi imala nadzor nad srpskom manjinom, da ne bi još jedanput stradali u hrvatskim logorima. Usput je poučio svijet da su Hrvati, za razliku od Srba, u Drugome svjetskom ratu bili na strani nacista.

Pa ravnodušnost bi se još i mogla podnijeti, no kako nazvati licemjerni postupak Londona koji putem BBC-a lansira vijest o masakru 41 srpskog djeteta u Vukovaru, i to na dan pada, kad je u hangarima Veleprometa ubijeno 700 građana, silovano na stotine žena, stotine premlaćivano i osakaćeno, a ranjenici iz bolnice otpremani na Ovčaru. Tako službeni Pariz i London tih jesenskih dana 1991. godine, bez sučuti za žrtve, a predsjednik Mitterrand čak s razumijevanjem za postupke zločinaca.

Itekako suosjećam sa žrtvama terorističkoga čina u Parizu, kao i sa žrtvama srušenoga ruskog zrakoplova iznad Siniaja, mnogobrojnim žrtvama krvoločnog stvora pod nazivom Boko Haram u Nigriji, ali nemam razumijevanja za sebičnost

predsjednika Hollandea, niti za hrvatsko poltronstvo s francuskom zastavom na zgradi Muzeja suvremene umjetnosti u Zagrebu. Iz jednostavnog razloga što zločin i tragedija u Parizu nije ništa veća od onoga što se dogodilo u Škabrnji i Voćinu – da Vukovar niti ne spominjem – i zato što sam siguran: da nam se opet ponovi Vukovar '91, svjetske metropole na čelu s Parizom i Londonom ostale bi kao kroz čitavu našu povijest ravnodušne!

Teroristički napad ISIL-ovaca u Parizu trajao je 20 minuta. Već sam prije u ovom tekstu spomenuo samo velike hrvatske gradove koje su balkanski ISIL-ovci granatirali mjesecima u svaku dobu dana i noći, pretpostavljam – ovisno o količini konzumirane rakije. Pošto u gradovima nije bilo vojnih ciljeva, svrha takvih zločinačkih granatiranja bilo je ubijanje stanovništva i razaranje gradova. Među stradalima su 402 djevojčice i dječaka, najviše u Slavonskom Brodu gdje je 28 djece ubijeno na pragu svoga doma a 65 ih je ranjeno.

Tih jesenskih dana prije 24 godine u toj istoj Europi, ne na Bliskom Istoku ili u Afganistanu, već svega 300 kilometara autocestom od Beća i Budimpešte, krvario je jedan europski mali narod, sam, bez potpore tzv. civilizirane Europe. Zahvaljujući nacionalnom jedinstvu i jednodušnom otporu cijelog naroda, sami smo svladali agresora – JNA i pridružene sve moguće četničke postrojbe, ISIL-ovce toga vremena. Žrtve su bile strašne: skoro 15.000 poginulih, od čega više civila nego branitelja, bez roditelja su ostala 4.273 djeteta. Najbolnije i najvrednije što je Hrvatska izgubila u tom ratu su životi poginulih i preživjeli ranjenici, no štete od razaranju su isto tako zastrašujuće. I nije čudno da se Hrvatska još danas oporavlja, ponovno stvarajući vrijednosti koje je već imala. Srušeno je ili oštećeno 15 bolница, preko stotinu škola, infrastrukturnih objekata i tvornica, 1.426 katoličkih vjerskih objekata, stotinu tisuća stanova i kuća – sve u svemu, direktna i indirektna šteta procjenjuje se na 200 milijardi dolara.

A moglo je bez žrtava i bez razaranja, da su moćne vlade svijeta stale na stranu žrtve i silom zaustavile balkanske ISIL-ovce u njihovu krvavom pohodu. Razni Mitterrandi deklaratativno su osuđivali srpsku agresiju, puštajući ih da oružjem postignu svoje osvajačke apetite u stvaranju Velike Srbije, dok su za nas žrtve imali bogati assortiman utješnih riječi i desetke deklaracija UN-a.

Čitav svijet se danas zgraža nad okrutnim postupcima ISIL-ovaca prema zarobljenicima. Ima li nekoga tko nije čuo za **Jihadi Johna**, ISIL-ova krvnika koji pred kamerama zarobljenicima odrubljuje glave? Mi nemamo snimljenih smaknuća, ali žrtve koje su iza sebe ostavili Beli orlovi, Knindže i druge dobrotoljne srpske postrojbe u Škabrnji, Voćinu, Četekovcu, Kostrićima, govore u prilog da su u svojim redovima također imali najmanje jednoga Jihadi Johna. Napuštajući Voćin, Beli orlovi su 13. prosinca 1991. masakrali 47 mještana, drugi dan je obavijesten Amnesty International, na mjesto zločina stigla je forenzičarska ekipa iz Kalifornije, američki senator **Frank McCloskey** obavijestio je američki Kongres i predsjednika **Clintonu**. I to bi bilo sve do današnjeg dana. Bez dana žalosti, bez hrvatskih zastava, 47 žrtava pokopano je u Voćinu, a Beli orlovi i njihov Jihadi John su se vratili u Srbiju.

S obzirom na to da se teroristički napad u Parizu povezuje s rijekom izbjeglica koji bez prekida stižu u Europu, još koja riječ o tom fenomenu. Mnogi si postavljaju pitanje kako to da bogata Saudijska Arabija, Katar i UAE ne prihvaćaju izbjeglice niti ih pomažu na njihovu križnom putu prema Europi. Netko je dobro ovih dana primijetio kako Saudijska Arabija nije dala izbjeglicama niti bocu vode. Istdobro je sa sigurnošću utvrđeno da su spomenute države logistička potpora Islamskoj državi tzv. Kalifatu. Kako sada objasniti da Amerikanci ratuju protiv Islamske države, dok Saudijska Arabija, najbliži saveznik SAD-a na Bliskom Istoku, daje logističku potporu Islamskoj državi? Slutio sam o kakvoj perfidnoj igri je riječ, a potvrdio mi je prijatelj koji radi za jednu američku elektroničku tvrtku koja opskrbljuje američku vojsku. Dakle: taj moj prijatelj bi ostao bez posla, a tvrtka bi bankrotirala nekoliko mjeseci nakon što bi prestao rat na Bliskom Istoku. Interes im je trajno održavati rat na tom prostoru ili ga izazvati negdje drugdje u svijetu. Is pada da sukobi šiiti i sunita, muslimana i kršćana, židova i muslimana predstavljaju samo fasadu iza koje se vodi rat kapitala za kapital, jasno na području koje ima najveće svjetske zalihe nafte. Krastavci, krumpir i paprika im trenutno nisu interesantni, što će reći da će Hrvatska još neko vrijeme biti pošteđena takvih izmišljenih ratova, ali doći će i ona na red uskoro, najkasnije onda kada u svijetu ponestane pitke vode.♦

NIJE FERAL NI TELEGRAM, NEGO – GLAS KONCILA!

*Podiglo se krdo malo, / usred pustah mađarskog orszaga. / Maleno je, ali hрабро: / u njem jedva sto junaka, / ne junaka biranijeh po obličju nit ljepoti, / već po brcih junačkijeh... Tako se je, otprilike, pravaški bard **Ante Kovačić**, u pjevanju naslovljenom „Krdo”, u svojoj *Smrti babe Čengičkinje* rugao ne umjetničkim dometima, nego političkoj tendenciji*

Budislav Vukas ml.

Mažuranićeve *Smrti Smail-age Čengića*, ne štedeći pritom ni pjesnika ni njegove bakenbarte.

Teško je odoljeti napasti, pa – po uzoru na Kovačića – ne narugati se stasitomu **Budislavu Vukasu mlađem**, mlađahnom docentu na riječkome pravnom fakultetu.

Čovjek je 2002. magistirao u Zagrebu kod **prof. Božidara Bakotića** – šefa iste one katedre na kojoj poodavno sjedi **Budislav Vukas stariji**, profesor kojega se znalo optuživati i za međunarodnopravna mišljenja koja su otežavala hrvatsko osamostaljenje – a onda je 2006. doktorirao na državnopravnome položaju tršćanskog područja 1947.-1954. pod mentorskim nadzorom **prof. dr. Nede Engelsfeld**, višedesetljetne profesorice na Pravnom fakultetu u Zagrebu, inače gospođe za koju je prije nekoliko godina na stranicama *Časopisa za suvremenu povijest* koji izdaje Hrvatski institut za povijest, dokazano da nije kadra napisati ni jednu stranicu

udžbeničkoga štiva bez grube faktografske pogreške.

Nije, dakle, nikakvo čudo da se ni njezini doktorandi ne odlikuju osobitim znanjem: kad budalaštine pišu mentori, što se smije očekivati od njihovih studenata? Vukas mlađi je, naime, ustvrdio da Nezavisna Država Hrvatska (1941.-1945.) nije postojala kao država, jer da međunarod-

no ratno pravo zabranjuje uništenje države vojnom agresijom odnosno debelacijom, pa je slijedom toga područje NDH bilo tek dio okupiranoga područja Kraljevine Jugoslavije.

Može se, doista, o državnosti NDH raspravljati i na ovaj i na onaj način, ali ta rasprava pretpostavlja poznavanje činjenica, a ne oslanjanje na strippove o Mirku i Slavku. Zato bi već i osrednji srednjoškolac – koji i ne zna da međunarodno javno pravo i nije sveta krava, i da mu mnogi osporavaju čak i karakter prava – na spomenuto Vukasovu „argumentaciju“ uzvratio pitanjem o legalitetu nastanka i legitimitetu postojanja prve jugoslavenske države, jer bi nedostatak njezina legaliteta mogao utjecati i na legalnost nastanka NDH. Potom bi ga možda priupitao, nisu li, recimo, dvije njemačke države, koje su nastale 1949. godine, možda izraz volje njemačkog naroda i *proizvod* međunarodnoga prava, ili su ipak nastale voljom okupacijskih snaga i kao plod debelacije Njemačke, što ne dokida karakter države čak ni DDR-u koji je od prvoga do zadnjeg trenutka postojao samo na vršku sovjetskih bajuneta.

To bi sve pristojan srednjoškolac upitao, kad je Vukasa mlađeg to propustio pitati novinar s kojim je razgovarao i list za koji je govorio. Ah, da, valja usput napomenuti: nije Vukas mlađi svoje teze izložio ni u *Feralu* niti u *Telegramu*, nego u – *Glasu Koncila*. A kako Srpska pravoslavna crkva običava dobro nagraditi svaki izraz servilnosti, iz dobro obaviještenih izvora se doznaje da će pokleknuti odmah nakon što se je *Glas Koncila* opet posuo peperom, pa će dati zeleno svjetlo za kanonizaciju blaženoga **Alojzija Stepinca**. Kao što znademo, sluge i inače bivaju bogato nagrađene. (P. Z.)

NA RIVI STOJIM

Na rivi svojoj ja prečesto sjedim, gotovo sam, dok me vjetar ljuti, Raspršio kosu, otkrio mi prsa, i sad me baca, tu na pijesak žuti.

a ja se ne dam, bunim se i vičem: o, bježi, vjetre, pusti me da sanjam, katkada molim, a katkada kličem ljepoti vala, srcu što ga ganjam.

a meni bura grije srce vrelo, to moje srce, što baš tiho jeca, podalje malo neka glasna djeca vraćaju me u djetinjstvo smjelo

i vidim sebe, školu, razred cijeli i znam da nisam ni danas vrijedan bio, pa tko bi ludak pjesmu naučio, jer ja sam sanjar skoro uvijek bio.

i sada snujem, jer živim zbog snova, pa neka nikad hod moj čvrst ne bude, Na nebu svjetlost otkriva se nova Bježim od onih što mi uvijek sude.

*

MOKAR STENJEM I ČUDIM SE

u meni potoci jure
na sve strane rovare i zure
pa me polijevaju
kosu zalijevaju
a ja mokar stenjem
pijem kapi vode
oblizujem se
i čudim
takvi su ljudi

Bruno ZORIĆ

DRAGAN MARKOVINA ILI: KAKO NE IMATI OBRAZA?

Kad je u splitskoj *Slobodnoj Dalmaciji* objavljen tekst o **pok. Frani Tenti**, silno se rasrdio neki **Dragan Markovina**, inačе povjesničar bez ijednoga relevantnoga historiografskog rada i publicist bez duha, ali zato – antifašist od zanata. Zgroatio se nad veličanjem Tente, mladića koji je bio u skupini srednjoškolaca koji su 10. travnja 1947. na Marjanu skinuli *jugoslavensku* i postavili hrvatsku trobojnicu. Iako ta trobojница nije imala nikakvih ideoloških obilježja, Markovina ipak piše da je posrijedi bila „hrvatska zastava“. Njemu je, naime, svaka Hrvatska – takozvana. I treba shvatiti muku koju proživljava svakodnevno, kad se uvijek iznova uvjerava da Hrvatska ipak nije takozvana.

O Frani Tenti je u *Politicome zatvoreniku* pisano u više navrata, a najčešće je na nj podsjecao sad također **pok. Vjekoslav Matijević** (primjerice, u br. 41 od lipnja 1995., u br. 63 od lipnja 1997., u br. 122 od svibnja 2002., te u br. 135 od lipnja 2003). Naravno, pisao je o njemu i **dr. Augustin Franic** u svojim knjigama o lepoglavskoj kaznionici. U jednome od spomenutih tekstova Matijević je pisao:

„U obitelji **Nikole Tente i Darinke rod. Čulić** rođene su tri kćeri i dva sina, **Maksimilijan (Smiljko) i Frano...** (...) Maksimilijan Smiljko Tente rođen je u Omišu 25. rujna 1925. Pučku je školu i klasičnu gimnaziju završio u Splitu, a maturirao je u Zagrebu. U Splitu je 10. listopada 1943. stupio u hrvatsku vojsku, kao pripadnik III. djelatne ustaške bojne VI. ustaškoga stajaćeg zdruga. Iduće je godine otiašao u Zagreb, a potom u Stockerau gdje je završio časničku školu, te se vratio u Hrvatsku. Kao ustaški poručnik u svibnju 1945. povlači se s hrvatskom vojskom prema Austriji, gdje ga na Bleiburgu zarobljavaju Englezi. Oni su ga predali jugoslavenskim partizanima koji su ga u koloni smrti doveli do

Šentvida, gdje je strijeljan s više tisuća časnika.

Frane Tente rođen je u Splitu 2. travnja 1928. U rođnom je gradu završio pučku školu i pohađao klasičnu gimnaziju. Istog dana i kad i stariji mu brat Smiljko, u Splitu je 10. listopada 1943. stupio u hrvatsku vojsku, kao pripadnik III. djelatne ustaške bojne VI. ustaškoga stajaćeg zdruga. Preko Knina 26. listopada 1944. odlazi prema Zagrebu. U svibnju 1945. se povlači prema Austriji, odakle su ga Englezi izručili partizanima. U kolonama smrti stiže u Zagreb, u logor na Kanalu, a potom ga odvode u Bjelovar. Kad je došao u rodni Split, uhićuje ga zloglasna OZN-a, koja će ga ponovno uhiti u 1946. Konačno, uhitali su ga po treći put, 1947., te ga je splitski Okružni sud osudio na tri godine tamnice s prisilnim radom. Sproveden je

u Šibenik, a odatle u Lepoglavu i onda na izgradnju pruge Šamac - Sarajevo. Po povratku u Lepoglavu, u kojoj je strahovljud provodio zloglasni **Josip Spiraneć**, mučen je i umire mučeničkom smrću 8. studenoga 1948.“

Toliko Matijević. A za potrebe svoje male antifašističke dušice, spomenuti je Markovina u svome zapjenjenom osvrtu propustio primjetiti da je Frane Tente rođen 2. travnja 1928., pa da je uhićivan i zlostavljan još kao malodobnik, a da je i „kazneno djelo“ za koje je suđen, počinio 10. travnja 1947., s taman navršenih devetnaest godina. U narodima koji su oslobođeni i u državama koje su slobodne, to bi imalo i stanovite kaznenopravne posljedice. U Tentinu slučaju ih nije bilo: hrvatska zastava bila je dovoljna za osudu. I ponavljalo se to još desetljećima,

kad se sudilo zbog isticanja hrvatske zastave „bez socijalističkih obilježja“. No, važnija od toga elementarnog neznanja i od te bezdužnosti Markovinina je politička ocjena, sažeta u rečenicu koja glasi: „*Skinuti državnu zastavu s postolja, dvije godine nakon oslobođenja zemlje, da bi se komemorirala godišnjica zločinačkog kolaboracionističkog režima, otprilike je jednako tome da netko u Berlinu 1947. godine skine zastavu nove Njemačke i postavi nacistička obilježja na Hitlerov rođendan.*“

Kad bi Markovina bio povjesničar, kao što nije, i kad bi bio intelektualac, kao što nije, onda bi znao ne samo to da je analogija najslabiji dokaz, nego bi znao i to da 1947. nije bilo nikakve „nove Njemačke“, jer je Savezna Republika Njemačka proglašena 7. rujna 1949. (a suverenitet – makar ograničeni – stekla je šest godina kasnije), a da je Njemačka Demokratska Republika (DDR) progla-

The screenshot shows a news article from the website <http://www.telegram.hr/politika-kriminal/slucaj-frane-tente-kako-je-jedan-telet-doveo-do-slavljenja-zlocina-u-splitu/>. The main headline is "Slučaj Frane Tente: Kako je tekst doveo do slavljenja zločina u Splitu". Below it, a sub-headline reads "Tente i njegov skupina 10. travnja 1947. skinuli su zastavu s Marjana". The article features a large photo of boats in a harbor. To the left, there's a sidebar with a photo of Dragan Markovina and a link to "PRETHODNI ČLANAK". To the right, another sidebar with a photo of a man and a link to "SLJEDEĆI ČLANAK". The bottom of the page has a footer with links to "POVRATAK NA NASLOVNICU", "KATEGORIJE", "NET.HR MREŽA", and "PODIJELI NA FACEBOOKU".

ZAŠTO ME NIJE POGODILO!

Frane Tente (1928.-1948.)

šena 7. listopada 1949. godine. Prema tome, u proljeće 1947. nikakva njemačka zastava nije mogla biti „zastava nove Njemačke“. No, još više bi Markovina – kad bi znao misliti, i kad bi imao mrvu poštenja – znao to, da se ne mogu usporedivati i vrijednovati stvari i pojave koje su neusporedive.

Jer, Tente i drugovi nisu jednu hrvatsku zastavu zamijenili drugaćijom hrvatskom zastavom, onom koja bi možda imala ideološka ili stranačka obilježja, jer: na zastavi koju su oni postavili nije bilo nikakve stranačke ili ideološke oznake. Oni su skinuli jugoslavensku zastavu s petokrakom zvijezdom, a postavili hrvatsku! Smatrali su da je jugoslavenska zastava negacije Hrvatske, i u tome su bili apsolutno u pravu.

Oni koji su mislili da su u krivu, bar u Domo-vinskom ratu su mogli shvatiti koliko su Tente i prijatelji imali pravo. To bi mogao shvatiti čak i Markovina. Jer, kad bi Markovina u svome „antifašističkom“ neznanju i mržnji išta znao, onda bi znao da komunisti – sve dok iz Moskve nisu dobili drugaćiji nalog – nisu bili među zadnjima koji su prvu jugoslavensku državu nazivali „tamnicom naroda“. A znao bi i to da samo budala brani tamnicu, da se samo hulje bore protiv skidanja okova. I da kolaboracionistima i kvislinzima treba nazivati one koji su u Hrvatskoj skidali i gazili hrvatske zastave da bi podigli i častili jugoslavenske. I da bi im Aleksandar Ranković bio ministar unutarnjih poslova! To su kvislinzi, a ne Frane Tente! (T. J.)

Kad me uhvati depresija, ili kad sam iz raznih razloga anksiozan, obično se vraćam u prošlost. I ne samo zato što ti je, kad prijeđeš sedamdesetu, ono minulo nekako draže od ovoga sadašnjega i budućeg. Ne, ne idealiziram ja tu prošlost, kakva bila da bila, vjerujte.

I tako... Ožujak, travanj 1993. „Vanga“, samostalna satnija moraričko-desantnog pješaštva, Novi grad. Čućim u svome rovu, komu od milja tepam „Dome, slatki dome!“, spremam stvari, pakiram opremu, punim naprtnjaču, ljutim se što ne mogu zakopčati remenje. Koljenom gazim taj moj „ruksak“, sagnut glavom iznad njega. Kad: fijuuu... Lagan vjetrić tik iznad šije. S druge strane „crte“, kroz puškarnicu moje podzemne izbe, uletjelo je zrno i prošlo mi iznad, stručno rečeno, baze lubanje. Da sam samo tren ranije uspio zakopčati onaj moj vojnički „ruksak“, zacijelo bih bio podigao glavu. Pa ovaj tekst nikad ne bi bio napisan.

Bezbrijan sam puta o tome razmisljao. I uvijek jednako morao sam sebi priznati da je slučajnost, sreća, a ne toliko pamet, ono što nam život spašava. Porazno, zar ne!? Što bi bilo da je bilo, a na sreću, nije bilo. Jer, da sam se tog travnja te 1993. uspravio, prošao bi mi nasumice ispaljeni metak nekoga možda pijanog četnika ravno kroz glavu! Smrt bi bila trenutna i bezbolna. Dakle... ništa strašno! Prije ili kasnije ionako moram umrijeti. Prije ili kasnije, teže ili lakše, svi moji mili i dragi bi me preboljeli. Osim majke, naravno. Bio bih pokopan u, nadam se, svojoj maskirnoj odori i uz, nadam se, vojničke počasti. Netko bi, nadam se, izgovorio neke patetične fraze. Pa bi

po mom ljesu padalo cvijeće, ili bi bubnjale grude rodne mi grude. Za koju sam ja, eto, bez namjere, ipak položio ovaj moj... ne baš mladi život!

Baš lijepo, dirljivo, da ti suza na oko kane, šteta što si mrtav, pa to ne možeš čuti ni vidjeti! Zagrobni život? Raj, pakao ili čistilište? Zbilja ne znam što sam od toga u životu svom zaslužio. I, moram priznati, nisam s time do kraja raščistio. Ali u trulež, crve, raspadanje, posvemašnje ništavilo, nikad nisam posumnjao. Ni u to da bi moja rodbina imala objektivno više koristi od moje smrti, nego od ovoga i ovakvoga mog života. Penzić, nekorisni parazit! Moje bi kćeri odžalovale, pa prodale i podijelile novac od ove moje poprilično skromne imovine. To će ionako učiniti kad skončam prozaično i neslavno u nekom bolničkom krevetu. A izbjegao bih i situaciju da mi, ajmeeee..., neke zgodne, seksu, guzate i sisate sestre... mijenjaju pelene! U turobnoj sobi staračkog doma ili na gerontologiji.

...ne bih video ništa od onog što je, nakon slavnog doba do 1995., donijelo ovo novo, neslavno od tada do dana današnjeg. Uz osjećaj da ama baš ništa promijeniti ne možeš. Da si onemogućen i nemoćan. Pa i da shvatiš onu svevremensku mudrost: „O, Bože, daj mi snage da prihvativim ono što ne mogu promijeniti, daj mi hrabrosti da promijenim ono što mogu i mudrosti da razlikujem jedno od drugoga!“ Pa se stoga, što sam stariji, sve češće pitam: „Zašto me nije pogodilo!“

Vaš Blaž Piljuh iliti Vlado Jurcan

NAŠ NUTARNJI SVIJET (27.)

USTRAJNOST

Ustrajnost je sposobnost, utemeljena u karakteru, da cilj slijedimo neumanjenom motivacijom i onda kada treba izdržati napor, pa i tijekom duljega vremenskoga razdoblja. Važna je čovjekova odlika, jer velike životne ciljeve najčešće i nije moguće postići negoli svladavajući strme uzbrdice, prelazeći duge grbave pute.

Sposobnost ustrajnosti životne izgleda počinje određivati već u djetinjstvu. Ustrajnost je, sve je više studijskih dokaza, najvažniji prediktor školskog i profesionalnog uspjeha, važniji i od inteligencije. I sami znamo, puno je pametne djece s lošom krajnjom bilancem. Ona naime rano uoče da okolina njihov talent shvaća urođenim, shvate da u školi ne trebaju puno raditi, a onda, u jednom trenutku, kad se zahtjevnost poveća, i da *ne mogu* puno raditi. Dožive neuspjeh, a onda možda i lom samopouzdanja i ukupne motivacije. Učitelji oduvijek znaju da najbolje uspijevaju učenici koji su nadareni ali i vođeni uvjerenjem da se pravi uspjeh može izboriti radom. Kod onih kod kojih je nadare-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

nosti možda malo manje, uporni je rad to važniji.

Najbolji odgoj za ustrajnost roditelji mogu pružiti vlastitim primjerom. Također i jasnim zahtjevom prema djetu da je nužno suočiti se i s težim ciljevima, i da odustajanje ne dolazi u obzir. Isto često vrijedi i za djecu koja pate od sindroma deficit-a pažnje i hiperaktivnosti (tzv. ADHD-sindroma, prema eng. *Attention Deficit and Hyperactivity Disorder*), koja pokazuju upravo minimalnu ustrajnost, pa od svakog zadatka redovito odustaju već na samome početku. Poremećaj opterećuje akademsko napredovanje, ali i ukupnu kvalitetu života same djece i njihovih obitelji, pa i razredne zajednice i učitelja. Uzrok poremećaja, koji danas pogađa od pet do deset posto djece, nepoznat je, a u zadnjih se dvadesetak godina uglavnom tražio na biološkoj razini. Pristupalo se i

tretiranju lijekovima, ponekad i s uspjehom. Danas je sve više glasova kliničkih psihologa koji upućuje na mogućnost da je u mnogim slučajevima riječ o karakternom deficitu koji bi bilo moguće umanjiti prikladnim odgojem.

Kod odraslih ljudi, osobito na području radnih odnosa, najčešće se spominje teorija optimalne autonomije. Ustrajnost, u smislu radnog zalaganja, redovito je naime to veća što je viši stupanj radne autonomije. Zaposlenik će radije preuzeti i raditi za perspektivu poslodavca ako ima prostora za vlastitu inicijativu, za što više samostalnog odlučivanja. Uopće, motivacijske strategije koje u sebi nose pozitivne elemente, koje teže unošenju veselja u ljudski život, redovito su uspješnije. Čisti pritisak uvijek ima svoju visoku psihološku cijenu.

Sama odlika ustrajnosti u sebi sadrži dijelove niza drugih bliskih odlika povezanih s usklađivanjem namjere i ponašanja. To su, primjerice, odlučnost, izdržljivost, dosljednost, snaga duha, obvezatnost,

SAVJET LIJEČNIKA ANEURIZMA AORTE – TEMPIRANA BOMBA

Piše:

**Dr. med. Drina
BLAŽEKOVIĆ SOJČIĆ**

ili na silaznom toku, kroz prsni koš i trbuš, iz kojega izlaze žile za opskrbu kralježnice, svih organa i nogu. Problem je da vrlo često nema simptoma, pa se dijagnoza postavi slučajno u okviru neke pretrage ultrazvukom ili rendgenom, što pokazuje vrijednost i korist redovitih godišnjih pregleda.

Sama aneurizma može biti prava, a to je ona kod koje popuštaju sva tri sloja stijenke krvne žile, zatim lažna, u slučaju kad neki izljev krvi oko žile ima kontakt s njezinim lumenom, ili može biti disekantna ili rascijepljujuća, u slučaju prodora krvi u srednji sloj stijenke žile.

Uzroci aneurizme su višestruki, ali kod starijih osoba najčešće je degeneracija aortne stijenke zbog ateroskleroze i povišenoga krvnoga tlaka. Kod mlađih ljudi i kod djece najčešći je uzrok prirođena, nasljedna slabost stijenke s degenerativnim promjenama njezinih glatkih mišića,

elastičnog tkiva ili kolagena. Najčešće genetske predispozicije su Marfanov sindrom i Ehlers-Danlosov sindrom. Ranije je uzrok mogao biti povezan i s trećim stadijem sifilisa, no danas se sifilis liječi antibioticima, pa se stanje više i ne viđa. Rijetki uzroci su i traume, proboj želučanog čira ili reumatska groznica.

Kod prave aneurizme često uopće nema smetnji, a kad ih ima, ponekad su neodređene i nespecifične. Dolaze od pritiska na okolne strukture ili od poremećaja krvotoka. To mogu biti bolovi u ledima, prsnom košu ili u trbušu. Bol ili pečenje iza prsne kosti često se krivo tumači kao žgaravica. Katkada postoji slabost ekstremiteta zbog smetnji opskrbe krvlju leđne moždine, smanjen rad bubrega ili slaba prokrvljenost crijeva. Opaža se razlika u pulsu i krvnom tlaku između jedne i druge strane tijela. Ponekad se može napipati pulsirajući tumor ili se kod preslušavanja čuju neprirodni šumovi protoka krvi. Zbog zatezanja ili pritiska na koronarne žile javljaju se simptomi angine pektoris.

Ne ču ulaziti u sve klasifikacije, ali ču spomenuti da postoje razlike, nalazi li se proširenje na uzlaznom dijelu aorte, odmah iza izlaza iz srca, a što uključuje i odvojke koronarnih arterija, na njezinu luku, s izlascima arterija za glavu i ruke,

vjernost, strpljenje, podnošenje, marljivost, uspravnost. Pri tome su, naravno, važni omjeri. Pretjerano strpljenje ili pretjerani radni elan mogu postati negativnim ponašanjem, isto tako, pa i više, podnošenje ili možda čak tvrdoglavost.

Ustrajnošću u smislu izdržljivosti, posebno tjelesnom izdržljivošću, na poseban se način bave kineziologija i sportska medicina, u slučajevima vrhunskih, ali i rekreativnih sportaša. Potencijali i mogućnosti razvitka proučavaju se u detaljima. Tako kineziolozi izdržljivost, prema fiziološkoj pozadini, dijele na aerobnu i na anaerobnu, prema opsegu uključene muskulature na lokalnu i opću, prema trajanju opterećenja na kratkotrajnu, srednjotrajanu i dugotrajanu.

Odlika ustrajnosti sigurno ima svoju kulturologijsku i socijalnu pozadinu. Komparativna istraživanja su rijetka, pa smo često upućeni na stereotipe. Većina ljudi će Nijemce percipirati kao ustrajne, marljive, okrenute ciljevima, a Rome kao neradnike i lijene. Naša starija generacija voli pak naglašavati da se u njihovoj

Iako je poznato da većina bolova u prsištu dolazi od porebrice, oni se nikako ne smiju omalovažavati, nego uvijek razjasniti. Treba isključiti mogućnost srčanog infarkta, koronarne bolesti, plućne embolije, a i bolesti jednjaka. Jednako tako treba razjasniti i probleme i bolove u trbušu. Za razliku od mlađih, genetski opterećenih pacijenata, kod starijih su ljudi promjene najčešće u silaznom dijelu aorte, gotovo u svim slučajevima niže od izlaska bubrežnih arterija. U dijelu slučajeva bolest je proširena i na zdjelične i nožne arterije.

Nakon postavljanja dijagnoze odlučuje se o dalnjem postupku. Prije svega je važno konsekventno snižavati krvni tlak i držati ga na oko 110 milimetara žive sistolički. Zatim treba vršiti kontrolu eventualnog napredovanja bolesti najmanje svakih šest mjeseci. Ako je promjer aneurizme veći od 5 – 5,5 cm ili se ona godišnje povećava za više od 2 do 6 milimetara, savjetuje se operacija. Brzi rast je čest kod bolesnika s kroničnom opstruktivnom plućnom bolesti, kod onih koji su pod kortizonском terapijom i u trudnoći. Kod genetskog defekta vezivnog tkiva ne čeka se preko 4,5 cm. U tom je stadiju opasnost od smrtnosti ili komplikacija kod operacije manja od vjerojatnosti spontanog rasprsnuća aorte.

Prskanje uzlaznog dijela aorte dovodi do trenutačne smrti. Ako je proširenje

Crt. Stjepan Ranje

mladosti puno radilo, osobito na selu, a da današnja mladež preudobno živi i voli gubitki dane. Istina je puno složenija. Svakako, ustrajnost je na visokoj cijeni i u suvremenim zapadnim kulturama. Engleski poznaje negativno određenu riječ *quitter*, a koja označava gubitnika, osobu koja

brzo odustaje. Njemački ima, primjerice, riječ *Ankündigungsweltmeister* (svjetski prvak za najave) koja je također negativno, a i posprdo, određena. Dakle, sigurno je da je na svakome mjestu i u svakom vrijeme pobjednik onaj koji za svoj cilj hoće i zna izdržati. •

aorte na tome dijelu, cijeli se odsjek izreže i nadomjesti umjetnom protezom. U silaznom dijelu se pogodjeni odsjek ne vadi, nego se otvara, očisti, a u žilu se ugrađuje plastična proteza, najčešće u obliku obrnutog slova „y“. Kod pacijenata s visokim rizikom zahvat se može provesti kroz arteriju u preponi, čak i s lokalnom anestezijom, ali je u tom slučaju mogućnost komplikacija, pa i potreba za dodatnom operacijom, veća.

Disekantna aneurizma, odnosno rascjep stijenke aorte, je relativno rijedak oblik bolesti, ali je vrlo ugrožavajući. Većina pacijenata su oni s visokim tlakom ili oni s Marfanovim sindromom. Stanje nastaje zbog razdiranja unutarnjeg sloja žile i krvarenja u njezin srednji sloj, koje se zatim širi i prema srcu, i dalje od njega, često s udvostrućenjem krvotoka te potiskivanjem i suženjem pravog lumena, sve do začepljenja. U jednom dijelu slučajeva razdor počinje blizu srca ili u aortalnom luku, a u drugom u silaznom dijelu aorte, nakon odvojka arterije za lijevu ruku. U prvom slučaju se osjeti vrlo jaki, razdirući ili režući bol u prsima, naročito iza prsne kosti. Vidi se zastoj krvi na vratu ili licu zbog pritiska na gornje vene, razlika pulsa i krvnog tlaka između ruku, ili uopće ne bude pulsa. Čuje se ponekad i tipični srčani šum zbog nepotpunog zatvaranja aortalnog zalisca. Zatim mogu slijediti tamponada osrčja izljevom krvi, sa za-

gušivanjem srca, pritisak na koronarne arterije s infarktom i moždani udar. Kod drugog oblika pacijent osjeća strašne bolove u leđima i postrance, sa zračenjem u trbuš. Dolazi do zagušivanje arterija bubrega i crijeva i njihova odumiranja, kao i do paralize zbog neoskrbljenosti kralježnice. Dolazi i do krvarenja između porebrice i pluća, u sredinu prsa i u trbuš. Krvni tlak pada i nestaje, javljaju se znakovi šoka.

Reagirati se mora najhitnije. Prvo treba isključiti srčani infarkt i emboliju pluća. Krvni tlak, ako uopće postoji, treba odmah spustiti na oko 100 milimetara žive sistolički, zatim treba dati jaka sredstva protiv bolova, a kod srcu bliske forme smjesta provesti i operaciju, da se spriječi zagušivanje srca. Smrtnost se povećava svakim satom, bez operacije samo polovica pacijenata prezivi 48 sati, a unutar dva tjedna umrla bi ih većina. Kod pogodenosti donjeg dijela aorte operira se manje ubrzano, ovisno o prijetićim komplikacijama. Smrtnost je u svakom slučaju vrlo velika.

Dakle, dobro je ići na redovite pregledne, a po potrebi i na kontrole. Kod naglih i jakih bolova ne smije se čekati, već treba smjesta reagirati traženjem hitne pomoći. Ostalo – u Božje ruke! •

ALBERT CAMUS (1913.-1960.) – PUTOKAZI ISTINSKOGA ČOVJEŠTVA (IV.)

Proučavatelji osobe i djela francusko-ga pisca i mislioca Alberta Camusa slažu se u prosudbi kako je riječ o čovjeku sretljivu, vrlo ljubaznu i nadasve željnu razgovora. Njegova čežnja za susretima s ljudima, posebice s onim prijestom i društveno mimoidejnim, našla je tijekom vremena svoju primjenu u njegovim književnim djelima. Tomu pozivu bijaše se predao cijelim svojim bićem, ali je pritom zapažao kako ga to zanimanje previše opsjeda te mu otežava ostvarenje njegove velike želje za susretima s ljudima.

U svojoj 20. godini Camus je razmišljao kako bi svoje književno djelovanje ciljano razvijao. Najprije je želio uhvatiti se u koštač s nepovoljnim i neprihvatljivim pojama. I to je pokušao ostvariti u tri književna oblika: za prvi dio poslužio mu je oblik romana. Zamisao je ostvario u svom djelu *Stranac*; drugi njegov rad napisan je u obliku drame, a nosio je naslov *Caligula*; treći oblik ima obilježja ideologije. U njemu pisac izlaže svoje shvaćanje smisla čovjekova života i njegova društvenog djelovanja, posebice piše o njegovim pothvatima i „očitu“ neuspjehu. Suprotno tomu, Camus ističe kako se ipak pritom kali ljudska osoba u svojoj snazi i potvrdi dostojanstva koje je neugasivo. Za nj je pisac izabralo uzor u staroj grčkoj književnosti i svom je djelu dao naslov *Mit o Sizifu*. Jezgru djela čini poruka: život dostojan čovjeka može se uvijek temeljiti na istinskim vrijednostima, ali samo na njima. I to je uvijek moguće. Iznesene zamisli pisac je ostvario i u drugim svojim djelima: u romanu *Kuga*, u drami *Opsadno stanje* i u ideološkom djelu *Pobunjeni čovjek*.

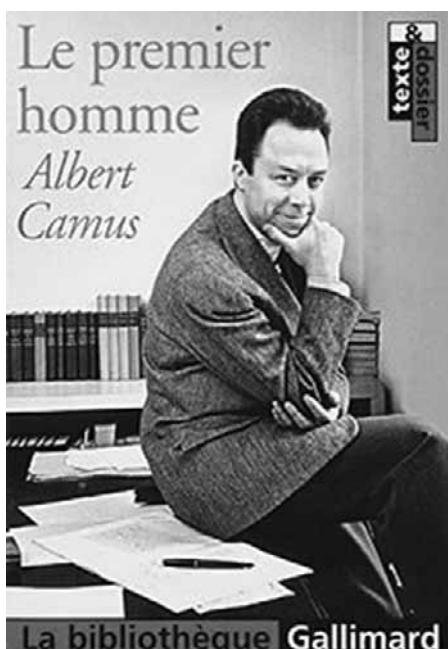
A kako dalje, pitao se Camus? O čemu pisati u trećem krugu svojih djela? Dugo ga je prožimala misao o čovjekovu sazrjevanju, o ispunjenju života u kojem bi bujala snaga živodajne obnove. Središnja bi poruka bila: *ljubav*.

Ponesen tim doživljajima, Camus se vraća u svoje djetinjstvo i razmišlja o prijedenu putu i sudbonosnim prekretnicama. Upravo tada, pritisnut bolešću i zaštojem u svome književnom radu, 1957. stigla ga je neočekivana vijest o dodjeli Nobelove nagrade za književnost. Svaka-kako, ta ga je spoznaja razveselila, ali se u

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

njemu istodobno probudilo zahvalno sjećanje na njegovo djetinjstvo i one osobe, drage ljudi, koji se sa svojom dobrotom bijahu usadili u njegovo srce i postali ne-

Naslovica Camusova romana
Prvi čovjek

razdvojno s njim povezani, pratili ga na svim putovima i bili njegova neizbrisiva radost. Na prvom mjestu bijaše njegova majka, a zatim njegov učitelj iz prvih školskih dana. Njemu se obratio pismom i „progovorio“ iz dna duše:

„Ukazana mi je velika čast koju niti sam tražio, niti priježkivao. No kad sam primio vijest, prva moja misao, nakon one upućene mojoj majci, bila je upućena vama. Bez vas, bez one tople ruke koju ste pružali malom siromašnom djetetu kakvo sam bio, bez vaše poduke i vašeg primjera, ništa se od svega ovoga ne bi dogodilo. Ne mislim da je ova vrsta priznanja nešto osobito. Ali to je barem prilika da vam kažem što ste mi značili i što mi još uvijek značite. Te da vas uvjerim da su vaš uloženi trud, vaš rad i vaša velikodušnost još uvijek živi u jednom od vaših malih

đaka koji, unatoč svojim godinama, nije prestao biti vašim zahvalnim učenikom. Grlim vas iz svec srca.“

Svoju majku Camus je silno volio. Od nje se, takoreći, nije odvajao, ali je ipak unatoč tomu njegov unutarnji život bujao i silio ga da konačno shvati kako svoje mogućnosti ne smije zatomljavati nego im otvarati putove puna razvoja. On je to izrazio riječima: „...nisam mogao živjeti na razini tog slijepog strpljenja, bez riječi, bez planova. Putovao sam svijetom, radio, stvarao, ranjavao bića. Moji su dani bili ispunjeni preko mjere – ali ništa mi nije ispunilo srce kao ... – majka“ (*Prvi čovjek*, 263.). Svestan svojih propusta obraća joj se moleći oprost: „... bez ikakva ču te objašnjenja zamoliti da mi oprostiš i ti ćeš mi se nasmiješiti ...“ (*PČ*, 274.). Cijeloga života bijaše ona velika patnica. Njezina religioznost bijaše zorna. „Ona zna što je vidjela, ali ne može to protumačiti. Isus je patnja ... Siromašna žena, nesretna, neuka... Neka joj križ bude na pomoći!“ (*PČ*, 264.).

Primivši Nobelovu nagradu, Camus je kupio kuću u malom mjestu u Provansi. Učinio je to ponesen željom kako bi se uklonio od buke u Parizu te se u miru i sabranosti mogao posvetiti novom djelu. Dogodilo se to 1958. Razmišljajući kako bi se to djelo moglo zvati, odlučio se za naslov *Prvi čovjek*. Bio bi to njegov povratak u djetinjstvo. Riječ je o osobnoj povijesti u rasplamsalim društvenim zbijanjima njegove okoline, prvenstveno u Alžiru i Francuskoj, a donekle u cijeloj Europi. Unaprijed je predvidio posvetu koja je glasila: „Tebi koja nikada nećeš moći pročitati ovu knjigu“. Mislio je, dakako, na svoju majku koja bijaše nepismena. Djelo je objavljeno tek u proljeće 1994. Rukopis na kojem je Camus radio posljednju godinu svoga života pronađen je u njegovo torbi kad je 1960. poginuo u prometnoj nesreći. Bio je još nedovršen i prepun ispravaka i nadopuna, pa su njegova kćer Katarina zajedno sa svojom majkom, Camusovom suprugom Francinom, uložile mnogo truda kako bi tekst romana priredile za tisk.

Glavni je junak romana sam autor Albert Camus koji se javlja pod imenom

Jacques Cormery. Rođen je u Alžиру 1913. od oca Henrika, Francuza, i majke Lucije, Španjolke. Ni godinu dana nakon Camusova rođenja, njegov je otac pozvan u rat. Uskoro je bio teško ranjen i u bolnici podlegao dobivenim ranama. Uz službenu obavijest bolničarka je napisala: „Bolje je tako. Ostao bi slijep ili lud. Bio je veoma hrabar.“ (PČ, 63.).

Shrvana tugom i pritisnuta siromaštvo, Camusova se majka s dvoje male djece vratila u kuću svoje majke. Njezina majka bijaše udovica koja je u siromaštvo rodila devetero djece i za njih se bri-nula. U doba dolaska kćeri Lucije s dvoje djece, s bakom su živjela još dva njezina sina. U kući je vladala čistoća, marljivost i štedljivost, a nadasve poslušnost. Baka je bila jedini upravitelj: njoj su se bez riječi morali svi pokoravati. Na taj način, ona je vjerovala, postavlja se siguran moralni temelj u ljudskom životu. Željeznom je rukom potiskivala svaku želju za samostalnošću; svaki znak kojim bi djeca pokušala izraziti suprotan stav, kažnjavala je bićem. I kad se to događalo, majka se nije smjela usprotiviti; bolno bi pragnula glavu i s tugom promatrala nerazumnu strogoću.

Camus je cijenio bakinu odlučnost kojom je prkosila materijalnoj bijedi, ali je odlučno odbijao njezinu samouvjerenost i grubu strogoću. Nedostatak svega suvišnog pomagao mu je pri prosudbi što je za čovjeka bitno, a što je sporedno i manje važno; to ga je osposobljavalo da vidi i one vrijednosti koje nisu ovisne o materijalnom i društvenom položaju – kao što je ljepota prirode, posebice blagodat sunca i milina cvijeća, a najviše: radost što se krije u prijateljstvu i ljubavi među ljudima! Postupno je upoznavao društvenu sredinu: nazočnost raznih naroda – Arapa i Francuza, Talijana, Maltežana, Židova i Grka, prednosti suživota u miru i suradnji, kao i pogibelji što nastaje površnim gledanjem i sebičnim postupcima. Duboko ga je pogađalo siromaštvo djece iz obitelji koja je poznavala jedini put do potrebna novca – grub i gorak posao iz dana u dan! Zašto među ljudima nema više razumijevanja? Mora li dobrota, a napose milosrđe, mora li izgledati kao popuštanje ili, još gore, otvaranje puta novoj nepravdi? Je li odista uvođenje kazni uvjet za uspostavu reda? Zar kazna vrlo često ne ruši dobre odnose i u samom korijenu guši dobrotu i ljubav? S druge pak strane gledano, potrebno je ozbiljno se zamisliti koliko ljudi

Albert Camus

čini nered iz osjećaja usamljenosti i du-bokoga poremećaja zdravih odnosa među ljudima.

Pod utjecajem stanja u kući, a pogotovo u školi, u kojoj se očito izdvajao primjer učitelja Bernarda i njegova plemenita odnosa prema djeci, Camus je prerastao svoje djetinjstvo; prestajao je biti djetetom i tjeskobno gledati u život koji je podnosio i počeo naslućivati svijet koji ga iščekuje. On je uvijek strpljivo podnosio bakine batine kao nešto neizbjježno, ali je ipak jednoga dana baki istrgao iz ruku volujsku žilu i u bijesu bio spreman udariti njezinu sijedu glavu čije su ga svijetle i hladne oči izbezumljivale“ (PČ, 221.). Baka je shvatila tu promjenu, zatvorila se u svoju sobu „očajavajući što je odgojila tako izopačenu djecu“, ali Jacquesa nije više nikada udarila.

U školi je odista vladalo drugačije ozračje. Camus se osjećao dobro i gajio dobre odnose s drugim učenicima. S Pierreom je bio posebno vezan prijateljstvom. Njih su dvojica bili najbolji učenici, a škola im je pružala radosti i u njih su imali ono što nisu nalazili kod kuće, „gdje je siromaštvo i neznanje činilo život teškim, sumornim, kao zatvorenim u sebe sama“ (PČ, 120.). U školi su po prvi put „osjetili da postoje i da su predmetom najvišeg postojanja“ (PČ, 121.). Učitelj ih nije samo poučavao u onom za što je bio plaćen; on ih je primio u svoj život, ali je iz dna duše osuđivao krađu, prokazivanje, bezobjektivnost, nepoštenje. Jacquesa je volio veoma mnogo, pa je netko primijetio kako mu je „mezimac“. Učitelj je na to odgovorio da osjeća posebnu naklonost prema svima đacima koji su u ratu izgubi-

li oca, i dodao: „Ja sam ratovao s njihovim očevima i ostao sam živ. Pokušavam barem ovdje zamijeniti svoje mrtve drugove“ (PČ, 125.).

Po svršetku pučke škole, učitelj je izabrao nekoliko najboljih učenika i preporučio ih za gimnaziju. Među njima je bio i Jacques, ali se tomu usprotivila baka pozavši se na svoje siromaštvo, mislila je: kad bi dobio novčanu pomoć, trebalo bi još nešto pomoći, a školovanje bi trajalo šest godina, što znači da ne bi mogao ništa zarađivati za život. Učitelj se nije dao smesti. Posjetio je baku kod kuće i uspio je udobrovoljiti. Baka je tada po prvi put stisnula Jacquesu ruku i „s nekom očajničkom nježnošću – Mali moj – govorila je, - mali moj“ (PČ, 134.).

Camus je gledao na svijet pod gesлом „svjetlo i zemlja“ – svijet treba promatrati otvorenih očiju – on nije prazan nego ispunjen ljudima, a ni zemlja nije samo onakva kakva nam se trenutno čini – mi je možemo učiniti boljom. Kakav god bio svijet, on ima pravo na život, a ljudi su pozvani da budu svjesni svoga dostojanstva i svoje odgovornosti za sudbinu svijeta, i to ovdje i sada – spremni nadvladavati njegove suprotnosti i razvijati njegove mogućnosti.

Svaki čovjek nosi u sebi mogućnosti koje visoko nadvisuju stvarno stanje njegove djelatnosti. To se najčešće zaboravlja kad čovjek sluša bučne glasove svoje zatvorene i klonule sredine, a zaboravi i pomicati na svoje još neprobudjene, pa zbog toga i nerazvijene mogućnosti. Camus je u to nedvojbeno vjerovao, ali je uz to bio svjestan kako je potrebno imati uza

se nekoga tko ga može poticati u traganju za istinom i čovječnošću. Zbog toga je dušivo žalio što nije imao sreću odrastati i živjeti uz svoga oca. Posebno je žalio što ni oni koji bijahu najbliži njegovu ocu, gotovo nisu ništa znali ispričati o njemu. Majka mu je znala reći kako je on osobno živa slika pokojnoga oca – toliko mu je nalik. Nezaboravno mu se usjekla u pamet priča kako je njegov otac prisustvovao pogubljenju nekog osuđenika. Kad se nakon toga vratio kući, bio je posve bliјed i bez riječi – kao nijem; više je puta povraćao i dan proveo u krevetu. I više nikad nije htio progovoriti o onom što je tada video. Kad je Jacques čuo tu priču, osjećao je u sebi mučninu izazvanu grozotom toga čina. Same su se od sebe stvarale u njemu slike toga prizora i on ih se cijelog života nije mogao osloboediti. S vremena na vrijeme vraćale su se one u obliku more i svaki su put bile drugačije (PČ, 70.). To je pridonijelo nastanku odbojnosti u njemu prema svakoj vrsti nasilja i nepravde: „...jer pobijediti čovjeka isto je tako gorko kao i biti od njega pobijeden“ (PČ, 128.).

Prijelaz iz pučke škole u gimnaziju bila je za Camusa popraćen velikim promjenama. Sve su one ipak mirno prošle bez većih uzbudjenja. Još u pučkoj školi širilo se njegovo obzorje – mogao je pratiti zbijanja, ona u užoj kao i ona u široj sredini, a najviše se bogatiti primjerom čovjekoljubivosti i pravednosti plemenita i požrtvovna učitelja te utvrđivati svoje uvjerenje o vlastitim mogućnostima i odlučnoj ulozi svoga uporna rada. Pritom nije nikada gubio „svolu mirnu sigurnost ... onu svoju samouvjerenost, zahvaljujući kojoj je osjećao da će uvijek postići sve što želi ...“ (PČ, 223.). Činilo bi se kako je u tom sebe precjenjivao, ali nije. Bio je spremjan

da njegovo mjesto bude svagdje, jer nije želio ni jedno mjesto, nego jedino radost, slobodna bića, snagu i sve ono dobro i tajanstveno što nudi život, a što nije moguće niti će ikad biti moguće kupiti... on, gospodar tolikim stvarima, a ipak tako siguran da je nevrijedniji od najbezvrijednijeg stvora, i da je u svakom slučaju ništavan u usporedbi sa svojom majkom“ (PČ, 223.). Ta priprosta, ali junačka žena, šutljiva, ali veoma radina; radila je sve i svašta kako bi prehranila dvoje djece i brata-invalida, išla u dvorbu, čistila prostorije i prala rukoblje, njegovala bolesnike da bi svojim srušnjima omogućila školovanje. I u tome je uspjela, te se na kraju radovala.

Camus se zasigurno radovao svom prijelazu u gimnaziju, premda mu je siromaštvo zadavalo nove brige i stvaralo nove zapreke na redovnom putu školovanja. Baka je – na primjer – zahtijevala da preko školskih praznika pronađe posao i tako nešto zasluzi za životne potrebe svoje i svoje obitelji. To se pokazalo teško ostvarivim i predstavljalo je ozbiljnu zapreku daljinjem školovanju. Na sreću baka je odustala od svog nauma nakon neugodnog prvog pokušaja.

Prvih dana Camus se u školi osjećao vrlo nelagodno. Bio je to za njega nepoznat svijet i on nije znao kako se u njemu mora ponašati. U njegovoju kući nitko nije raspolagao ni s najosnovnijim poznавanjem povijesti, zemljopisa ili općih društvenih pojmova. Kad je u školi trebalo dati osnovne podatke, zastao je u nedoumici; nije mu bilo jasno kako treba odgovoriti na pitanje koja je njegova domovina, kao što nije znao kakvo zanimanje ima njegova majka.

Sretna bila je okolnost što se sprijateljio s Pierreom, učenikom iz svoga razreda. I pored toga bilo je slučajeva u kojima nije mogao izbjegći smijeh okoline, te se osjećao izgubljenim. Zbunjivali su ga i mlađi učenici iz francuske prijestolnice. Bijahu to sinovi očeva koji bijahu stekli visoke položaje u društvu. Jedan od njih zvao se Georges Didier, sin časnika i majke glazbenice. Taj je prijatelj u Francuskoj imao svoju kuću u kojoj su se čuvale knjige, obiteljska pisma, uspomene djedova i predjedova. Kratko rečeno, Didier bila je dijete obitelji stare predaje i katoličke vjere... Camus i njegov prijatelj Pierre osjećali su se pripadnicima neke druge vrsti ljudi bez prošlosti, bez obitelji, bez starih stvari. Camusa je ipak privlačilo Didieroovo srce; činilo mu se kao da u sebi krije neku neobičnu i nerazumljivu tajnu (PČ, 169.-170.).

Pojava Didiera u životu Camusa i njegova prijatelja Pierra probudila je pažnju na slojevitost pučanstva u Alžiru, prvenstveno na razlike između siromašnih i bogatih, te na najniži sloj domorodaca koji su djevelovali nekako povučeno i tajnovito; očito su u društvenom životu zaostajali. Treba ipak reći kako je i među Francuzima bilo upadnih razlika. Svakako se izdvajao sloj onih koji su zauzimali ključne položaje u društvu i za njih se može reći kako su zapostavljeni ne samo siromašno arapsko stanovništvo nego i niži sloj francuskoga stanovništva. Među tim Francuzima bilo je vrlo siromašnih obitelji koje su od nevolje doselile u Alžir.

Camusova zapažanja odnosila su se prvenstveno na prevagu u razmišljanjima – većina je bila usmjerena na prošlost ili na budućnost, a vrlo malo na sadašnjost i na život ljudi u sadašnjem trenutku – na njihovu jednostranost i uskogrudnost. Posebice ga je pogoda jaz između useljenika i domorodaca; doseljeni Francuzi žele postići društvenu i materijalnu korist, dok domorodci bivaju tjerani u anonimnost te se tako među njima stvara podzemna masa. To je Camus smatrao veoma pogibeljnim. Cilj njegova djelovanja bila je jasan: stvarati međusobno prijateljstvo, te živjeti u slozi i miru. Stvarati takvu zajednicu nosi u sebi obvezu: *ne tražiti sebe u drugome nego priznavati drugoga i s njime zajedno stvarati ozračje živodajne radosći!*

(nastavit će se)

POBIJENI PJESNICI (IV.)

„O, MI SE NISMO BOJALI UMRIET, ALI: MI SMO SE BOJALI SMRTI!“

(Luka Puljiz, 1913. - 1945.)

„Prosjaci nismo, nit' hoćemo biti! / A, ako se već mora mrijeti, / Volimo slobodni, neg' ruku sapetih! / Je l', druže mladi, da to voliš i ti?!" Tako glasi treća strofa pjesme „Pod čeličnom kacigom“ koja je objavljena u osmome broju trećega godišta časopisa *Naraštaj slobode* što ga je u

Piše:

Tomislav JONJIĆ

imenoga „lista srednjoškolske mlađeži“ koji je objavljivala „zagrebačka sekacija Jugoslovenskoga profesorskog društva“,

simboli borbenosti i spremnosti na žrtvu čak i onda kad se ta žrtva čini naizgled uzaludnom.

I nakon odlaska u Vukovar – gdje će 1936. dobiti jedinu kćer, Katicu – Puljiz nastavlja surađivati s osječkim *Hrvatskim listom* koji uređuju Matija Kovačić (1901.-1972.) i Kamilo Krvarić (1894.-1958.) nekadašnji pristaše Trumbićeve Hrvatske federalističke seljačke stranke koji se – uostalom kao i Trumbić u zadnjim godinama života – sve više približavaju ustaškome pokretu. U njegovim će se redovima obojica uskoro i formalno naći, prije kao suvlasnik i ravnatelj *Hrvatskog lista* te ustaški stožernik Velike župe Baranja, a onda povjerenik u Glavnome ustaškom stanu; potonji najprije kao ravnatelj odnosno glavni urednik *Hrvatskog naroda* – *Glasila hrvatskoga ustaškog pokreta*, potom savjetnik u Ministarstvu vanjskih poslova, kasnije čak i glavni ravnatelj Glavnog ravnateljstva za promičbu.

U Vukovaru je Luka Puljiz bio među pokretačima tjednika *Srijemski Hrvat* koji je 1939.-1941. objavljivao Konzorcij Srijemski Hrvat – zapravo jedan od ogrankova

Smrten na 24. listopad 1913. Viroviticko-srijemske Krkonoško-slavonske	Luka Puljiz	16/10 83	Marijan Puljiz
Kršteno 25. istog	Puljizi	Runovići	Runovići
Virovitica na 23/11 1902	Nimrodi Težić	Luka Puljiz Svetište Puljizi	Runovići
Runovići			

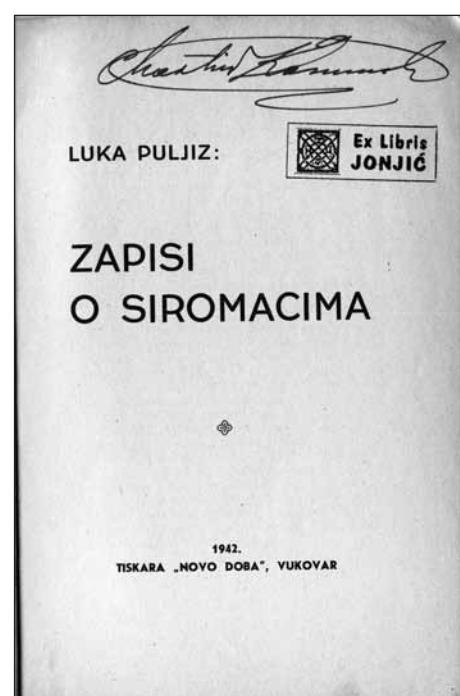
Rodenje Luke Puljiza zabilježeno u Matici krštenih župe Runovići

Sarajevu, pod uredničkom palicom ubijenoga hrvatskoga pjesnika, feltonista i eseista **Vladimira Jurčića** (1910.-1945.) objavljivala Ustaška mlađež. Pjesma je potpisana inicijalima „El-Pe“ i – kao i još čitav niz pjesama objavljenih u tom časopisu – nije uvrštena u svega dvije objavljene, obje opsegom skromne zbirke njezina autora, danas skoro posve zaboravljenoga hrvatskog pjesnika **Luke Puljiza**.

Puljiz je rođen 24. listopada 1913. u Runovićima, selu u Imotskoj krajini, u težačkoj obitelji, kao sin **Marijana i Ivu rod. Babić**. S roditeljima je, bježeći od neimaštine, 1926. preselio u Osijek, gdje je dovršio osnovnu, potom i srednju školu. Autor jednog od malobrojnih njegovih životopisa, **Ivan Alilović**, negdje je pronašao podatak da je to bilo tako da je jedan dan išao u školu, a drugi dan radio u tvornici. I objavljivati je Puljiz počeo kao srednjoškolac, pod pseudonomom *Luka Marijanov*, poglavito u svetojeronskom ilustriranom časopisu *Mladost* koji su uredivali **Josip Andrić, Jerolim Malinar, Luka Perinić** i dr. Taj omaldinski časopis, što ga valja lučiti od isto-

1931./32. preimenovan je u *Krijes*, pa je uredništvo preuzeo **Ivo Horvat**, a na stranicama te tribine katoličke mlađeži svoje su rade objavljivali brojni autori koji će u kasnijem razdoblju, a napose u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, imati znatnu ulogu u hrvatskome kulturnom i političkom životu (**Ivo Bogdan, Pavao Tijan, Danijel Uvanović, Vojmil Rabadan** i dr.)

Od 1935. godine – dakle, od doba ograničene demokratizacije političkog života u Kraljevini Jugoslaviji, i posljedičnog raslojavanja u hrvatskome narodnom pokretu na pristaše reformiranja Jugoslavije i na zagovornike njezina bezuvjetnog razbijanja – Luka Puljiz pokazuje naglašeno zanimanje za politiku i okreće se novinarstvu. Postaje profesionalni novinar, a od 1935./36. predsjeda osječkom organizacijom Hrvatske nacionalne (narodne) omladine. Zbog režimskoga pritska preseljava u Vukovar, grad u kome je svojedobno (1922.) i nastala jedna od organizacija pod imenom HANAO, koja je ubrzo pokrenula i glasilo pod nazivom *Gvozd*. Gvozd i Rakovica ostat će leitmotivima Puljizova pjesništva do kraja života; oboje kao jasni

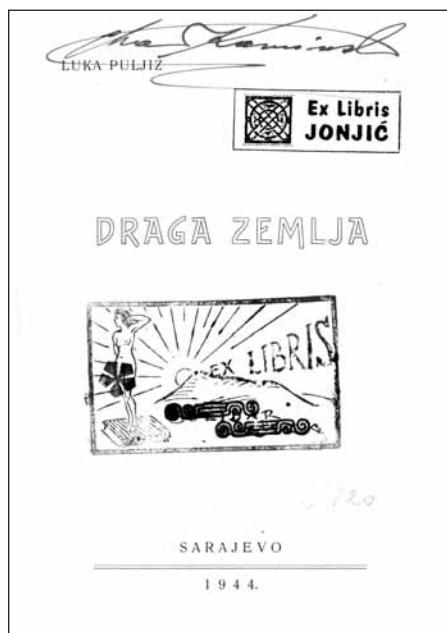
Naslovna stranica prve Puljizove zbirke

Druga i zadnja zbirka objavljena je 1944. u Sarajevu

domovinskoga ustaškog pokreta – a kad je 1941. proglašena Nezavisna Država Hrvatska, odlazi u Zagreb i ulazi u uredništvo dnevnika *Novi list*, koji je u studenome 1941. preimenovan u *Novu Hrvatsku*. Taj je dnevnik u to doba uređivao **Franjo Dujmović** (1904.-2000.), a Puljiz je bio u uredništvu političke rubrike, vjerojatno ne i glavni urednik te rubrike – kao što se obično tvrdi – jer je ta uloga pripadala ili samomu Dujmoviću ili odgovornom uredniku **Anti Oršaniću** (1907.-1959.). Izbor očito nije bio slučajan: u svojim je uspomenama (*Hrvatska na putu k oslobođenju*, Rim – Chicago, 1976.) Dujmović zabilježio kako je *Hrvatski list* u predratnim godinama „u Vukovaru imao stalnog dopisnika, Luku Puljiza, mladića, koji je vrlo vješto i odano vršio ovaj svoj poziv“.

Usporedno s novinarskim poslom, Luka Puljiz preuzima i državnu odnosno stranačku dužnost. Malo nakon što je sredinom srpnja 1941. osnovana Ustaška mladež – da bi se onemogućili njemački pokušaji širenja utjecaja na hrvatsku omladinu – Puljiz odlazi u Vukovar kao njezin tamošnji prvi zapovjednik. Održava niz predavanja na tečajevima Ustaške mladeži i u Školi dužnosnika Ustaške mladeži u Borovu, a u veljači 1942. imenovan je članom Ustaškoga stegovnoga i kaznenog suda (USIKS) za Ustaški stožer Vuka. U listopadu te godine postaje šternikom Ustaške mladeži stožera Vuka, a u Vukovaru 1942. objavljuje i svoju prvu zbirku pjesama pod naslovom *Zapis i siromacima*, koja je – kako sam autor

tvrdi u uvodnoj bilješci datiranoj 18. lipnja 1942. – bila spremna za objavljivanje još 1939. godine, ali je to onemogućeno iz političkih razloga. Iz Vukovara Puljiz, čini se, odlazi najprije u Banju Luku, a od rujna 1943. djeluje kao zapovjednik Izpostave Zapovjedništva Ustaške mladeži za južnu Hrvatsku sa sjedištem u Sarajevu. Prema nekim podatcima, iz Sarajeva je koncem 1944. ponovno neko vrijeme bio odaslan u Banju Luku.

U srcu Bosne je Puljiz bio jedan od najustrajnijih suradnika tamošnje Državne hrvatske krugovalne postaje, na kojoj će Ustaška mladež – kako će to zabilježiti Jurčić u svome osvrtu o prvoj obljetnici postaje – u toj prvoj godini održati više od stotine predavanja, a njegovoj obilnoj suradnji stranice je otvorio i sarajevski *Naraštaj slobode*, polumjesečnik Ustaške mladeži. U *Naraštaju slobode* Luka Puljiz objavljuje poneku pjesmu i mnoštvo političkih eseja i članaka, a časopis će se 1944. pojaviti i kao nakladnik njegove druge i zadnje zbirke pjesama – *Draga zemlja*.

Njegovi politički eseji, koji su nerijetko osvanuli na naslovnicu kao politički uvodnici *Naraštaja slobode*, a prethodno su bili emitirani na Državnoj krugovalnoj postaji Sarajevo kao predavanja za Ustašku mladež, otkrivaju Puljiza kao ideološki čvrsto izgrađenoga hrvatskog nacionalista, sa snažnim osjećajem za socijalnu pravdu i vrijednost neovisne nacionalne države. Ne nedostaje im rodoljubne pateštice i izljeva odanosti državnom pogla-

varu, ali iz svakog autorova redka izbjiga novinarsko-publicistički dar i nacionalni zanos. Pred tim tekstovima, pisanim u doba borbe za stabilizaciju države i narodni opstanak, u nemaloj je mjeri uzmaknuo i Puljizov pjesnički dar, pa je njegova druga zbirka osjetno slabija od prve.

Da je ona nastala u grču i na brzu ruku, ne svjedoči samo to što su u nju ušle nove verzije nekih pjesama iz prve zbirke (neke i pod drugim naslovom), nego još više činjenica da u nju nisu uvrštene ni neke prilično uspjele pjesme objavljene na stranicama časopisa. Nema sumnje: nije Puljiz obećavao da će postati velikim pjesnikom, ali – nacionalnu kulturu ne tvore samo veliki, nego i mali. A nije ta Puljizova maloća razlog višedesetljetnom zaboravu, nego je razlog u njegovu rođaju i njegovoj smrti; zbog toga su i njegove kosti završile u nekom jarku skupa s kostima mnoštva njegovih sunarodnjaka. Istu su sudbinu doživjela još dva njegova brata, **Vladimir** (1917.) i **Danijel** (1920.): takozvani osloboditelji oslobodiše ih života. Ne zna se pouzdano kada ni kako (jer o tome ima nekoliko jednakog nepoznatih verzija), ali se zna da je to bilo bez suda, čak i bez sudske farse.

Zato se je o Luki Puljizu šutjelo. Pisali su o njemu ili ga se prisjetili tek **Mate Ujević**, **Ivan Raos**, **Ton Smerdel** i **Vinko Nikolić**, a onda je **Ivan Alilović** u *Glasniku Hrvatske demokratske zajednice* koncem 1991. objavio vrijedan članak koji je potom u siječnju 1992. prenijela *Imotska krajina*. Alilović je prikupio priličan broj vrijednih podataka koji – usprkos napadnoj težnji da se u Puljizovu životopisu izbjegne ustaško ime (u čemu je Alilović, dakako i nažalost, u cijelosti uspio) – i danas čine kostur svake kasnije bilješke o ubijenom pjesniku. Koji mjesec kasnije, u prvome svesku *Imotskoga zbornika* (Imotski, 1992.) Puljizovo je pjesništvo analizirao **Ivan Juroš**, koji je pomirbenoj političkoj korektnosti težio puno manje od Alilovića, a njegovoj se književno-kritičkoj raščlambi jedva dade što dodati ili oduzeti. Razmjerno korektnoj biografskoj natuknici o Puljizu u pionirskome i inače općenito površnome leksikonskom priručniku *Tko je tko u NDH* (Zagreb, 1997.) autor je arhivist **Milan Pojić**.

I dok su oni o Puljizu pisali da se nešto o njemu dozna i upamti, bilo je i pokušaja da se o njemu dozna i ono što on nije bio, a da se usput prešuti ono što je bio.

U glavnome gradu Hrvatske je, naime, 2011. godine Udruga Runovićana u Zagrebu objavila knjigu pod naslovom *Luka Puljiz: Zapis o siromacima*, u koju je uvršten priličan broj njegovih pjesama. Knjigu je uredio i pogovor joj napisao umirovljeni *društveno-politički radnik Milan Puljiz*, nekadašnji novinar *Vjesnikove* kuće i autor, između ostalog, beskorisne kupusare *Gradanin predsjednik*, objavljene 2004. godine, u slavu ondašnjeg predsjednika Republike **Stjepana Mesića**. Gradivo za potonju knjigu Milan je Puljiz prikupio od samoga Mesića i od svite sličnih mu, dakako pouzdanih i vjerodostojnih svjedoka (**Josipa Manolića, Dušana Bilandžića, Silvija Degenu, Mirka Brauna i Štefanije Balog**). Vjerojatno se ni kod naslova nije zabunio: Mesić je sebi, naime, tepao kao „predsjedniku građaninu“; zlobnici će reći da je Milan Puljiz svomu socijalističkom srcu dao oduška tako što je izmijenio poredek tih dviju riječi, hoteći valjda podsjetiti na vremena kad su *gradanin Lenjin, gradanin Trocki* i drugi njima slični *gradi* ljudima dijelili pravdu, a svjetu donosili mir i slobodu.

Priređujući pjesme svoga prezimenjaka i spomenuvši dvije zbirke Luke Puljiza, taj je socijalistički i samoupravljački trudbenik na početku, u ne-naslovjenom proslovu ustvrdio da su Lukini novinarski uradci danas nedostupni, a možda i nesačuvani (jer, misli Milan Puljiz maniom vrsna novinara – Nacionalna i sveučilišna knjižnica nije svega kilometar-dva istočnije od *Vjesnikove* zgrade, nego se nalazi na nekom drugom planetu, možda i u nekom drugom, nama nepoznatom svemiru), dodajući potom, u odnosu na pjesnikovu objavljenu poeziju: „Obje su knjige kao preslikane: nije dodano niti je oduzeto ni jedno slovo, osim što je izostavljeno devet pjesama s početka druge zbirke.“ Ali, ipak nije tako. I nije se diralo samo u pravopis. Štoviše, čini se očevidnim da ništa nije slučajno izostavljeno niti je slučajno prešućeno; naprotiv – u prešućivanju je, kao i uvijek, bilo sustava.

Milan je Puljiz, naime, prešutio da nije „izostavljeno“ tek „devet pjesama s početka druge zbirke“, nego te izostavljene pjesme čine ciklus pod naslovom „Pod zastavom našom“. Riječ je o prigodnim, dijelom i prigodničarskim stihovima Luke Puljiza koji su posvećeni njegovim „Palim drugovima“ – dužnosnicima Ustaške

Poštarna plaćena u gotovu.

NARAŠTAJ SLOBODE

Urednik: Prof. Vladimir Jurčić. — Predstavnik i odgovorni urednik: Josip Zesto, Sarajevo, Bjelave 71. — Uredništvo: Ferhadija 20, I. kat (brzoglas 22-28), uprava: Dr. A. Pavelića 61, IV. kat (brzoglas 34-35). — Ček račun Pošt. Št. studenice br. 300. Tisk: Nove Tiskare Vrček i dr., Sarajevo. — Za tiskaru odgovoran Stjepan Vrček.

Dan žrtava Ustaške mlađeži

USTAŠKA MLAĐEŽ!

Određenom našeg Upravnog zapovjednika, proglašen je dan 23. svibnja »DANOM ŽRTAVA USTAŠKE MLAĐEŽI«. Toga će se dana sve postrojbe mlađe i vjerne vojske svog Velikog Poglavnika u svim mjestima Hrvatske naći na okupu i tihim će priredbama odati poštovanje i izraziti našu duboku zahvalnost uspomeni mnogih naših dobrih i vjernih drugova, uspomeni mnoge naše drage mlađe ustaške braće i sestara, koji svoju ustašku vjernost svom Poglavniku, svojoj rođnoj gradi i svom hrvatskom narodu zapečatili s svojom mladom krvju, uzidavši pripravio u temelje nove zgrade naše Nezavisne Državštine Hrvatske svoje najdraže i najvrijednije, — svoje mlađe i draže život. Toga će dana ponovno nabujati tuga u srcima njihovih patnica majki, kada im dođu u pohode na rane grobove, još jače i silnije, nego je htjela radost u srcima našim, kada smo prije nešto više od dve godine dočekali ostvarenje vječne težnje hrvatskog naroda, i kada smo se kao prvi sinovi hrvatskog naroda po prvi put nakon punih 839 godina osjetili podpunno svoji ha svom! I na mnogo, mnogo tih mjestima njihovih polomljenih nadu poteci će opet krvave suze patnica hrvatskih majki...«

DRUGOVI MLADI! BRAĆO I SESTRE!

Nikomu osim majke nije dano, da može shvatiti svu bol srđa majke. I mi je ne ćemo shvatiti. Ali podimo toga dana na grobove naših heroja i vidimo barem suze njihovih majki. Podimo, ali ne da shvatimo, šta su one izgubile, jer to ne ćemo moći, nego da shvatimo, šta smo mi dobili žrtvama njihovih sinova i kćeri, što moramo shvatiti i vječno imati na umu! I koji

(Nastavak na 2. str. 1. stupac.)

God. II. - Br. 10. (17)

POLUMJESEČNIK USTAŠKE MLAĐEŽI

Cena Kuna 5-

Ivo Kerdić: Poprsje Oca Damavina. (Detalj spomenika).

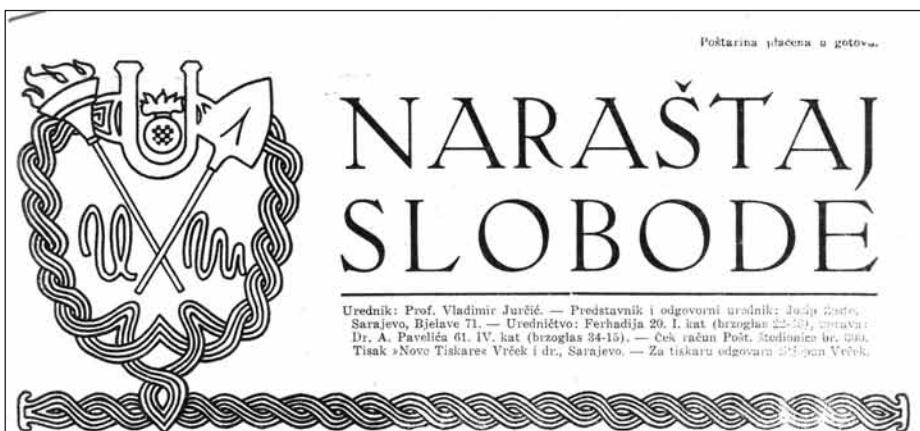
Puljiz je bio stalni suradnik sarajevskoga polumjesečnika Ustaške mlađeži

mladeži koje je pjesnik što nema groba nazvao svojim najbližim suradnicima, a desetoricu ih i imenom naveo. Nema nikakve sumnje da do amputiranja tog ciklusa nije došlo iz estetskih, nego iz političkih razloga. Jer, ta je amputacija poslužila priređivaču kao uvod i podloga za daljnje konstrukcije i izmišljotine u pogоворu („Priča o Luki Puljizu“), koji je – osim preuzimanja Alilovićevih rečenica bez navođenja da su preuzete – najobičnija zbirka pogrešaka, izmišljotina i neozbiljnih natega.

Ako je već silom bio prešućen, Luka Puljiz nije zaslужio da ga se iz zaborava izvlači s krajnjim nemarom i neuljudnom

površnošću. Jer, priređivač se nije potrudio popisati i spomenuti čak ni pisce njegovih životopisa, a kamoli časopise u kojima je Luka Puljiz surađivao, da o makar nepotpunoj bibliografiji njegovih tekstova i ne govorimo. Miljanu Puljizu nepoznata je bilo koja Lukina pjesma objavljena izvan zbirki. Nekoliko nebitnih memoarskih fragmenata i sličica iz seoske predaje ne mogu prikriti činjenicu da se o Luki Puljizu ništa nije pokušalo utvrditi, ali se je umjesto toga htjelo njegov lik oslobođiti onoga što priređivač očito drži sramotnim.

Vrhunac toga otužnog nastojanja nekrističko je preuzimanje riječi nekog **Mirka**

Tko će pobediti?

Mnoge malovjerne mnogo muči to pitanje. S njime — kako ono narod kaže — liežu i s njime ustaju. Toliko su se oni u njega i ono u njih zapleli, da su postali upravo nesposobni misliti na išta drugo. A radići opet od svoje volje da pobedi jedna ili druga strana ne će ništa, jer bi prije, nego išta učine svakako željeli sbiti na čistu s tim, tko će pobediti. Eto, oni bi u neku ruku željeli sostati po strani dok se ovo ne svrši... .

Kad bi ovaj rat bio nogometna utakmica, ili da se radi o stvari značenja nogometne utakmice, — mi bismo ovu neodlučnost i mogli razumjeti. Nu kad se radi o stvari, o kojoj zavise životi svih nas, sve naše tekovine i sve svtinje; kada se radi o budućnosti nas i naše krvi, kao što se stvarno danas u ovomu riječi radi, onda i kraj najbolje volje nitko pošten i pametan ne može razumjeti ove ljudi niti odobriti njihovu težnju za ostajanjem po stranic. Razumjeli bismo ih, kad bi nama, kad bi ikomu od nas moglo biti svjedno, tko će pobediti. Razumjeli bismo ih, kad ovaj rat ne bi bio i naš rat, kada on to jeste i našom voljom i potrebom, kao što bi bio i onda, kad mi i ne bismo željeli. I razumjeli bismo ih, kad bi barem oni kao pojedinci bili u stanju učiniti, da u ovom ili onom slučaju ovaj rat ne bude i njihov, kao što je, kad bi naime oni mogli učiniti, da o njemu, odnosno o njegovom posljedku ne zavisi sve i njihovo, kao i naše: razumjeli bi ih, kad bi bilo ikako moguće, ili — ako baš hoće da upotrebimo riječ, koja je njima naročito bliza — kad bi ikako moglo biti koristno ostati na našem području u stavu promatrača i izpuniti vrieme rata razmišljanja, tko će pobediti. Nu i bez obzira na to, što bi danas, kad svaki svestan čovjek,

Krasan detalj svedovječeće evropske umjetnosti.

God. II. - Br. 9. (16)

Polumjesečnik Ustaške mladeži južnih krajeva Hrvatske

Cilja Kun 6—

Jedan od borbenih Puljizovih uvodnika

Kovačića, koji tvrdi da njegov otac — kojemu se priređivač nije potrudio zabilježiti čak ni ime! — i Luka Puljiz, iako članovi Ustaške mladeži, „i nisu bili pravi ustaše, kao što se obično misli“, nego da su zapravo bili „haesesovci“, i to „haesesovci podravskog tipa“. Kad ne bi spadala u zbirku kojoj je primjerenoj podrugljiviji naziv, ta bi ocjena svakako predstavljala zanimljiv prilog hrvatskoj političkoj fenomenologiji, kojoj je pojam „haesesovca podravskog tipa“ dosad bio potpuna nepoznanica.

A nema baš nikakva razloga da se danas, u hrvatskoj državi, sedam i više desetljeća nakon što je kosti Luke Puljiza prekrila trava, krivotvore njegovi politički pogledi. Jer, svatko tko pročita bar nekoliko njegovih članaka, lako će zaključiti

da su Puljizovi politički pogledi bili vrlo jasni i da ih se ne može podvesti pod ideologiju Hrvatske seljačke stranke (bila ona „podravskoga“, „turopoljskoga“ ili „imotskoga“ tipa). Svatko tko išta znade o HANAO-u, Gvozdu, Hrvatskom listu i Srijemskom Hrvatu, znat će ponešto i o oštrom protimbama između Hrvatske mlađice odnosno mladeži HFSS-a i mladeži HSS-a. A među dvjestostotinjak političkih tekstova koji se nesumnjivo mogu pripisati Luki Puljizu (većina je i potpisana njegovim imenom ili njegovim inicijalima), nema zapravo nijednoga u kojem se veliča HSS, ali zato — osobito od 1941. — ima mnoštvo vrlo vatrenih tekstova na čest **Ante Starčevića** te u slavu ustaškog pokreta i njegova utemeljitelja i poglavnika.

Puljizu nesumnjivo valja pripisati i „Crstice iz Ustaške borbe u Vukovaru“ potpisane pseudonimom „LU-KA“ i objavljene u *Ustaškoj mladeži* u jesen 1941. godine. U njima se, između ostalog, ističe kako je hrvatska mladež u Vukovaru i okolici bila uvijek nacionalistički raspoložena, a „kao dokaz tome može poslužiti i to, što na primjer **Radićev** seljački pokret nije mogao naći tamo plodnog tla, dok je misao pok. Trumbića, **Lorkovića** i drugih gotovo od prvog dana povela za sobom sve Hrvate u gradu i okolici.“ Sebe i svoje istomišljenike oko vukovarske Hrvatske čitaonice i knjižare „Novo doba“ (koja će 1942. objaviti Puljizovu prvu zbirku!), „LU-KA“ naziva „frankovcima“ i veliča ustaški rad u predratnim godinama, napose onaj u *Srijemskome Hrvatu*. I u doba Banovine Hrvatske, a osobito u ratno doba Luka je Puljiz na račun HSS-a objavio niz kritičkih opazaka, u istome onome duhu u kojem se je iz pravovjernih i nepopustljivih ustaških redova **Mačeku** i družini predbacivalo jugoslavensko sporazumaštvo i pasivnost.

A da je to socijalistički trudbenik Milan Puljiz možda ipak naslutio, čak i bez uvida u političke tekstove svoga prezimenjaka, pokazuje spomenuta činjenica da je iz druge njegove zbirke, ne trepnuvši, amputirao spomenutih devet *ustaških* pjesama, pjesama posvećenih **Anti Paveliću**, ustaštvu i svojim ustaškim drugovima. (Slično je postupio **Nedjeljko Mihanović**, osakačujući pjesničko djelo **Branka**

LUKA PULJIZ

Zapis o siromacicima

UR
unaravnost
u zagradi

Kontroverzni zagrebački izbor Puljizova pjesništva iz 2011. godine

LUKA PULJIZ: IZBOR IZ PJESNIŠTVA

NAPISAT HTJEDOH...

Napisat htjedoh pjesmu veselu,
punu mirisa ocvalih grana,
dunja, trešnje i jorgovana,
- pjesmu proljeća u mome selu!

U nju sam htio uliti
svježinu proljetnih livada,
ciku pastira i radost stada
ispod vrba tihih i jablana vitih,

čežnju djevojke, što dragog žudi,
i trista radosti za smiješak skritih;
- proljeće, proljeće mog sela i ljudi
u nju sam htio uliti!

K' o blago sam ju nosio u duši!
Takvu - mišljah - nije još nitko ispjev'o!
- Ona će suza da rađa i suši!

I, prijatelj me, evo, jutros sreо,
i s par ju riječi bezdušno uguši:
„Brate, gladan sam“ - reče - „tri dni
nisam jeo!...“

POP ZASTAVOM NAŠOM

PALIM DRUGOVIMA

Naslovna stranica "ustaškog ciklusa" iz
druge zbirke, uklonjena iz zagrebačkog
izdanja 2011. godine

Klarića, jednoga nesumnjivo velikoga hrvatskog pjesnika, također oslobođenog života, a ima u ovoj tužnoj zemlji još sličnih primjera žrtvovanja činjenica političkoj korektnosti!) Drugim riječima, umjesto spomenika mrtvom pjesniku, knjižica iz 2011. godine zapravo je krivotvorina njegova života i njegovih želja.

Na internetskim je bespućima moguće pronaći podatak da su tu knjigu u listopadu 2011. u prostorijama Matice hrvatske u Zagrebu predstavili Milan Puljiz, **Mate Maras, Stjepan Sučić i Mijo Jukić**. Ne navodi se potanje, što je tko od njih tom zgodom kazao, pa danas ne znamo, jesu li se i ostali predstavljači pridružili priredivačevu *furtimašenju*. Bolje bi bilo da nisu, jer – posve je jasno da Luka Puljiz nije baš nikoga ovlastio da iz njegova životopisa i iz njegove bibliografije briše stranice kojima se je on sam, nema sumnje, ponosio. Ako ih se on nije sramio, tko se ima pravo sramiti u njegovo ime?! Zar oni koji su čitav život i svu svoju karijeru društveno-političkog radnika utrošili u veličanje Jugoslavije? Jer, Luka Puljiz je za svoja uvjerenja bio spremjan umrijeti, i – na koncu – za njih je i položio život. Razlog više da ga poštaju čak i oni koji ne dijele iste ideale.

Brod 10. NARĀSTAJ SLOVODE Strana 1

U čemu je veličina Staroga?

(Odlomci iz razprave povodom 120-godišnjice rođenja Oca Domovine)

Provodnost Božja doista ponekada dade, da se biće cije log jednog naroda zgusne u jednoj osobi. To se u podjnosti dogra sigurno vrlo rijedko, te ili je rezultat tajnih i nedokucivih zakona života, ili slučajnost, ili pak naročita milos Svevišnjega. Ali se **dogada!** I onda, kada se to dogodi, celi jedan narod imade riedku i sretnu priliku čuti ostvareni glas svoje vlastite krví; čuti ono, što običnim smrtnicima nije dane da mogu izreći, a što opet, čim je izrečeno, osjeće tako sigurno svojim, i što im se čini, da je u njima trajno obstoјalo, samo kao neodvojivo dio njih, radi čega ga sami po sebi nikada ne bi mogli otrgnuti i izreći... U takvim se riedkim Genijima nadu ujedinjena ne samo stoljetna izkustva i skupljena mudrost pokoljenja jednoga naroda, ne samo dakle stećene tekovine jedne jednokrvne i drugim okolnostima u jedan narod formirane skupine, nego i sve njezine težnje za budućnost. Da se najobičnije izrazimo: ti Geniji nose u sebi dušu jedne ciele po krví jednake ili vrlo srođene skupine, koja je sveješu o zajedničkom podrijetlu, svešeću o zajedničkoj prošlosti, svešeću o najsigurnijoj budućnosti u tom zajedničkom okviru, te zajedničkom životom na istom tlu, pod istim, jednakim ili sličnim prilikama osjećala i osjeća sebe narodom, jednom podpunom cijelovitost, posebnom podpunosti i podpunom posebnosti. Ako je doista takav, ako je zbilja ono, što nazivamo Genijem, on u sebi nosi cielu tu podpunost, sva bogatstva iz prošlosti, svaki drhtaj svake žilice cijelog narodnog bića u sadašnjosti, te krunu težnja, u koju su upletene sve zdrave osnove i – obziru na okolnosti i mogućnosti naroda – sve ostvarive težnje naroda za budućnost.

Takvi su riedki velikani i živa veza narodne sadašnjosti s prošlošću, kojoj su sví do sada poznati davali prvenstvenu važnost, postavljajući je na prvo mjesto i izdižeći je do kulta svetosti. Prošlost je za njih glavnica, sadašnjost njezino osiguranje za što povoljnije plasiranje i ukamaćeće u budućnosti. Na njihova ista govoru mudrost, sabranu kroz stoljetna izkustva narodnog života u zlu i u dobru. Međutim, iako u sebi imaju nešto, što bi mi nazvali božanskim, oni su opet ljudi. I luda ne mogu stavarati, pa se ponekada razočara i narod u njima, a – već prema stupnju i načinu izražaja toga razočaranja – i oni u njemu. Nu, to nije pravilo. Ali se **dogada i to**. I onda sigurno tim vodnjacima, tim poslanicima Božjim, mora biti vrlo težko... Moraju sigurno postati vrlo ogorčeni osjećajući se neshvaćenima u najshvatljivijim stvarima od onih, koje ne samo shvaćaju, nego koje sve zajedno kao svoje nose u sebi. **To se naime već dogadalo...** Ali, srećom narod ne umire s onim pokoljenjem, u kojem oni žive svoj zemaljski tjesni vek. On živi dalje manje ili više sretan ili nesretan, – već prema tomu u koliko se drži po njima određenih putova. Narod živi dalje u novim pokoljenjima, noseći znajne o njima, pa makar oni radi bilo čega i ne uspjeli tokom svog zemaljskog tjelesnog vjeke izvršiti u podpunosti svoju misiju, ostvariti svoje ciljeve i usrećiti ga, kako žele. Narod živi dalje, a oni kao vrednote žive u narodnoj duši, kad više kad manje spominjani i shvaćani. Oni dakle žive

i dalje u duši naroda, s narodom, i – ako ovomu kada do potrebe dode, ili nastupe pogodno vrijeme i pogodne prilike za ostvarenje onoga, što su oni htjeli i željeli, – narod se onda posluži tom svojom vriednotom. I dogodi se, da oni na neki način opet ožive, i da – makar davno tjelesni mrtvi – odigraju u životu naroda baš one uloge, za koje su bili predodređeni, a koje za trajanja svog zemaljskog života nisu uspjeli odigrati. I narod ih onda slavi, velika i izkazuje im ponovno istu i još već pažnju, nego li kod prve njihove pojave, kojom su ga osvojili, a od koje mogu proći i duga desetljeća. **I to se je naime već dogodalo**, pa baš zato ova pojava, djelovanje i uloga Genijeva u životu naroda izgleda nekako više s Božje strane...

Ima li takvih ljudi, ili je ovo priča?

Ima, i ima ih! Mi Hrvati imamo i danas jednoga, za kojeg nitko ne može reći, da nije utjelovljenje jednoga cijelog naroda. A imali smo ih i u prošlosti više, ali sve ovo napisasmo s mišljem na jednoga od njih, koji je bio preteča današnjemu, i čija je nauka, pomognuta suvremenim sredstvima i učinjena suvremenom od njegovog ne samo po položaju u narodu, nego i po duhu (a da bude podpunije i po imenu) pravog nasljednika, postala temeljem najdragocjenije tekovine i najvećeg i najsvetijeg dobra hrvatskog naroda. – Nezavisne Države Hrvatske. TO JE BIO VELIKI UCITELJ, OTAC DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆ, koji je rođen upravo pred 120 godina, t. j. 23. svibnja 1823. u selu Žitnici kod Gospicu, u kršnjoj i junačkoj Lici.

KARAKTER STAROGA.

»Pokazati čitatelju istinu i neistinu, liepo i ružno, dobro i zlo, plemenito i sramotno, škodljivo i korisno, pravo i krivo, — to je sve, što se od pica može očekivati. Ja ē se toga držati kako mogu, ili ēu radje mučati!...« (Dr. Ante Starčević)

Kada god pomislimo na Otca Domovine, i pred našim se duševnim očima, koji Ga nikada vidjeli nismo, ukaže ogromni, siedi i dostojanstveni starac, dragi »Starci naše mladosti: velik, čvrst i gord ko kršni Velebit, koji Ga je rodio! I mi, koji smo mladovani i zorili pod prilikama i u vrije, u kojemu je tudinska sila »kundakome, »bajonetom i »cukolom« nastojala iztisnuti dragi lik Staroga i Njegovu svetu nauku iz srda Hrvatske; mi, koji smo u to važno vrieme za naš osobni duhovni razvitak od Njegovog neprocjenjivog blaga, što ga je ostavio Hrvatskoj, mogli doci samo do fragmenata (koje smo, brzo kav svetinju, diešili od ruke do ruke, upijajući ih u dušu i osjećajući nakon toga upravo fizičku okreput) vidimo tu istu pojавu kada pomislimo i na unutarnja svojstva Otca Domovine. On je za nas i tjelesno i duševno jedan pojam! Takvog smo Ga mi sebi iztkali na osnovu onih oskudnih fragmenata Njegove velike Nauke u vrieme našeg sazrijevanja pod crnim prilikama, posljednjeg i najvjernjeg robstva hrvatskog naroda poslijednjemu po vrijednosti od svih naroda Europe. I kako smo svi mi bili radosni, kada smo proučavajući i Njegova djela i sve drugo, do čega je danas još moguće doći, a u vezi je s Njime; kako smo se osjećali ponosni, kada kod te svoje mladenačkим poletom i oduševljenjem izatkane vizije nismo imali ni što dodat, a ni šta oduzeti!

Da, Otac je Domovini u duhom i karakterom i mora onaj naš ogromni, siedi, dostojanstveni starac, dragi Stari naše mladosti: velik, čvrst i gord ko njegov kršni Velebit, koji ga je rodio!...

Jedan od pjesnikovih hvalospjeva Ocu Domovine

*

NADNIČARI

Svako ih sunce nađe i ostavi
s motikam u šakam, savijenih leđa,
i svaki ih novi žulj krvavi
pri svakom zamahu trostruko zavrijeda
- na tuđoj njivi!

I često često osjete u duši
želju, što u nju od umora uđe,
da pobacaju motike teške,
i da ko djeca svi polegu
po mekom tegu
što se iza njih sivom parom puši...

I lecnu se!
Uz bolni uzdah zagrabe još jače,
jer ni leć se ne smije - na tuđe!

*

OTAC JE PRODAO KRAVU

Mi nismo mogli shvatiti,
zašto je naš otac dobiti
jednoga jutra rano
(bilo je, mislim, u srijedu)
izljubivši majku
i nas svih petero po redu
odveo kravu
i više se nije htio vratiti.

Mi nismo mogli shvatiti...

Bilo je proljeće...
Mlada je trava u škripim rasla,
listale smokve i bajmi cvali,
a mi smo bili tužni
misleći na Ružovu:
- Oh, kako bio ona sad slatko pasla! -
I često smo, često u sutone, okupljeni
oko skuta majke,
moleći pozdrav Gosi tiho plakali...

Tude su krave već u zoru,
mašući veselo repom pasle,
a mi smo za nju čupali
i svako smo jutro nanovo
razočarani suzam kupali
puste, kamene jasle...

Majka bi vazdan kopala,
mi bi se džbunjem verali,
tražeći najljepšu travu.

Ustaški pokret i hrvatski radnik

Strana 7.

Kada jednom nepristrani povijestničar bude pisac povijest Ustaškoga pokreta, neminivo će među svim stolima i hrvatskog seljaka na prvo mjesto morati postaviti parodsko obziran na već uvriježeno mišljenje Europe, da je radnik najmanje nacionalistički, što opet znači: jer je kao radničke svermoći bio najviši - spet je neosnovan.

Strana 1.

»NARASTAJ SLOBODE«

Broj 10.

PUTOKAZI

NE SIECI GRANU, NA KOJOJ SIEDIŠ!

Ne smanjuj snagu, o kojoj ti zavisi život i smrť!

nevinu hrvatsku djecu, žene i starce na klanje zvierima u ljudskoj spodobi; olakšava posao tim zvierima, krećeći im putove i ubrzavajući ih smrću.

Nu, na žalost, još ih imade, koji svojim djelima dokazuju, da ovoga još nisu svjesni! još ih imade, koji ova nepotrebna vojska ne mogu da shvate! još ih imade, koji bilo pod prijateljske promiče, ili pod prijateljskim zastrom, za zatradom i obvezujuće sivati.

Strana 4.

»NARASTAJ SLOBODE«

Broj 5.

VIDICI

PRIZNANJE BORCIMA!

Kakav mora biti ustaša borac - učenik?

Ustašto je pokret boraca, pokret smjelih i odlučnih djelatnika sa svih područja narodnog života, koji skladnom borbom i radom na svim tim područjima žele i nastoje stvoriti stanje, koje će hrvatskom narodu trajno osigurati prvo i jedino jاستnost njegova oblasti. Nezavisnu Državu Hrvatsku, koju je uspjelo i ostvariti jedino ustaštu

Broj 8.

»NARASTAJ SLOBODE«

Strana 1.

PUTOKAZI

ANTUNOVNO-BLAGDAN NAŠE DRŽAVNOSTI

U nizu dana i u nizu svetkovina, što ih — vjerni vjernici otaca i djeđova svojih! — slavimo kroz godinu, dan su 13. lipnja i svetkovina Antunovno, naročito značajni i veliki. Značajni su i veliki, jer povezuju sve Hrvate svih vjera jedinstalom i jednačom ljubavlju prema Osimu, radi kojih je taj dan i za Hrvate katoličke više nego svetkovina blagdana sv. Antuna, znak da je katolički dio hrvatskog naroda ovoga svetca od pamćivika oštovao. Jer, toga dana uj katolički dio hrvatskog naroda ne slavi samo blagdan sv. Antuna, nego slavi taj svoj vjerski blagdan kap vjerski sam za sebe, a sa svom estaju svojom hrvatskom braćom i islamiske, te sa mnogobrojnima svojom hrvatskom braćom i pravoslavne vjere slavi taj dan zajednički naš najveći zajednički hrvatski narodni blagdan, — naše Hrvatsko Antunovo!

I kao što svaki veliki vjerski blagdan pripadaške svake od vjera, koje izpoštuju narod hrvatski, uzdiže i uznoси u posebno blagdansko razpoloženje, i kao što im svaki od njih daje prilike za ostvarenje težnje za javno izlaženje, za javno manifestiranje svog unitarnjeg vjerskog osvijedočenja u svrhu njegovog inčanja i u sebi i pred drugima, — isto tako i ovaj naš zajednički i najveći blagdan narodni, blagdan hrvatski, izdiže i uznoси svakog pravog sina i svaku pravu kćer hrvatskoga naroda u posebno blagdansko razpoloženje i hudi u sebi.

Ustašto je Puljiz shvaćao kao sintezu narodne i socijalne borbe

I krv je često kapala
s razrdrtih mladih dlanova
i golih, bosih stopala,
ali: mi smo se tješili
i čekali,
da se otac vrati i dovede kravu.

I tekli dani, tekli, tekli...
Naša se trava sušila, majka se često,
primiviši pismo
i milujući nas u suzam gušila,

i pričala nam:
- „Da je otac otisla na radu,
i da će se vratiti na jesen,
unda kada i drugi izađu
iz Vrancuzke i Slavonije...“
Ali o našoj dragoj Ružovi
nikad nam ništa pričala nije...

I došla jesen...
južni su vjetri donijeli kiše,
otrgli zadnje lišće sa grana,

Kako sam volio curu...
(I prsten sam joj posl' o u proljeće).
I kako sigurno, sigurno znade,
kad se vratim, da me ni poznati ne će!

I pričajući tako iz srca izliti
sav bol i srdžbu tlačenog čovjeka,
i zaboraviti
na sve, što me sutra ranom zorom čeka...

I onda otvoriti oči...
I vidjet: da sam sam;
da nikog nema, samo sunce
zlatno u zlatno klasje toči
i nebo modriло u modri lan.

Al' ipak vidjeti u potoku
svoj blijedi lik nasmijan!

*

DOĐI, DRAGI ISUSE!

Oj Ti, koji si tajanstvo svetosti dao
i veličajnost ovoj zimskoj noći,
Ti, koji nisi odabrao
dvore slave, sjaja i moći
za Svoj prvi zemljiski stan, već skromni
kut uboge štale,
gdje su Ti žuljevite ruke najprve
od truda svojih i od svoje muke
uz smjerni poklon prvi darak dale...

Ti, kojem će noćas zapjevat sva zvona,
svi puci, sve zemlje i svi kontinenti;
Isuse dragi, koji ćeš noćas
dolaskom Svojim mir i sreću unijeti
u srca i domove mnogih milijona!

Sjeti se noćas i naroda moga,
uslišaj mu želju iskrenu i vruću
i dođi, dođi dragi Isuse
u svako selo i u svaku kuću!

Svi će te dočekat smjerno i dostoјno,
po starom običaju hrvatskog naroda,
iznijet će na stol sve, što još imadu,
i zahvalit će Ti za dobrotu Tvoju,
za čvrstu vjeru u Pravdu i nadu,
koju im Ti, dragi Isuse,
na teškom putu i u borbi teškoj
kao oružje najjače poda.

I, umjesto da Ti se potuže na patnje
svagdašnjeg života Hrvata-seljaka,
(što gorak teče u brizi i muci!)
pokazat će Ti krotko i pobožno,

Naše bojište

Ustaška mladeži!
 Kada je naš Poglavnik nakon duge, težke i uporne borbe uzkratio starodrevnu Nezavisinu Državu Hrvatsku, prvu svoju pažnju i brigu posvetio je hrvatskoj mladeži. U svom nastojanju za što pravednijim i što sigurnijim uređenjem ove svete tekovine mora krv, suza i znoja, što prošle oči i majke naše u vječnoj težnji i borbi za slobodom kroz stoljeća, Poglavnik je odmah u prvim mjesecima naše narodne slobode i obnovljene državne samostalnosti odredio, da se sva hrvatska mladež od navršene sedme, pa do navršene dvadeset i prve godine života, bez obzira na vjersku priпадnost i društveni položaj, obvezatno vršta u redove mlade i vjerne vojske svoje Države, u redove Ustaške mladeži, kojoj je cilj i dužnost obnoviteljsko naštajanje.

Odredivši joj jedno od prvih mjestava u radu i borbi našu narodnu obnovu, Poglavnik je posebno odlikovao našu hrvatsku mladež i odas joj najljepše priznanje za sve ono, što je ona dote, srstvarajući se gotovo listom u ustaške redove, u Domovinu učinila. Jer, Poglavnik je znao i znade, da je hrvatska mladež ostala vjerno i uporno na starom putu zavjetne čežnje za slobodom i onda, kada su se i stariji iskusniji pokolebali! Poglavnik je znao i znade, da tu mladu i vjerna vojska nisu mogli zastrasti ni tudi ni domaći silnici ni prijetnjima ni progonima, jer je Svečinski u njoj, nakon vjejkova stradanja, probudio onaj divni osjećaj starohrvatskog ponosa i junačtva. I ona je, naročito u zadnjim godinama one nesretne tamnicе cijelog hrvatskog naroda, od koga više ni kamena na kamenu nema, ona je naročito pod konac njezina života i obstanka bez krvrmanja i bez straha izvršavala sve odredje Poglavnika, rušći akcijama u narodu temelje zloglasne Južne kilometara

Zato mi ne odlažemo oružje; zato mi ne napuštamo borbu i zato je napustit ne ćemo, dokle god zajedno s našim velikim saveznicima ne izvojujemo podpunkt pobjedu nad zlom, koje se diglo i na nas i na njih, i koje je (naročito nas) zatiralo i uništavalo kroz vjejkove, želeći nas kao narod podpunkt uništiti i naše bogato i prostrano područje učiniti svojim.

Ova je borba velika, pa je jasno, da je ponekad i težka. Ali nam i našim saveznicima, od kojih je ni jedan nije želio, ne preostaje drugo, nego voditi je do kraja. I mi ćemo je zajedno s njima voditi do konačne i puno pobjede; mi ćemo je voditi odlučno, muzki, hrvatski i ustaški, ponosni, da danas, nakon punih 839 godina, vojujemo po prvi put ka ravnopravnim s prvim narodima Europe za svoje, a ne više za tude probitke. Mi ćemo je voditi ponosni, jer znamo, da su u ovaj najveći rat svih vremena ukopani svi narodi, samo s razlikom, da jedni ratuju sretni i za sebe, a drugi, t. j. oni, protiv kojih se mi borimo, pod smrteč i za drugoga. A da bi naša pobjeda bila čim skorija i što sigurnija, moramo joj svih, svak na svom području, pridonjeti što više. S istom naime onom odlučnošću, s kojom se naši i saveznici vojske na blizini i dalekim bojištima bore protiv neprijatelja; s istom onom odlučnošću, s kojom naši hrabri vojnici izlaze svoja mlada prsa ubojnim neprijateljskim hitcima, da bi od tih kugla zaštitili nas i domove naše, s istom tom odlučnošću treba da i mi u pozadini izvršavamo sve naše dužnosti, koje su u omjeru prema njihovima doista male!

U modernom naime ratu postoje dva bojišta, i to: bojište na fronti i bojište u pozadini. I jedno i drugo je skoro podjednako važno, jer se samo na jednom rat ne odlučuje, ili barem ovaj ne.

Bojištu na fronti, mi smo sigurni! Bojištu u pozadini, mi smo sigurni!

On medju nama, kad je On na čelu nas u obnovljenoj ure slave djedovini, većoj i prostranijoj, nego što je ona uđa bila.

Naša je dužnost, Ustaška mladeži, da u ovom velikom enumu velikih odluka unesemo ustašku vjeru i sve hrvatske domove, i da ih ustaškom vjerom zaštitićemo i od opasnosti, koja se ove njih šutja, kao gladan vuk oko bijenjnika, sad u obliku fantastičnih vesti, sad u poljepšu za ratnim napadajima i t. d.

Unosed u naše domove vjeru u ustaštvu i pripravnost održati i kroz stoljeća krvavo odskupljivanju Nezavisnosti Državi Hrvatskoj, izvršiti ćemo, Ustaška mladeži, našu

služenja jedinom uvjetu našega dostojnog života i našoj dužnosti, odžuti ćemo se našemu velikom Poglavniku, koji nam je odlikovao položajem, kakvog već brojno pokolenju naroda našega na žalost imala nisu, i dokazati ćemo cijelo svetu, da smo doista Hrvati i Ustaša, da imamo pravo živjeti samostalno u svojoj samostalnoj i Nezavisnoj Državni Hrvatskoj, po redu i zakonom, proizteklim iz naše narodne krv i duše, i da smo doista:

Za Poglavnika i Dom — Spremnii!

LUKA PULIZ, zapovjednik Ispostave Zapovjedništva Ustaške mladeži G. U. S.-a u Sarajevu

La ljepotu i čistoću hrvatskog jezika
(Svjetlost.)

Ima tih razlika sva sila Božja, no nismo ne dopušta, da ih sve po redu zavudem, pa ču prići na pojedine i zo one najobičnije riječi, koje se upotrebljuju u svakidašnjem govoru, a ostale su nam kao baština iz velikobrojne vladavine, naznačivši ujedno njihovo hrvatsko značenje:

pozmatrati — promatrati, motriti
pozmatrati, osmatrati — promatrać, bolje
osmatrati
osmatrati, — obziran
preduzeti nešto — poduzeti nešto (hrvatski glagoli preduzeti iima značenje odlušiti, maknuti)

podcjeniti — omalovališti nekoga (nešto) (bagatelizirati nekoga)
u video (imajući u video) — pred očima, na umu
pričavati — stizati, pribolaziti
odlizje — odlikovanje
zapaljivo (pluća) — upala
osvjetljenje — razsvjetla
predohraniti (rusizam); od glagola shraniti
telohraniti — teljenski čuvati
rijeti se — odlučiti, stvoriti odluku
metak — hitac, tanec, naboj
izturen — izbozen, iztaknut
obrana — obrana, iztaknut
uporediti, uporediti — usporediti, usporediti
tvrđenje — škrtoti (u hrv. jeziku postoji rječ stvrđicica — škrtac, čovjek tvrđač)

izpred (govorio je — edbora) — u inicijativi
naucenjak (naucnik) — učenjak
tefost — tekućina
sujevjeran — praznovjeren
prvenstveno — u prvom redu
proturječe — protuslovje
provjeriti — izpitati, ustanoviti (istinost)
nebesa; hrv. imamo sovjericu, o jeravati n. pr. pripis negok izvora, originala)
osustvo (dobje) — dopust (hrv. odustvuo, odustnost znači izbjavanje n. pr. od kuće)
osmijeh — posmijeh, smiešak
trpeljiv — snosljiv, tolerantan (u vjeri, pogledu)
neirpeljivost — nesnosljivost, intolerantnost

Luka Puliz kao zapovjednik Ispostave Zapovjedništva Ustaške mladeži u Sarajevu

k'o dijete majci žulje svojih šaka
I tada ćeš vidjet, o Isuse!
upisanu svu povijest i život naroda

Svoga - drevnih Hrvata
na njihovom čelu, očima i ruci!

Dodi!

Vidiš li, kako te čekajući mole
sitna dječica i umorni starci!

Dodi, i pogled Svoj blagi
po tužnoj zemlji Hrvatskoj baci,
i sve će rane odmah prestati dabole!

Dodi!

Stoljetni će potoci utišati buku
i teć će najtiše

da ne naruše skladnost opće pjesme;
od zlih vjetrova nad kamenim goram
ne će svu noć biti niti daha;
nijedna staza ne će biti strma,
i ni jedan trn ni kamen ne će biti oštar,
da ne ozlijedi i noćas, pri dolasku tvome
bosu i trudnu nogu siromaka,
kojih je u nas, Isuse naš dobri,
u posljednje vrijeme sve više i više!

Dodi!

Uslišaj želju iskrenu i vruću!
Dođi večeras, Isuse dragi,
donesi mir, utjehu i ljubav
i u najzadnje selo i u najmanju kuću!

ZATVORENIK

br. 265, listopad/studeni/prosinac 2015.

24

Ostatci starih Runovića

*

DOZVALE SU TE SUZE NAŠIH MAJKI... (POGLAVNIKU)

Vapile su Te nevolje i patnje naroda Tvoga kroz stoljeća niz, komu Si bio, dok ni rodjen nisi, sve, kao i sada: njegov, drag i bliz...

Tvoj Te narod nosio u duši, željan slobode, spokoja i mira, i davno, davno vidio Te močna uz Tomislava i uz Zvonimira.

Vidio Te je, osjećao, znao: da ćeš ti doći, da ti moraš doći! I čekao te, čekao, čekao stoljeća duga i danju i noći!

I djedi su otcim, otcu sinovima; sinovi sinovim - i tako u nizu, predavali čežnju za Tobom, i svi su čutjeli Te uviek da Jesi, i blizu.

I pjevali smo Ti, molili se za Te, imena smo Ti nadievali mila... O, uviek, uviek Ti Si bio uz nas, u nama Si bio, i nikakva sila,

nikakva sila nikad mogla nije da nam Te otme i da nas razluči!

Kraljevo Si, ko sad, kroz stoljeća duga u svakomu srđcu i u svakoj kući!

Tvoj Te je narod nosio u duši željan spokoja, slobode i mira, i čeko da dodješ, da uzkrisiš vrieme dobrega starog kralja Zvonimira...

I dozvale su Te suze naših majki, i molitava toplih bezkrajni niz, zato Si nam svima toliko drag, toliko naš i tako bliz!

*

NAŠA BOSNA

Ne tutnje već drumi kameniti pod kopitim bijesnih sedlenika. Zalud čekaš da zanjiše pjesma mir i grane povitih šljivika...

Bosna muči, povučena u se, namrštena, skupljenih obrva.
- Razrovanom cestom staro kljuse jedva vuče težki tovar drva....

Bosna muči. Sočne šljive zore. Cure kriju sevdah s uzdasima. Bosna muči, ko njezine gore, noseć tugu u jakim prsimi.

Samo rieke i potoci šume gnjevom duše ove zemlje stare, u čije se planine i šume dušman digo, da joj djecu tare.

Šume vode, i šumeći svaka, dok kroz stjenje gudurama vrvi, priča sudbu spaljenih odžaka i vapajene krvi...

I, ko nekad drumi kameniti pod kopitim vilonogih ata, tutnji spomen na zemane prošle u svjeti iza svakih vrata!

Tutnji spomen. I muk ovaj nije odricanja niti od klonuća! Dobro srdce Bosne snažno bije iznad krvi i spaljenih kuća!

Tajanstvena Bosna snagu skuplja. Tvrde ruke miluju handžare... O, još čast je od života skuplja! I još suze ko žeravke žare!

Suze peku... a po gudurama uz huk strašan potoci se pjene, ko krv Bosne u snažnim žilama kad sviest traži dvore porušene!...

O, ne boj se: zatutnjit će opet drumi biesom ata sedlenika! Stara snaga dić će nove dvore i prosočit pjesmom iz šljivika...

*

SUSRET SA SMRTI („Vatreno krštenje“)

Noćas nas je svunoć smrt plašila iz svakog džbuna i jarka; svakog nas se časa svakog mašila, al' svaki put je to bila varka.

Stotinu je njezinih očiju zlih zlim svjetlom na nas sjalo, i stotinu je cievi podmuklih podmuklo iz mraka zjalo...

Mi smo grčevito grlili puške i tiskali se zemlj u krilo. I znoj je teko, i suze mužke. I strah nas je, i stid nas je bilo...

Oh, zašto smrt ima takove ruke od čijeg dodira duša drhti? O, mi se nismo bojali umrijeti, ali: mi smo se bojali smrti!

A ona se svunoć oko nas vrzla ko da se našem strahu ruga... I – onda je oko i ruka mrzla počela u tami tražit druga.

I kad su nam se ruke našle prsti su prste žarko stiskali. Jedan smo drugom dielili snagu, jedan od drugog snage iskali!

I okrijepljeni dodiom svi smo najednom osjetili prestanak straha! I jurnuli smo, i pucali smo iz sviju cievi bez predaha!

I pucali smo i jurili smo sliedeći trag dušmana syježi. I svi smo znali, osjećali smo, da s njime i smrt pred nama bježi!•

POLITIZIRANJE BLAŽENOGLA ALOJZIJA STEPINCA (KRHOTINE IZ ŠVICARSKE)

Kad se činilo da je postupak za kanonizaciju blaženog Alojzija Stepinca sa strane Kongregacije za proglašnje blaženih i svetih u Rimu završen, Sv. Stolica je odlučila odgoditi čin proglašenja dok „mješovita komisija pravoslavnih i katoličkih stručnjaka ne preispita za Srpsku pravoslavnu crkvu neka sporna pitanja“. Ovom odlukom Vatikan je, uz potporu svoga nuncija u Republici Srbiji, msgr. Orlanda Anoninija, prebacio semantiku pojma mučenika na političko područje, što bi moglo značiti da njegovo djelovanje više ne podliježe prosudbama duha vremena u kojem je živio nego aktualističkim naklapanjima. U dosadašnjim slučajevima, kao prvenstveni kriterij za mučeništvo, vatikanska je hijerarhija uvažavala, pored nasilno podnesene smrti, samo još „odium fidei“, tj. proganjanje iz mržnje prema vjeri. Ograničavanjem teološkog diskursa i politiziranjem djelovanja nadbiskupa, kardinala i blaženika Alojzija Stepinca, ponovno se vraćamo u prošlost, koja, evo, traje već sedamdesetak godina. U ovom osvrtu ćemo iznijeti neka zapažanja, podatke i interpretacije iz Švicarske kako bi čitatelji *Politickog zavorenika* mogli zaključiti da se činom odgađanja kanonizacije vrtimo u začaranom krugu izbora izvora/dokumenata.

Švicarci nisu bili ravnodušni

Tek je presuda 11. listopada 1946. u naimeštenom sudskom procesu uznemirila švicarsku, osobito katoličku javnost, tako da su se pojedini katolici osjećali pozvani na prosvjede.

„Dopustite da jedan mladi katolički čovjek izrazi svoje čuđenje o osudi koja je donesena u postupku protiv cijenjenoga zagrebačkog nadbiskupa msgr. Stepinca. Ako već gestapovska uhidba ovog svećeničkog junaka slobode nije dala slutiti ništa dobrega, ipak presuda poziva svakog ispravno mislećeg čovjeka na oštar prosvjed. Ovim dopisom izražavam svoj prosvjed, sa zamolbom, da ga proslijedite Vladu Jugoslavije. S izrazima uvaženog štovanja.“

Ovaj prosvjed dvadesetjednogodišnjeg mladića je 15. listopada 1946. upućen jugoslavenskoj ambasadi u Bernu. Vjerojat-

Piše:

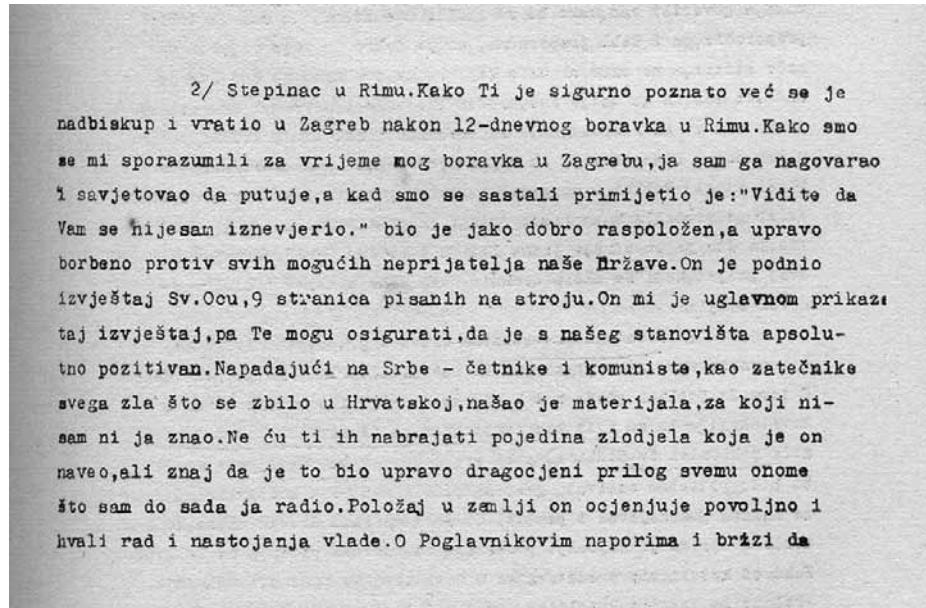
Tihomir NUIĆ

no nikad se ne će saznati koliko je sličnih prosvjeda bilo diljem svijeta nakon Stepinčeve osude.

Katolički krugovi i protukomunistički orijentirani građani organizirali su molitvene skupove za Stepinca, predavanja o njegovoj sudbini pod komunističkom vlašću i na taj način širili vijesti o nasi-

krštanju Srba“, „kovanje plana s Pavelićem za spas NDH“ itd.

Vodeće švicarske novine *Neue Zürcher Zeitung* su se u poraću uzdržavale od komentara. Tek 6. rujna 1951. javlja dopisnik iz Beograda da se Tito našao pod pritiskom američkih političara i da se jugoslavensko-američki odnosi mogu normalizirati tek kad Stepinac bude pušten na slobodu. Po Beogradu se počelo pričati da će Stepinac biti pušten iz tamnice. „Utvrđeno je da je proces protiv Stepinca u godini 1946. bio političko sredstvo. Trebala

Prema izješću Nikole Rušinovića, Stepinac se je kod Pija XII. snažno zalagao za opstanak hrvatske države

lju novog poretku nad Crkvom, vjernicima i građanima, oduzimanju slobode i imovine, gaženju ljudskih prava, i uopće o bezakonju komunističkog poretku. U ovom kontekstu valja posebno spomenuti imućnog Zürišanina Jamesa Schwarzenbacha koji se, napustivši protestantizam u zrelim godinama i postavši angažiranim katolikom, jako trudio oko prosvjećenja naroda u svezi s komunizmom i često uzimao Stepinca kao primjer dosljednoga crkvenog dostojarstvenika.

Dnevne tiskovine u Švicarskoj su uglavnom prenosile agencijске vijesti, koje su sadržavale hrvatskoj javnosti već poznate točke optužbe kao „suradnja s ustašama“, „zavođenje i izdaja naroda“, „prisilno po-

je biti slomljena moć Katoličke Crkve u Jugoslaviji. Trebalo je učiniti bezopasnim čovjeka jake volje, koji je po položaju, značaju i nazoru prikladan da bude vođa oporbenog pokreta.“ Dopisnik završava članak rečenicom: „Kod promjene nadbiskupova boravišta u stvarnosti se radi o čisto vanjskopolitički uvjetovanoj gesti i promašeno bi bilo ovo tumačiti kao predznak za političke reforme i koncesije unutar zemlje“ (NZZ, 7. IX. 1951.).

Američki novinar **Drew Pearson** je **Josipu Brozu Titu** postavio pismena pitanja u svezi sa Stepincem, na koja je ovaj također pismeno odgovorio, tvrdeći kako je „jugoslavenski narod ogorčen da u Americi postoje ljudi koji povezuju pi-

tanje Stepinca s pitanjem pomoći zemlji koja je s puno krvi i žrtava doprinijela zajedničkoj borbi i pobjedi protiv osvajača“. Na koncu je novinaru obećao da će pitanje „kažnjenika Stepinaca“ (sic!) unatoč svemu biti „rješeno najkasnije u roku od mjesec dana, pa i bez suglasnosti Vatikana. Jasno je da on u našoj zemlji ne može ponovno vršiti funkcije visokog crkvenog dostojaanstvenika“ (NZZ, 29. XI. 1951).

U Beogradu je s ogorčenjem registrano imenovanje nabiskupa Stepinca kardinalom. „Dok se primas **Wyszynski** donekle nalazi u relativnoj slobodi, pošto je potpisao poznati ugovor o podjeli nadležnosti između Crkve i države, Stepinca je Titov režim zbog njegova nepomirljivog držanja uputio na prisilni boravak, nakon što je djelomice odslužio robiju.“ „Prije nadbiskupova otpuštanja iz tamnice, Titova je Vlada u više navrata nudila Vatikanu da će nadbiskupa oslobođiti, ako je spreman napustiti zemlju. Vlada je također predlagala da se Stepinca imenuje kardinalom i da mu se dodijeli neka služba u Rimu.“ Pošto Stepinac nije spreman napustiti zemlju, „kardinalske će mu šešir vjerojatno predati neki prelat u Krašiću“. (NZZ, 30. XI. 1952)

Dopisnik izvješćuje o stalnim prosvjedima protiv dodjele kardinalske časti Stepincu. Poluslužbeni krugovi drže ovaj čin „miješanjem u unutarnje poslove Jugoslavije“. Vlast se službeno ne izjašnjava, jer predstoji posjet Tita Velikoj Britaniji. „U Beogradu je ova kampanja protiv Stepinca naišla na odjek i u protukomunističkim srpsko-pravoslavnim krugovima. Srbi još nisu zaboravili gnušobe koje su u prošlom ratu počinile ustaške bande u ime hrvatskog naroda i puno je ljudi u Beogradu spremno prihvati komunističke teze da je Stepinac bio eksponent ustaškog režima“. (NZZ, 14. XII. 1952.)

Dan nakon Stepinčeve smrti, NZZ je objavio korektan urednički nekrolog, potkrijepljen datumima iz njegova života. Kad je imenovan zagrebačkim nadbiskupom, njegov je program glasio „navještanje Kraljevstva Božjeg, čime je potkrijepio da odbija miješati se u dnevna i suvremena politička pitanja. I spram Titova režima nadbiskup se držao tako u smislu izbjegavanja čisto političkih pitanja. Ipak je 17. rujna 1946. uhićen, nakon što su dan ranije hrvatski biskupi napisali Pastirsko pismo u kojem je dodano ogradijanje protiv pokušaja da se hrvatske katolike otrgne od Rima. Stepinac je 11. listopada 1946. zbog navodno prisilnog obraćanja pravoslavnih Srba u Hrvatskoj

Suđenje nadbiskupu na stranicama Ilustriranog Vjesnika

i zbog suradnje s neprijateljem osuđen na 16 godina prisilnog rada“: (NZZ, 11. II. 1960.)

Na kardinalovu sprovodu sudjelovalo je 18 od 22 hrvatska katolička biskupa, članovi konzularnih predstavnštava i oko 3000 vjernika. Misa zadušnica je počela dva sata kasnije jer je bečki kardinal **König** doživio prometnu nesreću i našao se u bolnici u Varaždinu. Za njega rezervirano mjesto ostalo je za vrijeme cijele ceremonije prazno. (NZZ, 15. II. 1960.)

Kasniji vanjskopolicički urednik NZZ-a, **Christian Kind**, koncem rujna 1960. je posjetio Jugoslaviju i utvrdio da se zemlja polako stabilizira. „Jedan element stabilizacije je popuštanje napetosti između države i Katoličke crkve u posljednje vrijeme. Primas Jugoslavije, kardinal i

nadbiskup Alojzije Stepinac je 10. veljače umro u mjestu svoga progona. Protivljenje zagrebačkog nadbiskupa da pruži ruku stvaranju jedne od Rima neovisne nacionalne crkve, donijela mu je 1946. uhidbu i presudu na dugogodišnju robiju. Budući da je papa odbijao imenovanje nasljednika i Stepinca 1952. demonstrativno unaprijedio u kardinala, nije moglo za njegova života doći do normaliziranja odnosa, premda je režim potezima ostalih reformi revidirao svoje držanje prema crkvama. Danas kardinal počiva u koru zagrebačke katedrale sa cvijećem i gorućim svijećama, a grob stalno pohode vjernici koji dolaze da bi se na njemu pomolili. Čini se da režim svjesno tolerira štovanje Stepinca koji je svojedobno bio osuđen kao izdajica zemlje, kako ne bi pokvario prigodu za nagodbom. Uvjet svakako gla-

Nadbiskup Stepinac pred jugoslavenskim komunističkim sudom u jesen 1946. godine

si da se Crkva suzdrži od političkog djelovanja, a time se smatra svaka riječ kritike prema režimu i njegovim službenicima.“ (NZZ, 14. X. 1960.)

Redovito slavljenje obljetnica kardinalove smrti u zagrebačkoj katedrali bilo je veliki i trajni izazov ne samo za komuniste nego i za strane dopisnike. O njima je izvještavano sve do konca osamdesetih godina. „Petnaestu obljetnicu smrti kardinala Stepinca, ranijeg zagrebačkog nadbiskupa, iskoristio je njegov nasljednik, nadbiskup Kuharić, da zahtjeva rehabilitaciju svoga prethodnika. Stepinac danas spada u tabue jugoslavenske politike. (...) Da Crkva nije spremna svemu se pokoravati, pokazuje najnoviji korak nadbiskupa Kuharića. On ukazuje na nastavljanje napada na svog prethodnika kojega se još uvijek prikazuje kao ‘ozloglašenog nadbiskupa’ i ‘zločinca’. Takve napade Crkva osjeća kao teške uvrede.“ (NZZ, 21. II. 1975.)

Nakon uspostave hrvatske države i normaliziranja odnosa s Katoličkom crkvom, strasti su se smanjile, ali neka pitanja u svezi s Katoličkom crkvom i kardinalom Stepincom ostaju otvorena. „Ambivalentno djeluje držanje Crkve spram nacionalizma, čije opasnosti ona doduše spoznaje i pred njima opominje, kojima katkad i sama podlježe. Izjave katoličkih biskupa o povezanosti katolicizma i hrvatske nacije frapantno sliče izjavama njihove pravoslavne braće na službi u Srbiji o

neodjeljivosti pravoslavlja i srpske nacije. Doduše u Hrvatskoj su oštiri tonovi tipični za niži kler. Nacionalno crkvene tendencije pokazuju se devedesetih godina u forsiranju kulta ranijeg zagrebačkog nadbiskupa kardinala Stepinca, kojega je 1998. papa proglašio blaženim. Stepinca

von Triest.

sind bereits zehn deutsche Techniker nach England abgereist.

Die Kriegsopfer der Stadt Hamburg

Hamburg, 9. Okt. ag Der Hamburger Senator Dr. Dudek erklärte, daß Hamburg rund 45 000 Todesopfer infolge von Luftangriffen zu beklagen habe, während die Zahl der im Kriege Gefallenen auf etwa 50 000 geschützt werde. Die Materialschäden, die in der Stadt entstanden sind, bezifferte Dudek auf 21,5 Milliarden Mark. Vor dem Kriege habe es in Hamburg rund 113 000 Betriebe mit insgesamt 593 000 Beschäftigten gegeben. Heute befrage der Beschäftigungsgrad höchstens 25 Prozent des Vorkriegsstandes.

Der Prozeß gegen Erzbischof Stepinac

Zagreb, 9. Okt. (United Press) In der Nachsitzung des Obersten Gerichtshofes von Kroatien vom Dienstag wurde der Erzbischof von Zagreb, Stepinac, vom Gericht aufgefordert, abschließend zu der gegen ihn erhobenen Anklage Stellung zu nehmen. Stepinac, der weniger als vier Minuten sprach, trat energisch der Behauptung der Anklage entgegen, daß er in Kroatien die zwangsweise Beklehrung zum katholischen Glauben betrieben habe. Er lehnte es ab, das Gericht um Gnade zu ersuchen, und fuhr fort: „Was ich getan habe, habe ich mit den besten Absichten und in der Tiefenfesten Überzeugung getan, daß meine Arbeit im Interesse des kroatischen Volkes und des unabhängigen Staates Kroatien lag. Ich kann vor dem kroatischen Volk alles verantworten, was ich tat. Wie immer die Strafe sein möge, die das Gericht verhängt, mein Gewissen ist rein.“

Sämtliche soeben Angeklagte, darunter zwölf Mönche und Priester, erhielten nach Stepinacs das Wort,

„Sie haben es überstanden“, setzte der Arzt

su komunisti 1946. u namještenom procesu zbog navodne kolaboracije s fašističkim ustaškim režimom osudili na dugogodišnju tamnicu. Danas se njegova sudbina vidi kao simbol patnje hrvatskog naroda pod komunističkom vlašću. Diferencirano preispitivanje uloge Katoličke Crkve i samog Stepinca u vrijeme Drugog svjetskog rata time se i dalje onemogućuje, budući da je na mjesto nekoč sa strane komunista protiv Crkve uperenog ružnog prijekora o ‘klerofašizmu’ sada stupilo obožavanje junaka i svetaca hrvatske nacije.“ (NZZ, 12. IX. 2000.)

Veliko podmetanje

Iste godine, kad je Stepincu namješten sudski proces, pojavila se u Švicarskoj brošura *La condemnation du Dr. Alojzije Stepinac* (Osuda dr. Alojzija Stepinca), za koju je naznačeno da je objavljena u Bernu. Zabilješka, koja se nalazi na knjižničnom katalogu, glasi: *Légation de la République populaire fédérative de la Yougoslavie, section de Presse, documentation yougoslave* (Poslanstvo Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Odjel za tisak, jugoslavenska dokumentacija). Budući da je brošura „izdana“ u Bernu, nije sasvim jasno, kome točno valja ovaj dokument pripisati. Ostaje zagonetnim, je li brošuru tiskala švicarska diplomacija za Jugoslaviju, jugoslavenska diplomacija

zu genehmigen.

In einem kurzen Schlusswort bezeichnete der Staatsanwalt sämtliche Angeklagte als „Volksfeinde, die ein gemeinsames Band verknüpften“.

Zürich, 8. Okt. (United Press) Vor den Schlussworten Stepinacs hielt sein Verteidiger, Ivo Polito, sein Plädoyer. Ueber die Zusammenarbeit Stepinacs mit dem Regime Pavelitsch führte er aus:

„Unter dem Druck des Feindes hatte das Volk zu tun, was man ihm befahl. Millionen von Menschen, Geistliche, Richter, Leute aller Art, arbeiteten unter diesem Druck für die Besetzung. Kann da Stepinac, der gezwungen wurde, das gleiche zu tun, ein Vorwurf gemacht werden? Ich hätte den schon wollen, der sich zur Zeit der Besetzung Hitler oder Mussolini hätte entgegenstellen können. Die größten Helden waren diejenigen, die in die Wülder zogen; aber nicht alle von uns konnten in die Wülder gehen“. Er schilderte, wie Stepinac gegen die Verfolgung von Serben, Juden und Zigeunern protestiert hatte. Er gab zu, daß Stepinac die Akten der Ustascha-Regierung aufbewahrt habe. Er habe jedoch diese Dokumente der Regierung ausgebündigt, bevor diese ihre Auslieferung forderte. Wenn er sich für schuldig befunden hätte, hätte er das Aktenmaterial untersucht und die belastenden Papiere vernichtet. Aber er sei sich keines Verbrechens gegenüber dem Volke bewußt gewesen.

Der Vorstoß Trumans in der Palästinafrage

New York, 8. Okt. (United Press) Wie das Blatt „PM“ aus Washington meldet, warnte Staatssekretär Byrnes Präsident Truman vor der Herausgabe seiner Erklärung über Palästina. Das Blatt fügt hinzu: „Byrnes hat Truman gesagt, daß diese Erklärung über Palästina seine gemeinsame Front mit Großbritannien gegen die Russen auf der Friedenskonferenz zerstören würde, und er hat den Präsidenten ersucht, die Erklärung zurückzuhalten. Der Präsident entschloß sich aber auf Drängen des

nahm großen zur Br und H

För
b I
kehrsd.
worden
Verbin
gennan
Das E
kehrste
tonrist.
Reisen
zen f
d'Azur
eine w
zwische
und de
Gebiete
kehrt
und de
sind. E
Zusam
die „
Alpes
geheiße
Ausbu
Zusam
mentha
ders be
blom d
hofft.
Südost
dens, d
hat. Se
heute
Vorkri
verfügl
über 70
4077 z
(von 2
beschlie
ser Sel
järdien
Doppel

Ugledni dnevnik Neue Zürcher Zeitung izvješćuje 10. listopada

1946. o procesu protiv Stepinca

br. 265, listopad/studeni/prosinac 2015.

ZATVORENIK

po preporuci Berna, da tamošnja javnost dobije nužne obavijesti, ili je brošura – kao što sugerira katalog – puki pripagandni uradak jugoslavenske diplomacije, ili je posrijedi ipak nešto četvrtog. No, s obzirom na dezinformacije koje su sadržane u brošuri, izvor je jasan: Beograd odnosno Jugoslavija.

Redom se radi o izmišljenim gadostima kao o uspostavi kontakta s **Kvaternikom i Pavelićem** s davanjem obećanja o lojalnoj suradnji te poziv kleru da podupire režim. Iz ovih i sličnih hipoteza moglo se, bez ikakva dokaza, optuženom Stepincu predbaciti kolaboraciju s ustaškim režimom i time opravdati jednu od točaka njegove kriminalizacije na sudu. Na isti način mu se u brošuri predbacuje vođenje „katoličke akcije“, koja je pak već u tridesetim godinama odbila biskupsku kontrolu. Premda su i katoličke tiskovine bile podvrgnute ustaškom nadzoru, u brošuri se Stepincu podmeće da je preko kato- ličkog tiska podupirao Pavelića, poticao protukomunističku promičbu i zagovarao vjersku mržnju. Nadalje se Stepincu pred- bacuje da je propovijedima i liturgijskim slavljem poticao narod na političku mo- bilizaciju i da su pod upravom tročlanog povjerenstva, na čijem se čelu nalazio Ste- pinac, provođena prisilna obraćenja Srba koje je on sankcionirao. Premda su ustaše na svoju ruku i bez dogovora s biskupma postavljali vojne dušobrižnike, Stepincu se inkriminira što je bio imenovan vojnim vikarom čija je služba bila čisto nadzorne naravi. Također mu se predbacuje da se 1944./45. povezao s političkim vodstvom Hrvatske i Slovenije kao i s „izdajnicima srpske nacije“ (četnicima) kako bi dje- lovao protiv jugoslavenskih partizana. Optužuje ga se za pohranu ustaških doku- menata u nadbiskupskom dvoru, o čemu je on pravodobno obavijestio novu vlast, kao i za Pastirsко pismo od 20. rujna 1945. za koje je izričito i pismeno snosio „isključivu odgovornost cijelokupni kato- lički Episkopat D. F. Jugoslavije“.

Licencijatski rad

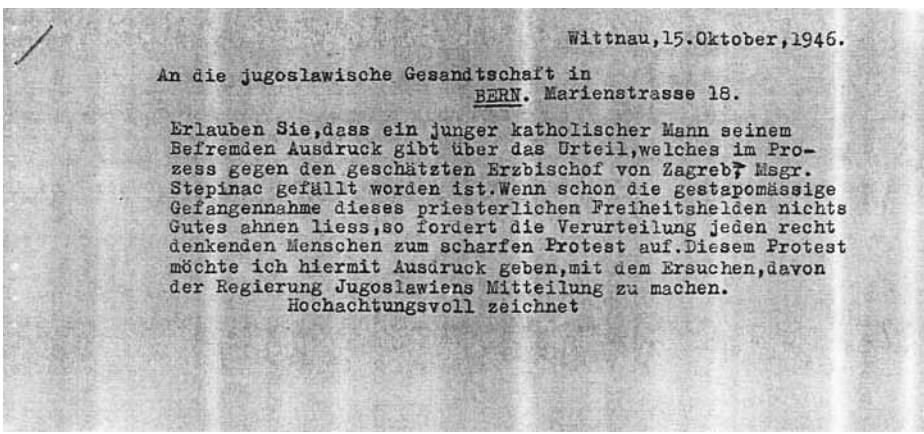
Jedna se nadarena Švicarka, rođena u protestantskoj obitelji, u svom mjestu družila s hrvatskom djecom i progovorila hrvatski. Kad je počela studirati povijest u Baselu, odlučila je kraće vrijeme posjećivati predavanja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 2009. postigla je licencijat u Baselu s temom *Geschichte, Geschichtsschreibung und Instrumentalisierung: Die Kontroverse um den Zagreber Erzbischof Alojzije Stepinac während des*

NZZ o osudi nadbiskupa Stepinca (11. listopada 1946.)

NDH und danach (Povijest, pisanje povijesti i instrumentaliziranje: Prijepor oko zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca za vrijeme NDH i poslije). Budući da ovaj tip radova nije namijenjen za javnost, ime autorice ćemo izostaviti.

Premda se autorica obilato služi literaturom hrvatskih autora ili onih koji su podrijetlom Hrvati a žive i publiciraju u inozemstvu, u njezinu radu ima nekih nepotrebnih faktografskih pogrešaka i izleta na područje ahistorizma. Tako ona tvrdi da je Stepinčeva okružnica od 28. travnja 1941. napisana prije službene kapitulacije jugoslavenske vojske, premda je općepoznata povjesna činjenica da je država te

vojske potpisala kapitulaciju 17. travnja 1941. Ona stavlja u pitanje ubojstva 8. i 9. travnja u okolici Bjelovara i izričito poriče četničke masakre 13., 14. i 15. travnja u Čapljini, a time i one u Cimu i Ilićima i drugdje, da bi, uz pomoć povjesnika **Joze Tomasevicha**, dokazala nelegitimnost ustaške odmazde i sve pripisala njihovoj krvoločnosti. Na jednome mjestu tvrdi da je političko vodstvo eksplicitno definiralo NDH kao „hrvatsku katoličku državu“, a na drugom da je to isto vodstvo priznavao samo katoličku, protestantsku i muslimansku vjeroispovijest. Autorica drži da je pristup Jugoslavije 25. ožujka 1941. Trojnom paktu bio „iznuđen“, a NDH da je bila skutonoša nacističke Njemačke s

Prosijedno pismo jugoslavenskom poslanstvu Bernu (15. listopada 1946.)

„većom autonomijom nego bilo koji okupirani režim (norveški, mađarski, talijanski i srpski) u Europi“.

Unatoč tim djelomice „mladenačkim“ nedostatcima, paradoksima i proturječnostima, ovo istraživanje zasluguje kratki osvrt zbog prikupljenih podataka o „kontroverzijama“ u Stepinčevu djelovanju i davanja „legitimnosti“ NDH, odnosno ustaškom režimu na temelju istraživanja historiografije. Za jednu mladu osobu bio je to pravi intelektualni izazov. Ispravna je autoričina teza da je Katolička crkva na čelu s nadbiskupom Stepincom, usprkos protivljenju Vatikana da je *de iure* prizna, pozdravila proglašenje NDH. Stepinčev poziv katoličkom kleru na lojalnost prema državi nije, međutim, sadržavao zahtjev da se priključi ustaškom pokretu i da mu služi u ropskoj potčinjenosti, što će pokazati kasnija zamolba Paveliću da otpusti svećenike iz Sabora. Slično su postupili i francuski biskupi 1941. kad su maršalu **Pétainu** izjavili „Loyalisme sans inféodation“ (lojalnost bez sluganstva).

Je li ovo jasno razlučivanje u svojoj temeljnoj odrednici do kraja provedeno, teško je odgovoriti iz perspektive povjesnika, ako zanemaruje svjedočenja angažiranih suvremenika. Okolnosti ratnih godina su se, naime, brzo mijenjale i iziskivale nijansirane reakcije na događaje. Pritom se ne smije zaboraviti pamćenje naroda, koji se je u ranijim razdobljima bio suočio s poistovjećivanjem vjere i nacije, ali je i u prvoj jugoslavenskoj državi bio suočen s obespravljanjem po konfessionalnome ključu. Agresivno svetosavlje je, naime, smatralo isključivo pripadnike pravoslavne vjere lojalnim građanima, tako da su tisuće katolika, koji su željeli ostvariti karijeru u državnim službama, morali prelaziti na pravoslavlje. Da su Hrvati u tim okolnostima u Katoličkoj crkvi, koja je bila najmoćnija ustanova u hrvatskom narodu, gledali zaštitnika narodnih

interesa, nije nimalo začuđujuće. Drugo je pitanje, je li kler uvijek i posvuda ostao dostojan tog povjerenja.

Autorica priznaje da starija i novija istraživanja Stepinca smatraju „spasiteljem Židova“, ali propituje njegovo zauzimanje za Židove na temelju njegova pisma od 23. travnja 1941. ministru nutarnjih poslova **Andriji Artukoviću**. U tom pismu Stepinac tvrdi da postoje „dobri katolici židovske rase“, na što ona primjećuje: „Stepinac se ovdje služi fašističkom retorikom, budući da razlikuje između pripadnosti vjeroispovijesti kao varijabli i ‘židovskoj rasi’ kao konstanti. I njegov prosvjed protiv protužidovskih zakona nije per se protivljenje tim ‘nužnim zakonima’, nego prosvjed što se ti zakoni primjenjuju na one koji su već postali katolicima.“ Davanje prednosti onima koji su povezani s katoličkom vjeronaukom autorica tumači kao *trajni prijepor* u Stepinčevu zauzimanju za Židove i Srbe. U drugom pismu Artukoviću, 22. svibnja 1941., Stepinac se još žeše okomio na vlast zbog revnije primjene rasnih zakona u Hrvatskoj negoli u Njemačkoj, ali njegovo razumijevanje da državna uprava i gospodarstvo ostanu u narodnim rukama te da se odstrane svi štetni nenarodni i protunarodni elementi, koji gomilaju kapital i razaraju narodni organizam, autorica stavlja u okvir „fašističko-ekskluzivne predodžbe“ o „očišćenoj državi“. Nadalje, autorica zamjera Stepincu uporabu „fašističke terminologije“: za Židove nearijac i arijac sve do pisma kleru od 14. rujna 1943. i predbacuje mu retoričku „dvostruku razinu“ pri žigosanju „neodgovornih elemenata“ umjesto vlasti, a kod židovske manjine pravi razlike između pripadnika katoličke vjeroispovijesti i ostalih članova židovske zajednice. Ovu „dvostruku razinu“ autorica dijeli na *formalnu*, u čiju se performativnu radnju može smjestiti pojam prosvjeda, i *sadržajnu*, u kojoj se

primjerenoj retorikom ukazuje na loše stanje, a ne može se govoriti o eksplicitnom prosvjedu niti o učinkovitoj kritici vođa režima ili samog sustava. Autorica priznaje kako je povijesna činjenica da se Stepinac već od 1936. skrbio o tisućama Židova i spašavao im živote, što dokazuje i *Promemoria dr. Weltmanna* (Meir Touval-Weltmann), ali spomenuti prijepori za nju ostaju otvoreni.

Kad piše o sudbini srpskog naroda u NDH autorica se poziva na „plan o trećinama“ kako valja, „jednu trećinu pobiti, jednu trećinu iseliti u Srbiju i jednu trećinu obratiti na katoličanstvo“, a dokaz za tu otrcanu nebulozu nalazi u sporazumu koji su 4. srpnja 1941. potpisali **Siegfried Kasche** i **Slavko Kvaternik** o razmjeni pučanstva između Srbije i Hrvatske od 4. srpnja do 31. listopada. Premda ovaj morbidni slogan, kako i sama autorica navodi, potječe od ruskog teologa **Konstantina Petrovića Pobedonosceva**, koji je oko 1881. izjavio, da jedna trećina ruskih Židova treba konvertirati, jedna trećina se iseliti i jedna trećina izglađnjeti, autorica ga očito drži znanstveno dokazanim, budući da je trajnim ponavljanjem postao opće mjesto u hrvatskom slučaju. Za razliku od Hrvata, Srbima se ne podmeće izjava **Milivoja Petrovića Blaznavca** (1824.-1872.), predsjednika vlade i ministra vojske Kneževine Srbije, koji je na pitanje **fra Ante Kneževića**, što će s bosanskim muslimanima, odgovorio: „Ol' nek se odmah krste, ol' odmah nek sele, ako ne misle biti sasjećeni“ (*Hrvatska enciklopedija*, sv. 3, str. 168, Zagreb 1942.).

Glavnim izvorom prijepora sa Srbima na području NDH autorica smatra vjerske „konverzije“ i ovoj tematici posvećuje veći dio svoga rada. Budući da pojam *conversio* nije jednoznačan i da je u različitim povijesnim prilikama imao različita značenja, autorica ga ovdje rabi kao „promjenu vjeroispovijesti“. K tome uzimljе u obzir izraze, koje historiografija rabi u svezi s ovim predmetom kao „priječaz“, „prisilno pokrštavlje“, „obraćenje“, „povratak“ u smislu paradigmе iz vremena srpsko-pravoslavnog prozelitizma iz prve Jugoslavije. Pavelić, koji je već 1911. u aferi osnivanja Riječke biskupije očijukao s prijelazom na pravoslavlje zbog njegove blizine s narodom, 3. svibnja 1941. je u „Narodnim novinama“ dao objaviti zakonsku odredbu o prijelazu na katoličku vjeru i time dokinuo zakonske odredbe s veoma složenim postupkom iz vremena Habsburške monarhije. Budući da je ovaj Pavelićev potez bio zamka za

kler i stavio ga pred dilemu: ili se pridržavati kanonskog prava ili vršiti kršćansku zapovijed o ljubavi prema bližnjemu i spašavanju ljudskih života, Katolička crkva je zamjerala Poglavniku miješanje u crkvene poslove i sama objavila propise kojih se treba pridržavati pri prijelazu na katoličanstvo. Biskupska konferencija je na svom zasjedanju od 17. do 19. studenoga 1941. imenovala trojicu biskupa za pitanja prijelaza: nadbiskupa Stepinca, senjskog biskupa **Viktora Burića** i kasnijeg krijevačkog biskupa **Janka Šimraka**. **Krunoslav Draganović** je određen za provedbu prijelaza. U ovoj je točki Crkva pokazala da nije spremna na popuštanje, što su ustaše morale uvažiti.

Autorica zaključuje da Stepinac u svojim prosvjednim pismima i propovijedima daje niži položaj srpskom od židovskog naroda. Za nju je delikatna i prije svega prijeporna *praksa* prijelaza na katoličanstvo. Iz odnosa Crkve i države može se zaključiti da je država više crpila iz religioznih sadržaja nego Crkva. Sukob između Crkve i države u svezi s prijelazima iz pravoslavlja na katolicizam pokazuje da su ove dvije strane imale različite nakane. Crkva je vodila dvostruku bitku. S jedne strane je branila svoju nadležnost u religioznim pitanjima, s druge strane protivila se da sekularni nacionalizam režima poimljje vjeroispovijest kao političku odrednicu. Inzistiranje Katoličke crkve na pridržavanju kanonskih odrebi pri prijelazima nužno je vodilo u dilemu: ili ispitni postupak dosljedno provoditi i gubiti vrijeme u trenutku kad smrt prijeti ili otvoriti vrata samovolji pojedinih svećenika. Stepinac je službeno do uspostave Hrvatske pravoslavne crkve 1942., s čim je nastupilo umjerjenje držanje prema pravoslavnim Srbima, inzistirao na „nutarnjem uvjerenju“ pri prijelazima, što je prema autorici krajnje prijeporno. Oživljavanje nacije iz religioznih sadržaja, vodi nužno k isprepletenosti Crkve i države i stoga se povratak u katoličanstvo onih koji su za vrijeme Jugoslavije prelazili na pravoslavlje mogao stavljati u nacionalno-politički kontekst.

Na temelju suvremene znanstvene spoznaje, Titov je proces protiv Stepinca stvorio ishodište za kasniju dihotomiju o Stepinčevu liku: jugoslavenski i srpski pogledi na nj su da je bio „ustaški kolaboracionist i izdajnik Jugoslavije“, dok ga nacionalno svjesni Hrvati vide kao „čuvara i branitelja hrvatske autonomnosti“. Simboličkom reanimacijom Stepinca 1970-ih godina i njegovim podizanjem na

prijestolje nacionalnog sveca, Crkva ga je uspjela proglašiti „spasiteljem hrvatskog naroda“. Institucionaliziranjem obljetcnika smrti, nadbiskup Kuharić je uvjek iznova pozivao na objektivno pisanje povijesti u kojoj je očekivao neporočnu sliku o Stepincu. U svezi s drukčijim tumačenjima događaja i sudionika iz Drugoga svjetskog rata, od sredine 1980-ih godina nadbiskupov lik postaje *aura popularis*.

Premda su srpska i hrvatska povijesna istraživanja sadržajno puna antagonizama, u svojoj su strukuri slična. Srbi veličaju prvu Jugoslaviju i ne dopuštaju bilo kakvo problematiziranje državne tvorevine, dok su „secesionistički Hrvati“ puke „nacionalne izdajice“. Odvajanje je realizirano urotom **Hitlera**, **Mussolinija** i Vatikana, pri čemu Vatikan ostaje zakletim neprija-

teljem. Sva se srpska žrtvena mitologija pokriva pojmovima „izdaja“ i „genocid“, a za Stepinca je rezervirana pozicija „hrvatskoga ratnog zločinca“. Hrvatska historiografija predstavlja prvu Jugoslaviju kao „veikosrpsku državu“ s krvavim progonima Hrvata. Glede Stepinca naglašava se da se zauzimao za proganjene Židove i Srbe i upozoravao Poglavnika na nasilne čine, a pritom nije došlo do javne osude. Zlodjela ustaša se uspoređuju sa zlodjelima četnika, a pokatkad se za četnička zlodjela rabi izraz „holokaust“. Hrvatska žrtvena povijest je vječna nacionalna podložnost strancima i konačno srpskoj hegemoniji i u komunističkoj Jugoslaviji.

Na temelju ovih historiografskih primjera autorica nastoji utvrditi više aspekata hrvatskog samorazumijevanja (Se-

Bevorstehende Begnadigung Erzbischof Stepinacs

Erklärungen Marschall Titos

Tel. unserer Korrespondenten

-alp- Belgrad, 28. November

Marschall Tito hat heute bekanntgegeben, daß seine Regierung den Fall Stepinac binnen Monatsfrist regeln wird, und zwar ohne Zustimmung des Vatikans. Tito fügte bei, es komme nicht in Frage, daß Erzbischof Stepinac von Zagreb wieder die Funktionen eines hohen kirchlichen Würdenträgers ausüben kann.“

Zum Schluß versichert Tito, daß in seinem Lande volle Glaubensfreiheit herrsche, daß jederin die Kirche besuchen könne, daß es Seminare für die Ausbildung junger Priester gebe und daß die Beziehungen mit der serbisch-orthodoxen Kirche und mit den moslemischen Instanzen, deren Anhänger bei weitem diejenige der katholischen Kirche übersehreite, völlig normalisiert seien.

In seinem Schreiben erklärt Tito, das jugoslawische Volk sei darüber erheitert, daß es in Amerika Leute gebe, welche die Frage Stepinac mit der Frage der Hilfe an Jugoslavien verwickeln, mit der Hilfe an ein Land, das mit so viel Blut und Opfern seinen Beitrag zum gemeinsamen Kampf und Sieg gegen die Eroberer geleistet habe. Auf die Aufforderung Drew Pearsons, im Interesse guter Beziehungen mit den Vereinigten Staaten und anderen Ländern die Vergangenheit zu vergessen, antwortete Tito, daß dies stets die Politik seiner Regierung gewesen sei. So habe man bereits Tausende von jugoslawischen Staatsbürgern amnestiert, die wegen Zusammenarbeit mit dem Feind verhaftet worden seien. Auch mit Stepinac wäre man zu gegebener Zeit nicht anders verfahren. Nur sei sein Fall infolge der ausländischen Propaganda zu einer Frage der internationalen Politik aufgebaut worden.

Wie Tito weiter ausführt, hat seine Regierung vor fünf bis sechs Monaten dem Vatikan die Freilassung des Erzbischofs vorgeschlagen, und zwar unter der Bedingung, daß dieser das Land verlässe und nach Rom gehe oder wohin es ihm sonst beliebe. Der Vatikan habe auf dieses Angebot nicht geantwortet, sondern seine anti-jugoslawische Propaganda verstärkt. Dadurch beweise der Vatikan, daß ihm nicht an der Freilassung des „Sträflings Stepinac“ liege und daß er es vorziehe, wenn dieser im Gefängnis als Märtyrer wirke. Dabei fehle es Stepinac im Gefängnis an nichts, was übrigens schon mehrere amerikanische Sena-

toren und Journalisten auf ihren Besuchen festgestellt hätten. Es folgt Titos Zusicherung: „Ich kann Ihnen versichern, daß wir die Frage Stepinac trotzdem spätestens innerhalb Monatsfrist lösen werden, auch ohne Zustimmung des Vatikans, aber es ist klar, daß er in unserem Lande nicht wieder die Funktionen eines hohen kirchlichen Würdenträgers ausüben kann.“

Zum Schluß versichert Tito, daß in seinem Lande volle Glaubensfreiheit herrsche, daß jederin die Kirche besuchen könne, daß es Seminare für die Ausbildung junger Priester gebe und daß die Beziehungen mit der serbisch-orthodoxen Kirche und mit den moslemischen Instanzen, deren Anhänger bei weitem diejenige der katholischen Kirche übersehreite, völlig normalisiert seien.

In Belgrad vermutet man, daß mit der „Lösung des Falles Stepinac ohne die Zustimmung des Vatikans“ die Überführung des Erzbischofs in ein Kloster als Zwangsaufenthaltsort gemeint ist.

*

Belgrad, 28. Nov. ag (Reuter) Die jugoslawische Regierung hat nach Radio Belgrad die Strafen von 2400 Gefangenen herabgesetzt. Es wurde nicht mitgeteilt, um welche Art von Gefangenen es sich handelt. Für 34 zu lebenslanger Haft verurteilte Gefangene wurden die Strafen auf 15 bis 20 Jahre Haft ermäßigt. Andere Strafverkürzungen gehen von 14 bis zu 4 Jahren.

Die Haltung des Vatikans

Belgrad, 28. Nov. (United Press) Der Geschäftsträger der hiesigen päpstlichen Nuntiatur, *Monsignore Silvio Oddi*, erklärt, der Vatikan müsse Erzbischof Stepinac nach wie vor als Gefangenen betrachten, falls er nach der Freilassung an der Ausübung seiner Funktionen als *Primas von Jugoslavien* verhindert würde.

Vatikanstadt, 28. Nov. (United Press) In Kreisen des Vatikans wird erklärt, Erzbischof Stepinac werde die Bedingungen, unter denen die jugoslawische Regierung seine Freilassung zu planen scheine, als unbefriedigend bezeichnen. Es wird betont, der Heilige Stuhl habe in dieser Frage seine Ansicht nicht geändert, wonach der Erzbischof unschuldig sei und seine Freilassung bedingungslos erfolgen müsse.

Haftentlassung des Metropoliten der serbischen Orthodoxen Kirche

Belgrad, 29. Nov. ag (AFP) Wie am Mittwochabend verlautete, ist der *Metropolit der serbischen Orthodoxen Kirche, Josip*, der seit fünfzehn Monaten in einem Kloster Serbiens unter Bewachung lebte, vor einigen Tagen freigelassen worden. In Kreisen der Orthodoxen Kirche sieht man in dieser Maßnahme den Beginn einer Normalisierung der Beziehungen zwischen der serbischen Orthodoxen Kirche und dem jugoslawischen Staat, die sich in letzter Zeit bereits merklich gebessert hatten.

V
F
G
Komit
Wuns
lein S
Patry
IKRK
zu Eh

Zu
Fräub
rie Si
rend i
volle l
mialdi
bei de
Zentri
Städte
1943
sowie
un da

wenn
empf
eine I
fahrt
grung
gleich
ser Po
Zu
Osten,
nicht,
könn
Lände
schen
einen

Star

Az
hier a
tion I
Nacht
um „
die Or
Danuu
partei
am M
prung
sucht
Herr
bevor
wende

De
wenig
Adib
Arme
zimbe

Di
Krise
schlag
des M
B.
Ueber
der A
syrische
Orte l

Ibstverständnis) koji se personificiraju u Stepinčevu liku. Kao savjesni primas Katoličke crkve u Hrvata i papi poslušni pastir, Stepinac personificira stoljetnu vjernost rimskoj kuriji. Naglašavanjem trajne opredijeljenosti za kršćansko-zapadnjačku kulturu, legitimira se pripadnost Hrvatske Zapadu ili Europi. Ovako osmišljena pripadnost „pozitivno konotiranom Zapadu“, legitimira okretanje od „barbarskog Istoka“ i ogradijanje od Srbije. Kao protivnik srpsko-pravoslavnog prozelitizma i kao postojani branitelj hrvatskog katolicizma naspram ateističkih komunista, Stepinac funkcionira kao „spasitelj hrvatstva“, hrvatske stvari, hrvatske nacije. Kao žrtva komunista i srpske klevete, Stepinac personificira patnje hrvatske nacije u 20. stoljeću, stoljeću borbe za hrvatsku nacionalnu samostojnost.

I na koncu autorica završava svoju račlambu proglašenjem Stepinca blaženim 3. listopada 1998., što je za nju veoma prijeponan čin. Za temeljitu obradbu tematičke, koja je dio osnovne prepostavke za srpsko i hrvatsko sporazumijevanje, bila bi, prema autorici, potrebna dostupnost izvornim dokumentima, za koje joj je dr. Juraj Batelja rekao da su nakon proglašenja blaženim prebačeni u Vatikan. „Nepotpuna izvorna dokumentacija podupire jednostranu, odnosno instrumentaliziranu uporabu izvora i onemoguće razboritu raspravu.“

Pitanje, koje u historiografiji i publicistički još uvijek nije raščiđeno, glasi: Je li se Stepinac svesrdno zauzimao samo za očuvanje hrvatske države ili je ujedno i legitimirao ustaški režim? To pitanje se osobito pojavljuje u svezi sa Stepinčevim pismom kardinalu Maglioneu 24. svibnja 1943. u kojemu Stepinac reagira na srpske optužbe koje su već bile stigle do pape. Eric Hobsbawm, Vjekoslav Perica i drugi su uvjereni da neznatni ustaški pokret ne bi mogao svoju vlast uspostaviti i legitimirati bez potpore Katoličke crkve. Marc Biondich vidi u svim Stepinčevim pismima duktus „kompleksne mješavine privatnih prosvjeda i deziluzioniranosti na jednoj strani te tihe potpore hrvatskoj državnosti na drugoj“.

Ernst Nolte, povjesnik „fatalnih konstrukcija“ napisa u raspravi o Hrvatskoj rečenicu, koju valja zapamtiti: „Ako se svekoliki fašizam smije promatrati pod jako važnim vidom po obilježjima protukršćanskog katolicizma, iz toga slijedi da jedan vjernik, tj. kršćanski katolik ne može biti fašistom.“ (*Die faschistischen Bewegungen*, München, 1971., str. 202.)

dagen ens

wegische
ärte am
ilitischen
besetzung
eitkräfte
Militär-
jetischen
uminister
e Regie-
wonach
an der
ionierten

Sowjet-
itze, von
eter von
efinden,
Brampen

schwe-
enhower
einer ge-
chiveden

at Eisen-
Dienstag
in der er-
tlich ge-
on politi-

igend er-
ne Ueber-
e Eisen-
me». Die
glücklich
er Land-
fahrungs-
egen den
die Mil-
le Preis-
die ledig-
erschüsse
kten und
r immer
pf gegen
eine Aus-
vor; im
Farmer
. um die

Kardinal Stepinac gestorben

Belgrad, 10. Febr. ag (Reuter) Wie am Mittwochnachmittag in Belgrad verlautet, ist **Kardinal Alois Stepinac, Erzbischof von Zagreb**, am Mittwoch um 14 Uhr 30 in seinem Verbannungsort, dem Dorf *Krasic*, im Alter von 62 Jahren an den Folgen einer Influenza gestorben.

ag Alois Stepinac wurde am 8. Mai 1898 in Krasic bei Zagreb als Sohn einer kroatischen Bauernfamilie geboren. Im Ersten Weltkrieg wurde er zum Wehrdienst in der ungarischen Armee eingezogen; er erhielt zweimal die ungarische Tapferkeitsmedaille. Am Ende des Krieges befand er sich an der Saloniki-Front als Leutnant in einer von den Alliierten aufgestellten Freiwilligenformation; dort erhielt er die höchste jugoslawische Tapferkeitsauszeichnung.

Nach dem Kriege studierte er zunächst Landwirtschaft, dann ab 1924 Theologie. Er wurde 1930 zum Priester geweiht und studierte weiter am Collegium Hungaricum in Rom, wo er auch promovierte. Schon 1934 war Stepinac Koadjutor des Erzbischofs von Zagreb, und er wurde 1937 zum **Erzbischof von Zagreb** ernannt. Als sein Programm bezeichnete er die Verkündung des Reiches Gottes, um damit zu dokumentieren, daß er eine Stellungnahme zu politischen Tages- und Zeitfragen ablehne. Auch dem *Regime Tito* gegenüber blieb die Haltung des Erzbischofs gleich im Sinne der Fernhaltung von rein politischen Fragen. Gleichwohl wurde er am 17. September 1946 verhaftet, nachdem tags zuvor ein Hirtenbrief der kroatischen Bischöfe ergangen war, in dem Verwahrung gegen die Versuche, die kroatischen Katholiken von Rom loszureißen, eingelegt wurde. Stepinac wurde am 11. Oktober 1946 wegen angeblicher Zwangsbekehrung orthodoxer Serben in Kroatien und Zusammenarbeit mit dem Feind zu 16 Jahren Zwangsarbeit verurteilt.

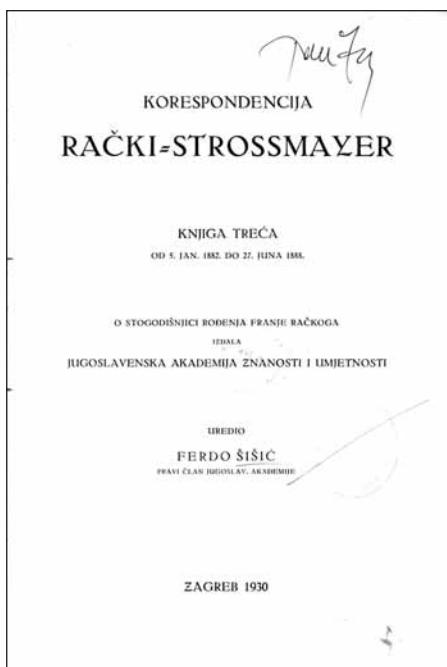
Im Oktober 1950 bestätigte der Vatikan, daß Tito die Freilassung von Stepinac angeboten habe, falls der Erzbischof anschließend Jugoslawien verlassen würde. Stepinac erklärte, es sei Sache des Papstes, über sein Schicksal zu entscheiden, nicht Sache Titos. Im Juli 1951 erklärte der Vatikan erneut, daß Stepinac eine Freilassung unter der erwähnten Bedingung ablehne.

Am 5. Dezember 1951 wurde in Belgrad amtlich bekanntgegeben, daß Stepinac, der an einer schweren Krankheit litt, bedingt aus dem Gefängnis entlassen worden sei. Als Zwangsaufenthalt wurde ihm die Pfarrei seines Heimatortes Krasic zugewiesen. Weiter wurde angekündigt, daß Tito die vom Vatikan als Vorbereitung für eine Aussöhnung bezeichnete Wiedereinsetzung von Stepinac als Erzbischof von Zagreb ablehne. Am 29. November 1952 ernannte ihn Papst Pius XII. zum Kardinal.

Vijest o nadbiskupovoj smrti objavio je NZZ u broju od 11. veljače 1960.

NE SAMO PROTIV HRVATSKE DRŽAVE: ZAVNOH JE BIO I PROTIV HRVATSKOG JEZIKA!

Oslonjeni na „ilirce“ i njihove *ilirsko-jugoslavjanske* fantazmagorije (zbog kojih je **Ljudevit Gaj**, ne valja zaboraviti, iz *Narodnih novina* nogirao **Antu Starčevića** kad se je suprotstavio **Vuku Karadžiću** i njegovim jezično-nacionalnim koncepcijama!), **Strossmayer**, **Rački** i

njihovi sljedbenici potkapali su hrvatski narod i hrvatsku nacionalnu misao uporno propovijedajući „naš narod“ i „naš“ odnosno „narodni jezik“.

Služili su objektivno pritom ne samo srpskim, nego i austrijskim planovima na Balkanu, na čemu ništa ne mijenja činjenica da su ih iz *jugoslavjanskih* krugova za to često obdarivali atributima s upravo suprotnim, tobože protuaustrijskim predznakom, i da ih se i danas sa stanovitim strana – nekad naivnih hrvatskih, a nekad i ne sasvim naivnih, i nipošto hrvatskih – hoće amnestirati u duhu politike tobožne nacionalne pomirbe. A tim je našim „našnjencima“ odnosno „našincima“ – kako im je Starčević s pravom stalno nabijao na nos – Hrvatska nešto vrijedila tek kao dio velike Jugoslavije.

Zato je hrvatsko ime amputirano, baš kao što je hrvatski narod imao biti tek gradio za jednu širu, jugoslavensku sintezu. Austriji je ona imala značiti daljnje širenje

Piše:

Tomislav JONJIĆ

prema jugoistoku, mlađoj i poletnoj Srbiji je služila za okupljanje svih Srba odnosno za stvaranje Velike Srbije. Ta je sinteza, kao što se isticalo u jugoslavenskoj, pa i u nemalom dijelu postjugoslavenske, tek nominalno hrvatske historiografije, bila smisao hrvatske povijesti i krajnji cilj naše nacionalne borbe i našega postoјanja: ono što je za Jugoslaviju, to je „napredno“; ono što je protiv Jugoslavije, to je „natražno“. Jednaka podjela i jednakna mjerila, različita samo prividno, vrijede i danas; i danas je „natražno“ i „reakcionarno“, u najmanju ruku naivno, zasukano i budalasto biti za Hrvatsku.

I kao što su i danas Hrvatima zatvorene

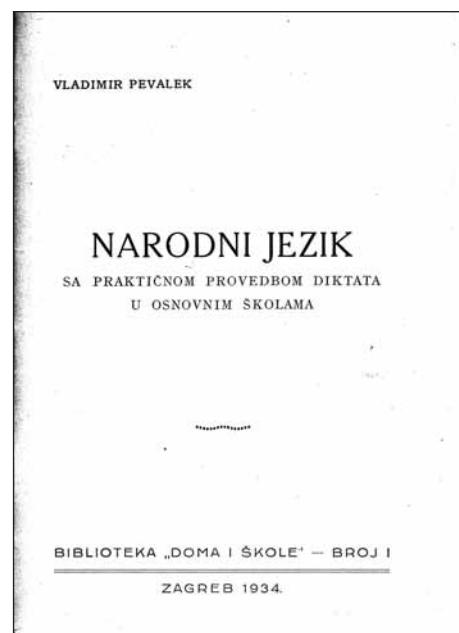
Josip Broz Tito kao počasni član Jugoslavenske akademije u Zagrebu

mnoge institucije hrvatske države, tako su i Pravila Strossmayerove Jugoslavenske akademije isključivala sve one koji su bili za neovisnu Hrvatsku, jer su isključivala – sve „poročne gragjane austrijanske“. Zato je ogorčeni **Eugen Kvaternik** 1869. elegantno otpisao **Mihovilu Pavlinoviću** kojega je impresionirala jeftina, provincijska parada oko Akademije i koji ni toj ustanovi, a ni „našinstvu“ još uvijek nije shvaćao pravu svrhu: „A znate vi, preč. gdje, da je moći postati poročnim austrij-

skim deržavljanin[om] braneći *prava* našega nesretnog naroda...“!

Moglo se nekažnjeno slaviti slavjanstvo i jugoslavjanstvo, ali – braneći hrvatska prava postajalo se „poročnim gragjanom austrijanskim“, a time su se zatvarala vrata Jugoslavenske akademije! Bilo je, dakle, od samoga početka posve jasno da će se u Akademiju udomiti austrijsko-jugoslavenski režimlje, obzoraška klatež, a ne – recimo – Starčević sa svojim pristašama. Oni su za Austriju bili – veleizdajice, dakle: „poročni gragjani austrijanski“. I nisu dijelili uvjerenje đakovačkoga „vladike“, da je „naša budućnost [...] baš u panslavizmu“.

Starčevićevi su sljedbenici znali i osjećali što se iza te fasade krije, iako možda i nisu slutili da se kanonik Rački kao predsjednik Jugoslavenske akademije nije ustezao na papiru ovjekovječiti priznanje kako je ime toj ustanovi izabrano smisljeno, jer da valja gojiti ono što spaja, a liječiti ono što je „štetno“. Štetno je ono što Hrvate čini posebnim narodom, što jača njihovu samosvijest i težnju za državnom neovisnošću. Zato je Akademija, kaže Rački, djelovala na „jedinstvenom narodnom jeziku“, obazirući se i na „istočnu polovinu našega naroda“ te nastojeći da

U starojugoslavenskim se je školama također učio „narodni jezik“

PREDSJEDNIŠTVO
ZEMALJSKOG ANTIFASISTIČKOG VIJEĆA
NARODNOG OSLOBOĐENJA
HRVATSKE

Povjereništvo prosvjete
Broj [220]¹ dne 9. veljače 1945.

[Okružnom]² narodnooslobodilačkom odboru [Kordun]³
(Prosvjetnom odjelu)

Prema zapažanjima članova ovog Povjereništva, koji su obilazili teren, vidi se da u mnogim našim krajevima nije dovoljno pravilno postavljeno pitanje latinice i cirilice i uopće da se u pogledu nacionalnih osjećaja ne vodi dovoljno pažnje i nema dovoljno budnosti.

Upozoravamo vas da u tom pogledu poduzmete sve mjere i ostvarite sve ono što je u više okružnica dolazilo s naše strane.

Pitanje nacionalne ravnopravnosti Srba i Hrvata, nije samo pitanje pisma — latinice i cirilice — nego i pitanje šireg kulturnog i nacionalnog djelotvornih slobodarskih tradicija i nacionalno-kulturnih

a) gdje su većina daka Hrvati pišu se dvije zadaće latinicom, a treća cirilicom;

b) gdje su većina daka Srbi pišu se dvije zadaće cirilicom, a treća latinicom — prema tome svaka treća zadaća piše se u drugom pismu, a to vrijedi od trećeg razreda osnovnih škola kroz sve više razrede osnovnih, srednjih i ostalih škola.

Osim toga, u pitanju pravopisa, neka se do definitivne odluke u školama i tečajevima sa pretežnom većinom polaznika Srba piše pravopisom koji upotrebljavaju Srbi (čitaču, pašcu, otsjek i sl.), a u školama sa pretežnom većinom polaznika Hrvata Boranićevim pravopisom prije 1929. god. Ti pravopisi neka se primjenjuju dosljedno i na svima natpisima i u svima tekstovima prema pismu — cirilici ili latinici.

U školama i tečajevima gdje je broj daka Hrvata i Srba podjednak ili nema znatne većine, neka se upotrebljava u jednakom omjeru jedno i drugo pismo kao i sve ostalo.

Učenicima treba posve kratko objasniti razlike u pravopisu, koje su načinom uslijed manje i jače fonetske osjetljivosti i koje su vezane uz tradiciju pisanja.

Još jednom Vas upozoravamo na važnost toga pitanja i da poduzmete sve sti, kojih je do sada bilo dosta.

Pravilno tretiranje tog pitanja mnogo ovisi o Vašoj snalažljivosti, budućnosti, političkoj zrelosti, upućivanju i kontroli direktno na terenu. U koliko vremeno Povjereništvu prosvjete,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.⁴ Povjerenik:
Stanko Škare [v. r.]

ZAVNOH (Stanko Škare) poziva na „budnost“

se „kod svake grane znanosti“ uzimaju u obzir „potrebe Jugoslavenstva“.

Zato je Strossmayer posve logično od svega srca preporučivao **Karadžićev Rječnik srpski** u kojem se jezik, kao što iz naslova rječnika vidimo, naziva srpskim imenom. Srbi svoj srpskim, Hrvati svoj — „naškim“ i „narodnim“, „ilirskim“ i svakavim, samo ne hrvatskim! I onda to u ime Hrvata ima ovjekovječiti — Jugoslavenska akademija, ustanova osnovana jugoslavenskim žarom đakovačkog biskupa, ali o trošku hrvatskoga naroda! A za autora toga *Rječnika srpskog* biskup je u

okružnici od 20. studenoga 1851. napisao da je „muž u jeziku narodnom doista najutjecajniji“. O Karadžiću i o Đuri Daničiću još puno puta će se Strossmayer izraziti samo pohvalama (dok mu je Starčević „vanjskih“ svojom i nutraštinom — monstrum⁵!). I kad bude razmišljao o tome da nekako objavi svoja pisma **Gladstoneu**, *vladika* đakovački je i četvrt stoljeća kasnije želio da njegove misli upućene engleskom državniku budu potpisane pseudonimom koji bi glasio: „Jedan od znamenitijih jugoslavenskih patriota“. Jer, doista, zašto bi Gladstone doznao da možda postoje i

Hrvati? Zar za Jugoslaviju — taj sveti cilj očeva Jugoslavenske akademije — nije ipak bolje da misli drugačije, pa da i od đakovačkog biskupa i oca Jugoslavenske akademije dobije potvrdu kako Hrvata zapravo i nema?! Oni nemaju ni svoga imena ni svoga jezika, pa je onda logično da nemaju ni svoje akademije, a ne žele ni vlastitu državu!

Kako bi je i mogli željeti, ako uopće ne postoje?! Jer, u to je vrijeme (1876.) Rački pisao svom prijatelju biskupu, da će povijest lako prijeći preko hrvatstva, „ali neka se samo izbavi Južno Slavenstvo; za plemenske osobine je najmanje“, dok je Strossmayer 1879. mlako dobacio kako hrvatstvo ipak valja donekle „gojiti“, ali uvijek i samo u službi jugoslavenstva, jer pritom uvijek treba imati na umu „da je Hrvatstvo i Srpstvo samo sredstvo, posljednji pako cilj da je jedinstvo narodno.“ I nema žrtve koja je dostojna toga cilja: kad se je **fra Grga Martić**, s mukom se oslobođivši svojih protuosmanlijskih prosrpskih iluzija, napokon založio za austro-ugarsku okupaciju Bosne i Hercegovine nasuprot srpskim i ruskim apetitima, Strossmayer je pisao Račkomu kako je Martić izdajica koji je „zaslužio konopac, koji mu ne bi falio, ako bi naši Srbi pobijedili“, odnosno da je taj bosanski franjevac, rođeni Posušak, tek obična „hulja“ i „Juda“ koji je „zaslužio da se objesi“!

Imao je, dakle, đakovački biskup i *vladika jugoslavenski*, neobične predodžbe ne samo o celibatu — pokoj duši njegovim potomcima! — nego i o kršćanskome milosrđu i o hrvatskome rodoljublju. I sa svojim je bogobojaznim svećeničkim subratom nesputano razgovarao o — vješalima! O smaknuću onih kojima nisu na prvome mjestu interesi jugoslavjanstva! Zato je posve logično da je Strossmayer došao na zamisao da u Đakovu — gdje je izgradio velebnu katedralu u kojoj ni onda, a ni danas baš ništa ne odaje da se nalazi u Hrvatskoj — zasnuje „knjigotrštvo, gdje ćeju se knjige i iz Biograda i iz Novoga Sada isto tako prodavati, kao knjige iz Zagreba“: svejedno je, sve je to „naško“! Pa su u skladu s time i on i kanonik Rački 1885. smatrali kako je posve jasno da je „našemu narodu“ budućnost u „slavjanskoj federaciji na Balkanu“.

Zato je, nadalje, bilo logično i neminovalno da je takva Jugoslavenska akademija 1889. „toržestveno“ (na veličanstven način), kako se je ljupkim „naškim“ i „narodnim“ jezikom izrazio Strossmayer, obilježila petstotu obljetnicu Kosovske

SADRŽAJ

Osnovna načela	7
Nastavni plan i program za osnovne škole	17
Nastavni plan	17
Nastavni program	18
Materinji jezik	18
Strani jezici	35
Engleski jezik	40
Ruski jezik	42
Njemački jezik	44
Francuski jezik	46
Upoznavanje prirode i društva	48
Uvod u prirodne nauke	56
Upoznavanje prirode	59
Fizika	61
Kemija	63
Biologija	64
Upoznavanje društva	65
Geografija	75
Historija	83
Osnove državnog uredenja FNRJ — Naša komuna	93
Matematika	95
Tehnički odgoj	116
Fizički i zdravstveni odgoj	129
Likovni odgoj	147
Muzički odgoj	167
Domaćinstvo	179
Slobodne aktivnosti	185
Dodatatna odgojno-obrazovna područja	195
Opća kulturna i javna djelatnost škole	201
Nastojanje i briga škole za zdravlje, odmor i razonodu učenika	203
Osnovni principi za organizaciju rada i života učenika u školi	205
Organizacija i rukovođenje školom	211

Bezimeni „materinji jezik“ u osnovnoškolskoj „Programatskoj strukturi“ iz 1958. godine: nije mogao biti čak ni – materinski

bitke: neka se srpski mitovi i srpska narodna predaja ukorijene i u Hrvatskoj, ona ionako nema samostalne budućnosti! Nije, dakle, u krivu bio **Vatroslav Jagić** kad je slavodobitno primijetio da je Strossmayerov izbor Daničića tajnikom Akademije (a na to ga je mjesto vladika postavio na preporuku srpske kneginje!) označio „bar hrvatsko i srpsko jedinstvo“.

I kako se sve to znaće ili se može lako doznati, zapanjuje drskost kojom se u srednjem Hrvatskoj veliča Strossmayer, Račkoga i plodove njihova djelovanja. Jer, kad u tome ludilu ne bi bilo (političkog) sistema, samo bi se neuljudnim neznanjem mogle nazvati tvrdnje akademika **Zvonka Kusića** izrečene u travnju ove godine o 154. obljetnici Akademije. Tom je zgodom aktualni predsjednik ustanove što se donedavno kitila jugoslavenskim imenom – a jugoslavenski duh i sad vreba iz svakoga njezina kutka – ustvrdio, da je taj stoljetni bastion jugoslavenstva koji bi valjalo bićem rastjerati kao što su bićem rastjerani trgovci iz Hrama, da je ta Akademija „kroz sva razoblja u kojima su se promijenile mnoge države [...] uviđek bila jedna od temeljnih institucija hrvatskog naroda i svih hrvatskih građana. Dakle, uloga Akademije je promicanje najviših vrijednosti nacije, što nadilazi svaku ide-

ologiju. Akademija je kroz povijest bila supstitut državnosti kroz mnoga područja i uz Katoličku crkvu najveći čuvan hrvatskog nacionalnog identiteta...“

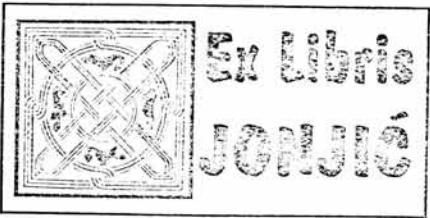
Kad bi prostor dopuštao, vrijedilo bi to Kusićev travansko baljezanje – sa svim pravopisnim pogreškama i stilskim nezgrapnostima nedostojnjima slaboga pučkoškolskog učitelja – prenijeti od riječi do riječi. Ako manjak izgrađenog stila valja pripisati činjenici da je akademik Kusić redoviti profesor onkologije i nuklearne medicine, pa se bavi više bradavicama – što bezdakima, što odlačenima – mladežima, tumorima, prištevima i sličnim, mahom neželjenim izraslinama, negoli **Matošem** ili **Cervantesom**, sadržaj njegova fantaziranje ipak ga ne ispričava. A on pokazuje intelektualnu bijedu i kukavštinu predsjednika Akademije, jer se drugim imenom ne može nazvati to ponavljanje mesječevsko-josipovičevske mantere o „svim hrvatskim građanima“ (nedostajalo je još: „svim našim narodima i narodnostima“!).

Ali, još gore, njegove riječi pokazuju i zapanjujuće spremnost da se krivotvore činjenice i da nam se jugoslavenstvo proda u tobože znanstvenom celofanu. A o kakvoj je znanosti tu znalo biti riječi, dosta je primjera. I u prošlosti, i danas. Da

se u tu „najvišu znanstvenu ustanovu“ nije primalo bez blagoslova UDB-e, u više je navrata zabilježio **Franjo Tuđman**, a jedan od takvih primjera – sasvim tipičnih! – ovjekovječio je **Enes Čengić** u trećem svesku svoga dnevnika *S Krležom iz dana u dan* (Zagreb, 1985., str. 262.). bilježeći kako je **Miroslav Krleža** opisao primitak **Ervina Šinka** (pravim imenom Ferenca ili Franje Spitzera) među jugoslavensko-hrvatske besmrtnike. Ne tek takozvane, dakako, nego mahom – samozvane.

Taj mađarski Židov, Šinko, i nije bio bez literarnog dara, a uz nemali broj književnih djela koja su posve zaboravljena već danas, ni pola stoljeća nakon autorove smrti, ostavio je i nekoliko zanimljivih povijesnih dokumenata. Među njima se ističe njegov *Drvarske dnevnik*, objavljen osamdesetih godina 20. stoljeća u *Radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti*, uz bok dnevničkim zapisima **Ljube Wiesnera** iz 1945. te naknadnim domišljanjima novinara i publicista **Josipa Horvata**, koja su također samodopadno prozvana njegovim dnevnikom iz ratnoga Zagreba. Poput Horvata koji je za poratne potrebe prešućivao svoju suradnju i u nekima od vrlo reprezentativnih publikacija ondašnjega hrvatskoga, dakle – ustaškoga režima, naknadno hineći progona i patnika, tako je i Šinko svoj dnevnik prerađivao i doradićao (jednako je, uostalom, postupao i njegov intelektualni, literarni i politički tutor Krleža, kojemu je Spitzer-Šinko bio važan ne samo iz sentimentalnih razloga, nego i zato što je Krleži bilo do mađarskoga knjižarskoga i teatarskog tržišta). I, uspio je Šinko u tim svojim navodnim drvarskim bilješkama iz 1941. godine zabilježiti koješta, usput dižući spomenik svojoj nesklonosti prema Katoličkoj crkvi. Zabilježio je četničko-talijansku, štoviše – srpsko-talijansku suradnju. Registrirao je, dakako, niz ustaških zločina iz ljeta te godine, ali mu je u cijelosti – kao da ga nikad nije bilo – promaknuo pokolj drvarskih hodočasnika o blagdanu sv. Ane.

Nadnevak nije bio nevažan: slavio se kao „dan ustanka“ i u komunističkoj Hrvatskoj i u komunističkoj Bosni i Hercegovini, a ni masakrirani župnik nije Šinku bio nepoznat: ta, onaj koji u svakom zlu vidi prste crkvenih ljudi i Crkve kao takve, nije mogao ne primijetiti da drvarskoga župnika od kraja srpnja 1941. više nema među živima. A ipak je Šinko pred tom smrću i pred smrćima čitave procesije hrvatskih katoličkih hodočasnika upravo

Ljudevit Jonke

KNJIŽEVNI JEZIK U TEORIJI I PRAKSI

Drugo, prošireno izdanje

Riječi veznik, critica, crta, tvorba riječi većma odgovaraju kao termini nego riječi svezica, vezica, stanka, građenje riječi.
Dakako, tko je u principu protiv izjednačivanja riječi.
uvijek prigovarati, ali ako idemo za izjednačivanja termina, taj može
guće. Sve to, naravno, lakše je za mlade nego za starije, pa se i provodi
postepeno, od škole i radja naviše.
Dok se na takav način komisjskim putem ne izjednače i druge ter-
minologije, nema mjesta pojedinačnim zahvatima jer oni uvijek mogu
imati karakter subjektivnosti.

NOVI PRAVOPIS JAĆA BRATSTVO I JEDINSTVO NAŠIH NARODA
listopadu 1960. zna

Pojava zajedničkog hrvatskosrpskog pravopisa u historiji je čajan je događaj u nacionalnom životu hrvatskog i srpskog naroda. Može se bez pretjerivanja reći da je tim činom ostvarena težnja stara preko stotinu godina. Misao se rodila u ono uzbudljivo preporodno doba kada su hrvatski i srpski rodoljubi shvatili da je sloga Srba i Hrvata važan pred uvjet za zbacivanje tudinskog jarma i za ostvarenje slobodnog života tih bratskih naroda koji govore jednim jezikom. Do spoznaje da je to jedan jezik nauka je došla tek onda kad su se i hrvatski i srpski književnici siedinili u zajedničkom štokavskom književnom jeziku nastojanjem da razdvoje i Ljudevitu Gajju u prvoj polovini 19. stoljeća, ali otako su

Hvalospjevi Novosadskom pravopisu

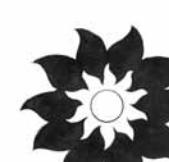
krležijanski zatvorio oči, kako bi Partija mogla slaviti krvoproljeće koje su počinili oni „gerilci“ što će se nakon dosta dugoga drugovanja rascijepiti na četnike i partizane.

A osim što je i šutnjom o tome zločinu s *tromeđe* pokazao pravu narav svog *anti-fašizma*, Šinko nikad nije naučio hrvatski. Stoviše, njegov je jezik uvijek bio predmetom sprudnje: rugao se nad tim tko god je stigao. No, nije to presudilo pri Šinkovu primitku u Akademiju. Čengićev Krleža pripovijeda: „Zahvaljujući meni postao je član Jugoslavenske akademije znanosti i

umjetnosti, a protiv toga je bila, da kažem, kompaktna većina, od Beograda preko Zagreba do Cetinja: Što će madžarski čifutin u Jugoslavenskoj akademiji, koji pojma nema o hrvatskom jeziku?“ I onda bivši član Centralnoga komiteta Kompartije Jugoslavije i veliki književnik koga će za koju godinu na lafetu Jugoslavenske narodne armije uniformirani batinaši odvesti do mirogojskoga groba, nastavlja: „Partija se protiv toga nije bunila, a ja sam dokazivao koliko sam mogao ostalim ljudima, pa sam im postavljao pitanja: ‘Dobro, je li ovo zemlja komunistička? – Jest. Je li on

komunist? Jest! Je li književnik? – Jest! Je li protivnik madžarskog režima, onog **Rákosijevog**, gdje se maksimalno angažirao za titoizam? – Jest! E, pa onda recite mi po čemu on ne bi mogao postati član jedne komunističke akademije? I priznali su mi konačno da imam pravo.“

Eto, dakle, ključnih preporuka da se postane članom Strossmayerove zadužbine: treba biti komunist, angažirani titoist, usput i književnik, makar tuđega jezika. (Dakako, potrebno je i primjereno zalašanje partijskog faktotuma te pristanak Centralnoga komiteta i stanovitih mu podređenih službi.) Sve to, da se postane članom jedne jugoslavenske i *last but not least* – što reče Krleža – „komunističke

<p>PRIRUČNIK ZA NASTAVNIKA</p>	<p>STJEPKO TEŽAK</p> <p>NAŠ JEZIK</p> <p>ZA III RAZRED OSNOVNE ŠKOLE</p>	
		

STJEPKO TEŽAK

Udžbenici „našeg jezika“ nakon Ustava iz 1974.

SOCIJALISTIČKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
SAVEZNI ZAVOD ZA STATISTIKU

IZDAVAČKA DELATNOST I ŠTAMPA
1985

DEC 1	1-7. KNJIGE I BROŠURE PREMA JEZIKU ORIGINALA I JEZIKU IZDANJA	JEZIK IZDANJA									
		UKUPNO	SRPSKO-Hrvatski CKI	SLAVONSKI	MAKEDONSKI	BUGARSKI	CESKI I SLOVACKI	SLOVAKCI	NSKI	MADARSKI	RUMUNSKI
SFR JUGOSLAVIJA		11176	7315	2031	640	1	44	26	142	47	29
Broj delat		8966	6603	1918	571	1	12	23	37	12	7
SRPSKO-Hrvatski		1906	19	1	6	-	-	-	-	-	-
SLOVENACKI		606	2	4	-	-	-	-	-	-	-
MAKEDONSKI		3	6	12	-	-	-	-	-	-	-
BUGARSKI		47	36	3	3	-	-	-	-	-	-
CESKI I SLOVACKI		51	5	-	-	-	-	-	-	-	-
ITALIJANSKI		126	3	-	-	-	-	-	-	-	-
MADARSKI		141	1	-	-	-	-	-	-	-	-
RUMUNSKI		263	1	-	2	-	-	-	-	-	-
RUSINSKI		27	285	76	14	-	-	-	-	-	-
ALBANSKI		55	84	3	5	-	-	-	-	-	-
TURSKI		127	111	-	1	-	-	-	-	-	-
ENGLESKI		158	2	-	2	-	-	-	-	-	-
FRANCUSKI		3	6	1	-	-	-	-	-	-	-
NEMACKI		8	6	1	-	-	-	-	-	-	-
LATINSKI		10	2	2	-	-	-	-	-	-	-
JAPANSKI		4	6	2	1	-	-	-	-	-	-
KINEŠKI		11	6	6	1	-	-	-	-	-	-
NORVEŠKI		27	20	-	1	-	-	-	-	-	-
POLJSKI		4	10	-	1	-	-	-	-	-	-
GREKI		12	12	2	1	-	-	-	-	-	-
HOLANDSKI		24	2	2	1	-	-	-	-	-	-
ARAPSKI		5	8	-	2	-	-	-	-	-	-
SPANSKI		111	-	-	2	-	-	-	-	-	-
SVEDSKI		259	7	-	-	-	-	-	-	-	-
DANSKI		13	-	-	-	-	-	-	-	-	-
NA VISE JEZIKA											
OSTALI JEZICI											
LIRA 2		58956208	43767364	7582472	2855941	1000	71350	58303	141630	40600	31850
SRPSKO-Hrvatski		35104615	37739827	87331	64960	-	18800	57203	107400	20000	11800
SLOVENACKI		7757111	408700	6540481	1500	-	1000	2290	-	-	-
MAKEDONSKI		3285931	337100	4000	2577281	-	-	-	-	-	-
HRVATSKI		1304098	263000	57200	11000	-	-	-	-	-	-
CESKI I SLOVACKI		1304098	1240	14748	11100	-	-	-	-	-	-
ITALIJANSKI		333110	53000	57200	11000	-	-	-	-	-	-
MADARSKI		1718871	5000	5000	3000	-	-	-	-	-	-
RUMUNSKI		35200	2000	2200	2200	-	-	-	-	-	-
RUSINSKI		2874616	2307118	107400	95500	-	1100	-	-	-	-
ALBANSKI		1030616	53000	150400	6000	-	-	-	-	-	-
TURSKI		897900	758297	211412	2000	-	-	-	-	-	-
ENGLESKI		1030616	53000	-	1000	-	-	-	-	-	-
FRANCUSKI		60050	58000	6000	2000	-	-	-	-	-	-
NEMACKI		32700	16000	500	-	-	-	-	-	-	-
LATINSKI		14100	33000	16000	2000	-	-	-	-	-	-
JAPANSKI		53200	60000	27800	2000	-	-	-	-	-	-
KINEŠKI		94600	9000	5000	20000	-	-	-	-	-	-
NORVEŠKI		15000	37500	3500	2000	-	-	-	-	-	-
POLUJSKI		55000	16950	12000	2000	-	-	-	-	-	-

Za Savezni zavod za statistiku i dalje je postao tek „srpskohrvatski jezik“

akademije“. A ta komunistička akademija je – ma što o tome konfabulirao Zvonko Kusić – nastavila zastupati iste one jugoslavenske vrijednosti koje je zastupala u doba Franje Račkoga, Tome Maretića ili Gavre Manojlovića. Ona je bila jedan od zaglavnih kamenova sustava u kojem se u starojugoslavenskim školama predavao „narodni jezik“; ona je „znanstveno“ opravdavala i „narodni“ naziv jezika odnosno studija na zagrebačkome Filozofskom fakultetu od tzv. oslobođenja 1945. naovamo.

Jer, kao što je 9. veljače 1945. Stanko Škare u ime ZAVNOH-ova Povjereništva prosvjete naglasio, potrebno je povećati „budnost“ i ne dopustiti da se taj *bezimeni jezik* u školama predaje na način koji bi povrijedio Srbe: neka se u zavnohovskoj Hrvatskoj ravnopravno upotrebljavaju latinica i cirilica, a tamo gdje su Srbi u većini, neka se „piše pravopisom koji upotrebljavaju Srbi (čitaču, pašeu, otsjek i sl.), a u školama sa pretežnom većinom

polaznika Hrvata Boranićevim pravopisom prije 1929. god.“ Formula je jasna: kad smo se odrekli suvereniteta, odreći ćemo se i jezika. Put je pravocrtno vodio u Novosadski sporazum i u „rječnik dviju Matica“, a oni koji veličaju jugoslavenski Ustav iz 1974. godine uvijek će zaboraviti da su i nakon njega, praktično do sloma Jugoslavije, učenici u hrvatskim osnovnim školama učili po Težakovočiću čitanci koja se zvala *Naš jezik*. I kad je sredinom 1980-ih zahuktala hajka protiv članka 138. ondašnjega republičkog Ustava u kojem je hrvatski književni jezik ipak propisan kao službeni u Hrvatskoj, onda se je povjesničar Drago Roksandić, petrinjski srbin, ritao na sve strane, pozivajući se na ZAVNOH: jer to kvislinško tijelo je podjeljilo hrvatski suverenitet između Hrvata i Srba; ono je legitimiralo i srpske težnje da hrvatskoga jezika nestane...•

(O)PORUKA

srca ni duše
nema
tko u mladosti pjesme nije pisao
pameti nema
tko pod stare dane pjeva
a tko ima hrabrosti
tko se usuđuje
i tko uopće smije
biti
bez srca
bez duše
bez pameti

PJESME PJESNICI

pjesme pjesnici
u pljesnivo ovo vrijeme
pjevaju
u slijepi dan
uzaludno
u gluhi noć
pjesmu kao jedro razapetu
na križ pribijenu
pjesmu kao pesnicu
protiv ravnodušnosti
protiv suvišnosti
pjesnici za vječnost
pjevaju

LJUBOMORNA PJESMA
ne volim kad mi čitaju pjesme
kad galame
gestikuliraju
jer pjesma hoće samoću
ona je ljubomorna
baš kao i ja
zato ne trpi nikoga između nas
samo stihovi i ja

O UKLANJANJU VOJNIH GROBALJA I GROBOVA "OKUPATORA" I "NARODNIH NEPRIJATELJA" U SLOVENIJI NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA (II.)

Na provođenje odluke Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja" narod je u ozračju straha negodovao, potvrđuju i dokumenti i sjećanja suvremenika događaja. Odsjek za unutarnje poslove pri Kotarskom izvršnom odboru Rakek (Cerknica), u izvješću od 24. siječnja 1947. Ministarstvu za unutarnje poslove NR Slovenije, Ljubljana, da su postupili po odluci [Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije, Beograd od 18. svibnja 1945.] o uklanjanju vojničkih grobalja okupatora, napominje "Narod koji je bio usmjeren za naš pokret, bio je zadovoljan, ostalo stanovništvo odnosno simpatizeri be-ga [Bela garda (Slovensko domobranstvo)], bili su ogorčeni i nezadovoljni. No, da bi stvarali kakve zaprjeke pri izvrševanju toga nije se moglo zapaziti."

Katolička crkva iskazivala je u neposrednom poraću 1945. otvoreno protivljenje uništavanju grobova poginulih "neprijateljskih" vojnika u Jugoslaviji od strane "narodnih" vlasti. Najznačajnije je Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije, izdano 20. rujna 1945. na općim biskupskim konferencijama u Zagrebu, o položaju Katoličke crkve u Jugoslavije u neposrednom poraću i odnosu novih jugoslavenskih vlasti prema Katoličkoj crkvi i vjernicima, koje ukazuje i o uklanjanju grobova od strane vlasti, i napominje: "[...] Ovakav postupak mora se osuditi. Pred smrću klanjaju se svi ljudi. I neprijatelj prestaje poslije smrti biti neprijatelj. I njemu pripada po nepisanim zakonima čovječanske uljudbe, koja izvire iz kršćanske ljubavi, pravo na pristojan grob. Poznato je, da su poslije prvoga svjetskog rata nekadanji neprijatelji i te kako poštivali i čuvali grobove vojnika, koji su kao osvajači pali u stranim zemljama. Danas se to kod nas uskraćuje vlastitim sinovima".

Na umnoženim primjercima Pastirskoga pisma rukopisom je dopisano i svećenstvu naznačeno, da se pročita u katoličkim crkvama na misama u nedjelju 30. rujna 1945. Prema zabilješkama **Antona Vov-**

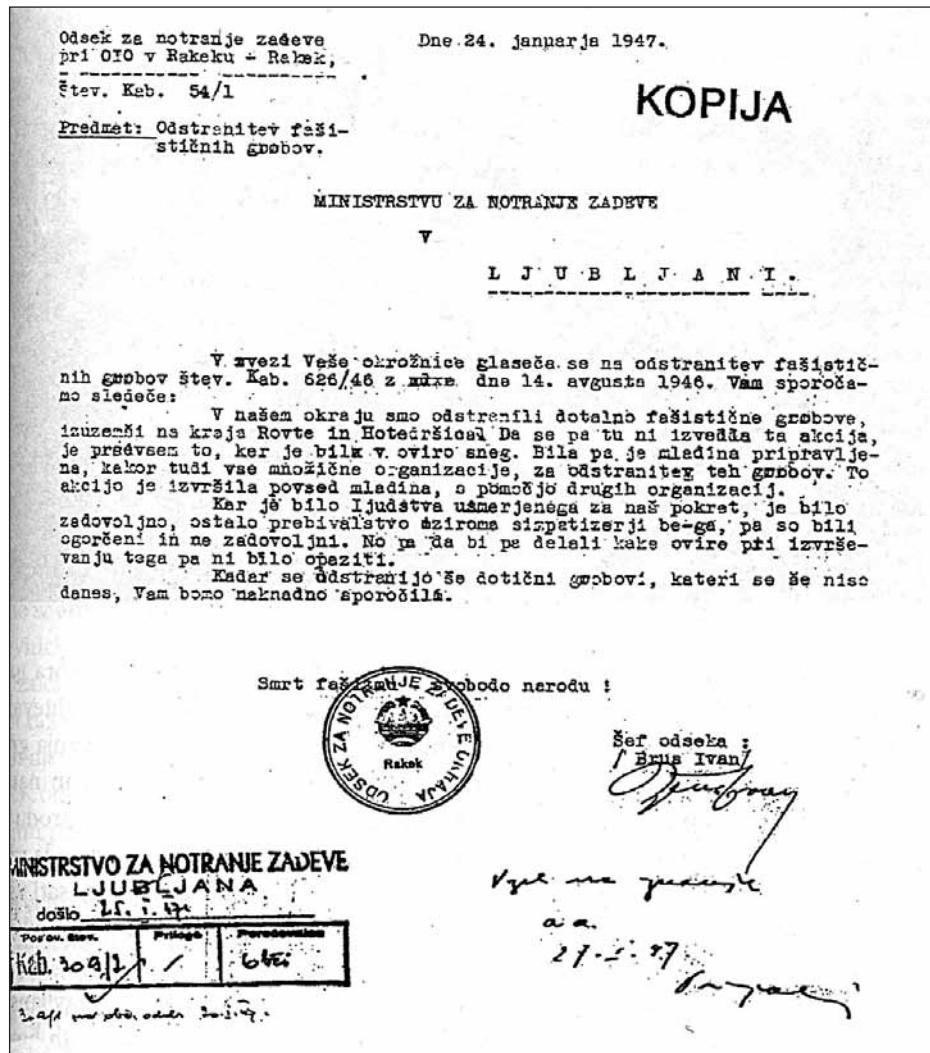
Piše:

Dr. sc. Vladimir GEIGER,
Hrvatski institut za povijest

ka, generalnog vikara ljubljanske biskupije [ljubljanski biskup **Gregorij Rožman** izbjegao iz Jugoslavije početkom svibnja 1945. i na čelu ljubljanske biskupije u domovini bio je u poraću A. Vovk kao generalni vikar ljubljanske biskupije, a od 1946. pomoći biskup ljubljanski, od 1950. apostolski administrator ljubljanske biskupije, od 1959. ljubljanski biskup, od

1962. nadbiskup ljubljanske nadbiskupije], Pastirsko pismo je u svim crkvama ljubljanske biskupije čitano 30. rujna 1945., a u Ljubljani je pročitano četiri puta u cijelosti. Pastirsko pismo su potpisali slovenski katolički biskupi i vikari sudionici općih biskupskih konferencija u Zagrebu: Anton Vovk, generalni vikar ljubljanski, **dr. Josip Tomažić**, biskup mariborski i **Ivan Jerič**, generalni vikar prekumurski.

Ogledni primjer stajališta komunističkih vlasti i Katoličke crkve u Jugoslaviji o odnosu prema grobovima "okupatora" i

Odsjek za unutarnje poslove pri Kotarskom izvršnom odboru Rakek (Cerknica, Notranjska), izvjestio je 24. siječnja 1947. Ministarstvo za unutarnje poslove NR Slovenije, Ljubljana, da su postupili po odluci Ministarstva unutarnjih poslova DF Jugoslavije, Beograd od 18. svibnja 1945. o uklanjanju vojničkih grobalja okupatora, uz napomenu, da je uklanjanje grobova izvela omladina uz pomoć drugih masovnih organizacija te, da su u njihovom kraju "odstranili dotalno fašističke grobove".

“narodnih neprijatelja” razgovor je ministra unutarnjih poslova NR Slovenije Zorana Poliča i generalnog vikara ljubljanske biskupije Antona Vovka, 31. rujna 1945. Sutradan nakon čitanja Pastirskoga pisma u slovenskim crkvama, ministar Polič pozvao je na razgovor generalnog vikara Vovka i, među ostalim, prigovorio mu je da se [Katolička crkva] “zauzima za grobove njemačkih vojnika, ustaša i domobrana”, te napomenuo da je njegova “etika drukčija”. Uz to, ministar Polič prigovorio je, “zašto se samo danas crkvene vlasti zauzimaju za grobove”. Generalni vikar Vovk je, pak, odgovorio, da su “u smrti svi jednaki” i naveo, da “to što se događa sa grobovima kod nas [u Sloveniji], događa se i drugdje [u Jugoslaviji].” Vovk je naglasio i, da je “po pitanju grobova [Katolička] crkva imala uvijek isti odnos poštovanja.”

Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. rujna 1945., bilo je početak otvorenog sukoba između novih vlasti u Jugoslaviji i Katoličke crkve. Uza opetovano protivljenje Katoličke crkve uklanjanje grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” sustavno je nastavljeno. No, komunističkim vlastima u Jugoslaviji uporno protivljenje uništavanju grobova i grobalja poginulih “neprijateljskih” vojnika u Jugoslaviji, koje je iskazivala Katolička crkva bio je nedvojbeno još jedan neoprostiv krimen i povod više u represivnom odnosu i obračunu sa Katoličkom crkvom.

U Sloveniji, kao i drugdje u Jugoslaviji, žrtve “neprijatelja” sustavno su brisane iz

Nekoliko tisuća njemačkih vojnika poginulo je tijekom Drugoga svjetskog rata u borbi protiv slovenskih partizana i sahranjeno je na vojnim grobljima u Sloveniji. Njemačko vojno groblje u Kranju, rujan 1942.

javnog sjećanja, i uskraćivalo im se pravo na grob. Masovne grobnice, pojedinačni grobovi i žrtve “neprijatelja” jednostavno nisu smjele postojati. Groblja i grobovi “neprijatelja” bili su razoreni, uništeni i prikriveni. Na mjestima gdje su se takva groblja i grobovi nalazili često su građene stambene i(l) poslovne zgrade, parkirališta, ceste ili, primjerice, gradske deponije.

Uništavana su ili krajnjem nemaru i propadanju prepуšteni i groblja i grobovi uz nekadašnja njemačka (folksdojčerska) naselja u Jugoslaviji. Najslikovitiji i ogledni primjer odnosa prema grobljima

uz njemačka naselja u Jugoslaviji područje je Kočevja u Sloveniji, gdje groblja nisu samo prepуštena nemaru i propadanju, nego su i planski i sustavno uklanjana.

U Sloveniji su sustavno uklanjana i prikrivena i groblja i grobovi “neprijateljskih” vojnika, ratnih zarobljenika, Nijemaca, Slovenaca, Hrvata, Srba i drugih u poraću umrlih i(l) ubijenih u zarobljeničkim logorima, kao i groblja i grobovi slovenskih Nijemaca (folksdojčera) u poraću umrlih i(l) ubijenih u koncentracijskim logorima. Slična je bila sudbina groblja i grobova umrlih i(l) ubijenih nakon

Posljednji ispraćaj poginulog njemačkog vojnika na groblju u Celju, kolovoz 1942.

Počast palim slovenskim domobranima, vojno groblje Orlov vrh u Ljubljani na dan Svih Svetih 1944.

Drugoga svjetskog rata u zarobljeničkim i koncentracijskim logorima drugdje u Jugoslaviji.

Ženevske konvencije (o postupanju s ratnim zarobljenicima) iz 1929. normirale su međunarodno ratno, humanitarno i kazneno pravo. Ženevske konvencije propisale su i "da ratni zarobljenici koji umru u zarobljeništvu budu časno sahranjeni i da na grobovima budu označeni svi korisni podaci, da grobovi budu poštovani i pristojno održavani." Uz to, strana u ratnom sukobu kojoj su pripadali umrli zarobljenici mora biti obaviještena o svim slučajevima smrti i sahranjivanja, kao i o lokacijama njihovih grobova. No, Jugoslavija se nije pridržavala odredaba Konvencije o postupanju sa ratnim zarobljenicima i grobovi i groblja ratnih

zarobljenika su uništavana ili prepuštena propadanju.

U poraću su vlasti u Sloveniji, očito je, vodile točnu evidenciju o lokacijama grobalja i grobova "okupatora" i "narodnih neprijatelja", i onih koja su uklonjena i onih prepuštenih nemaru i propadanju. Ogledni primjer podrobni je popisi 120 lokacija pojedinačnih i skupnih grobova "neprijateljskih" vojnika na području općine Ilirska Bistrica naslovljen *Popis grobova neprijateljevih vojnika palih u vrijeme NOR-a na području općine Ilirska Bistrica [Seznam grobov sovražnikovih vojakov padlih v času NOV. na območju občine Ilirska Bistrica]*, nastao najvjerojatnije početkom šezdesetih godina 20. stoljeća, i očito na temelju ranijih zabi-

lješki i popisa, i najvjerojatnije za potrebe MUP-a za nadzor nad grobištima.

Nakon Drugoga svjetskog rata u Jugoslaviji grobovi i groblja poginulih partizana i grobovi i groblja žrtava "fašističkog terora" zakonima su bili zaštićeni i uređivani i održavani, a grobovi i groblja "neprijateljskih" vojnika i grobovi "suradnika okupatora" ostali su izvan zakona. I tako je bilo sve do raspada SFR Jugoslavije. Oni, pak, koji su zastupali stajalište, da svatko ima pravo na grob i sjećanje imali su znatnih neugodnosti, što više bili su sudski progjeni.

Poseban nadzor i brigu vodio je o takvim pojavama, među ostalima nadležnim organima, očito, i Savez boraca narodnooslobodilačkog rata. Okružni odbor Saveza boraca NOR-a Nova Gorica, izvijestio je u studenom 1957. sve općinske odbore Saveza boraca i sve općinske narodne odbore o "neprimjernim" natpisima na nadgrobnim spomenicima na seoskim grobljima, navodeći da su rođaci nekih likvidiranih "izdajnika i pripadnika Bele Garde" upisali neprimjerne natpise na nadgrobne spomenike. Kako smatraju, da natpisi na grobovima navedenih ("Naše roke nisu umazane od krvi" ["Naše ruke nisu umazane krvlju"], "Padel kot nedolžna žrtev" ["Pao kao nedužna žrtva"], "Za boga in dom je padel" ["Za Boga i za Dom je poginuo"]) "blate našu narodnu revoluciju" mišljenja su, da "naša narodna vlast mora učiniti sve potrebno, da se ovi natpisi što prije odstrane." Uz to, nalažu, da općinski NO-i pregledaju spomenike i spomen-ploče na grobljima, gdje ima vjerojatno još takvih primjera. Također, preporučuju, da rođake navedenih (likvidiranih "izdajnika i pripadnika Bele Garde") pozovu na razgovor i daju im upute, da sami odstrane inkriminirajuće natpise. Napominju, da ako na odstranjenje natpisa pojedinci ne bi pristali, mora Općinski NO izdati odluku o odstranjenju takvog natpisa.

Zabранa prijenosa posmrtnih ostataka "narodnih neprijatelja" u obiteljske grobnice na zavičajnim grobljima bila je uobičajena.

Odsjek za unutarnje poslove Povjereništva Pokrajinskoga NOO-a za Slovensko Primorje, Ajdovščina, dostavio je 11. prosinca 1945. okružnim NOO-im, okružnim zapovjedništvima Narodne zaštite, Zapovjedništvu Narodne zaštite pri Pokrajinskem NOO-u, dopis naslovljen

“Iskop i prijenos posmrtnih ostataka izdajnika i protivnika narodno-oslobodilačkog pokreta” u kojemu navode, da se događa, “da rođaci pojedinih osoba, koje su bile zbog svojega djelovanja protiv narodno-oslobodilačkog pokreta i suradnje sa okupatorom, likvidirane tijekom narodno-oslobodilačke borbe, njihove posmrtnе ostatke iskopavaju i prenose radi sahrane na mjesnim grobljima. U takvим slučajevima priređuju sahrane više ili manje svečano i nastoje slučaju dati politički značaj te prikazati pokojnoga kao nedužnu žrtvu, što je reakciji dobrodošao povod za djelovanje protiv narodne vlasti i osvobodilne fronte.” Naglašavaju, da “narodna vlast prema takvim pojavama ne može biti indiferentna i bezbržna” te, da je “Izdajnike i neprijatelje naroda zadesila pravična kazna, koju im je izrekao cijelokupan narod. Nije im bila izrečena samo kazna smrti, nego ujedno i kazna gubitka narodne časti te iz toga slijedi, da im je oduzeta također svaka posmrtna čast.” Zaključno načelnik Odsjeka za unutarnje poslove Pokrajinskog NOO-a za Slovensko Primorje **Albin Čotar** nalaže, ”da morajo grobovi izdajnika biti zaboravljeni i da se mora izbrisati njihov svaki trag i sjećanje te da se na taj način sačuva narodna čast na dostoјnoj visini neokrnjena.” Okružni izvršni NOO za Vipavsko, Ajdovščina, prosljedio je 15. prosinca 1945. okružnicu Odsjeka za unutarnje poslove Povjereništva Pokrajinskoga NOO-a za Slovensko Primorje, Ajdovščina, “Iskop i prijenos posmrtnih ostataka izdajnika i protivnika narodno-oslobodilačkog pokreta” svim NOO-ima na Vipavskem, uz napomenu “Molimo, da se uputa strogo držite.”

U Sloveniji su tijekom Drugoga svjetskog rata, gdje i kada je to bilo moguće, poginule vojnike u borbama s partizanima i one koje su ubili partizani prenosili rođaci i sumještani iz pojedinačnih i skupnih grobova, na mjestima pogibije, i sahrnjivali ih u skupne ili obiteljske grobnice na mjesnim grobljima. U poraću takvi su prijenosi posmrtnih ostataka u pravilu pojedinaca bili rijetki i obavljeni su u tajnosti. Posmrtnе ostatke obitelj je prenosila i sahrnjivala u obiteljskoj grobnici ili negdje na mjesnom groblju, ili uz groblje, ponekad bez nazočnosti svećenika.

U ožujku 1944. partizani su ubili **Jožu Okorna** iz Škofje Loke. U neposrednom poraću obitelj Okorn je saznala gdje je grob J. Okorna, i njegova kći **Marija** za-

molila je nadležne vlasti, da joj omoguće prenijeti očeve posmrtnе ostatke na mjesno škofjeloško groblje. Kako dopuštenje nije dobila, obitelj Okorn uputila se 1. svibnja 1946. na “izlet” i potajno iskopala kosti i u tri nahrptnjače donijela ih kući. Kako su bili u strahu, da bi sahranu na mjesnom groblju netko mogao opaziti, očeve kosti sahranili su u vrtu, gdje se nalaze i danas. Da bi priča bila slikovitija, škofjeloški Okružni sud je u međuvremenu zaključio, da je Jože Okorn likvidiran “zabunom”.

Uništavanja vojničkih grobova “neprijatelja” bilo je u SFR Jugoslaviji, ne samo u neposrednom poraću, nego i znatno kasnije. U Sloveniji je sve do potkraj 80-tih godina 20. stoljeća Služba državne sigurnosti u blizini neobilježenih grobišta, ponajprije onih koja su bila poznatija, pratila tko dolazi na mesta gdje su bili posmrtni ostaci tijekom Drugoga svjetskog rata i u neposrednom poraću ubijenih “neprijatelja”, vojnika i civila.

Kada su u Sloveniji početkom pedesetih godina 20. stoljeća iz pojedinačnih i udaljenijih grobova prenosili u skupne grobnice poginulih boraca, u većem broju posmrtnе ostatke poginulih partizana, vlast je bila posebno pozorna, da ne dođe

do zloraba i prijenosa posmrtnih ostataka “neprijatelja”. Naime, pomoćnik ministra za unutarnje poslove NR Slovenije, **Peter Zorko**, u okružnici od 8. siječnja 1953., naslovljenoj *Provodenje propisa o prijenosu mrtvih [Izvajanje predpisov o prevozih mrljev]*, naglašava, da “organi za unutarnje poslove posebno skrbe, da organi NO-a ne izdaju dozvole za iskope i prijenos posmrtnih ostataka neprijatelja NOB, kao npr. poginulih belogardejaca, narodnih izdajnika i drugih, koji su u vrijeme rata djelovali protiv narodno-oslobodilačkog pokreta.” Okružnica napominje i, kako treba sve provjeravati u grobljanskim knjigama, sa grobarom i drugima, te paziti, “da ne bude zloraba, da se ne bi npr. iskopao i prenio belogardejac z dozvolom koja glasi na drugo ime.”

Republički zakoni o pogrebnoj djelatnosti i o uređivanju grobalja ili, pak, zakoni o prekršajima protiv javnog reda i mira, doneseni tijekom sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća, i koji su bili na snazi sve do raspada SFR Jugoslavije, u pravilu nisu dozvoljavali na grobljima postavljanje oznaka, natpisa, slika i simbola, koji označavaju pripadnost umrlih neprijateljskom pokretu, usmjerrenom protiv Narodno-oslobodilačke vojske Ju-

Prekopano vojno groblje na Orlovom vrhu u Ljubljani

Najslikovitiji i ogledni primjer odnosa prema grobljima uz njemačka naselja u Jugoslaviji područje je Kočevja u Sloveniji, gdje groblja nisu samo prepustena nemaru i propadanju, nego su i planski i sustavno uklanjana. Staro mjesno groblje u Kočevju, stanje do poslijeratnih godina i izgled danas

goslavije odnosno njihovu neprijateljsku djelatnost protiv društvenog uređenja SFR Jugoslavije. U Sloveniji je *Zakon o grobljanskoj i pogrebnog djelatnosti te o uređenju grobalja* [Zakon o pokopališki in pogrebni dejavnosti ter o urejanju pokopališč] iz 1984. propisivao člankom 35.: “Na grobljima nije dozvoljeno postavljanje oznaka, natpisa, slika i simbola, koji označavaju pripadnost umrlih neprijateljskom pokretu, usmjerrenom protiv NOB Jugoslavije odnosno njihovu neprijateljsku djelatnost protiv društvenog uređenje SFRJ.” *Zakon o grobljanskoj i pogrebnog djelatnosti te o uređenju grobalja* SR Slovenije, određivao je, člankom 36., da “ako upravitelj groblja ustanovi, da se na groblju izvode radnje u suprotnosti s [...] i 35.

člankom ovog zakona, mora o tome obavijestiti za komunalne poslove nadležni općinski upravni organ”, te je propisivao i kaznene odredbe, i za komunalne organizacije, člankom 41.: “Novčanom kaznom od 20.000 do 50.000 dinara kazniti će se za prekršaj komunalne organizacije: [...] - ako ne obavijesti za komunalne poslove nadležnoga općinskog upravnog organa o kršenju odredbi 35. člana ovog zakona. Novčanom kaznom od 1.000 do 5.000 dinara kazniti će se za prekršaj odgovorna osoba komunalne organizacije, koja učini radnje iz prethodnoga stavka.” Zatim navodi i kaznenu odredbu za građane, člankom 42.: “[...] Novčanom kaznom od 3.000 do 10.000 dinara kazniti će se za prekršaj građanin, ako izvede radnje ili

naruči izvođenje radnji u suprotnosti s 35. članom ovog zakona.”

Odluka MUP-a DF Jugoslavije od 18. svibnja 1945. odnosno odluka MUP-a NR Slovenije od 12. lipnja 1945., o uklanjanju i uništavanju grobalja i grobova “okupatora” i “narodnih neprijatelja” u pravilu je sustavno provođena. Redovito je to bilo uvjetovano smještajem/mjestom pojedinog groba/groblja na koje se je navedena odluka trebala odnositi, ali i svjetonazrom i revnošću onih koji su naredbu trebali provoditi.

U Sloveniji “nesmetano” odnosno nekažnjivo označavanje i ispisivanje imena na nadgrobnim spomenicima obiteljskih grobnica ili pojedinačnih kenotafa onih članova obitelji koji su život izgubili tijekom Drugoga svjetskog rata i u poraću kao pripadnici Wehrmacht, Slovenskog domobranstva, Jugoslovenske vojske u Otadžbini i drugih “neprijateljskih vojska” ili koji su, pak, likvidirani kao “narodni neprijatelji” postalo je moguće tek nakon raspada SFR Jugoslavije. No, znakovito je, u Sloveniji na nekim mjesnim grobljima (Celje, Kranj, Ljubljana/Žale) obnovljena su njemačka vojna groblja iz Drugoga svjetskog rata i postavljena spomen-obilježja s imenima poginulih vojnika, ali vojna groblja Slovenskog domobranstva nisu obnovljena, štoviše tome postoje znatni otpori i protivljenja lijevo usmjerenih, “antifašističkih”, skupina i pojedinaca.♦

Na ljubljanskom groblju Žale uređeno je 2003. Njemačko vojno groblje

ZLOUPOTREBA PSIHIJATRIJE U POLITIČKE SVRHE U DOBA KOMUNISTIČKE JUGOSLAVIJE

Unazad nekoliko godina psihijatrija je u Hrvatskoj izložena pritisku određenih krugova koji tvrde da se ona i danas zloupotrebljava u političke svrhe. Tvrde, nudeći neprovjerene i neutvrđene dokaze, da se u psihijatrijskim ustanovama hospitaliziraju (zatvaraju) zdrave osobe, a da iza tih hospitalizacija stoje politički moćnici koji na taj način „nepodobne“ eliminiraju iz društva, odnosno da određeni moćnici koji uklanjuju one koji im smetaju. S punom moralnom i materijalnom odgovornosti, a mislim da imam dobar uvid u zbivanja u hrvatskoj psihijatriji, tvrdim da toga u suvremenoj hrvatskoj psihijatriji, u slobodnoj Hrvatskoj nema! Nema čak (osim, čini mi se, jedne) ni eventualnih pogrešaka kakve se mogu dogoditi u bilo kojoj struci i poslu.

Mnogi aktivisti u komunističkim ili drugim totalitarnim režima tvrde da u zemljama gdje vladaju ti režimi još uvijek ima zlouporabe psihijatrije u političke svrhe. Postoji niz dokaza da je toga u prošlosti bilo, i to ne samo „tamo nekim zemljama“, nego i u Hrvatskoj dok je ona bila u sastavu komunističke Jugoslavije.

Praksa „izoliranja“ politički nepodobnih osoba provodila se za vrijeme komunizma i u zagrebačkoj bolnici „Vrapče“.

O toj sam praksi slušao od starijih kolega, no osobno, iako sam u psihijatriji i kao psihijatar u bivšoj Jugoslaviji radio nepunih 14 godina, to nisam doživio. Jedino sam bio svjedok u jednom slučaju koji su disidenti odnosno politički protivnici tadašnjeg režima, nažalost, krivo koristili kao dokaz zloupotrebe psihijatrije u političke svrhe. Radilo se naime o bolesniku oboljelom od shizofrenije, čija je psihopatologija korespondirala s određenim disidentskim, odnosno antikomunističkim i prohrvatskim idejama. Njega se predstav-

Piše:

prof. dr. sc. Vlado JUKIĆ

Ijalo kao žrtvu političkog sustava. U tadašnjoj ljubljanskoj *Mladini* pokušao sam ukazati na pogrešan i neučinkovit, a time i promašen način borbe protiv tadašnjeg sustava, i to preko leđa teškoga duševnog bolesnika. A zanimljivo je da nisam tada ni u najliberalnijim novinama (*Mladina*, *Polet...*) mogao pročitati ni slova o istin-

izolacije. Nakon nekoliko dana otpušten je pod dijagnozom „izolacija“. Ne trebam ni spominjati da takve dijagnoze u psihijatrijskim klasifikacijama – nema!

Nakon toga angažirao sam skupinu mlađih kolega, specijalizanata iz psihijatrije, koji su, prema naputcima koje sam im dao, pregledali cijelokupnu bolničku dokumentaciju koja se odnosi na bolnički liječene pacijente te su iz nje izdvojili one koji su zaprimljeni i/ili otpušteni pod dijagnozom „izolacija“.

skoj zlouporabi psihijatrije koja je bila na djelu.

Negdje krajem devedesetih godina obratio mi se kao ravnatelju Psihijatrijske bolnice Vrapče jedan meni dobro znan sudionik Hrvatskog proljeća, kasnije disident u bivšoj Jugoslaviji. Tražio je naime od mene potvrdu da je svojedobno, zbog političkih razloga, bio prisilno hospitaliziran u „Vrapču“. Potvrda mu je trebala kako bi dokazao da je u bivšem sustav bio politički zatvorenik i da bi bio primljen u članstvo Hrvatskog društva političkih zatvorenika.

Lako sam pronašao njegovu „povijest bolesti“ u kojoj stoji da je u pratinji policije („milicije“) dopremljen u „Vrapče“ radi

Posao nije bio uzaludan – pronađeno je da je u razdoblju od rujna 1969. do srpnja 1987. godine u bolnici Vrapče bilo „izolirano“ 49 osoba – 46 muškaraca i tri žene. Podatci koji su pronađeni u „povijestima bolesti“ obrađeni su te su kao takvi predstavljeni na Svjetskome psihijatrijskom kongresu u Kairu u rujnu 2005. godine.

Iz tog istraživanja izdvajam nekoliko podataka koji bi mogli biti zanimljivi čitateljima *Političkog zatvorenika*.

„Izolirane osobe“ bile su u navedenom razdoblju u 123 navrata prisilno dovedene i zadržane u „Vrapču“, – muškarci su bili „izolirani“ 107, a žene 16 puta. Najčešće, u 57 posto slučajeva radilo se o jednoj „izolaciji“. Prosječna životna dob „izoli-

ranih” bila je 41 godina – najmlađi je imao 21, a najstariji 61 godinu. Kod većine je uz „dijagnozu” koja je glasila „izolacija”, bila navedena i neka druga psihijatrijska dijagnoza, a u četiri slučaja je eksplisitno navedeno da nema nikakva psihičkog poremećaja („sine morbo psychico”) koji se spominje u psihijatrijskim klasifikacijama bolesti i poremećaja.

Okolnosti u kojima se provodila „izolacija” režimu očito nepodobnih osoba, bile su očekivane. Naime, „izolacije” su se događale u vrijeme **Titova** dolaska u Zagreb (45 posto svih „izolacija”), u vrijeme kad bi strani političari i državnici posjećivali Zagreb, za vrijeme održavanja Zagrebačkog velesajma... Zadnje „izolacije” koje se mogu dokumentirati, dogodile su 1987. godine, u vrijeme održavanja Univerzijade.

Bilo je među „izoliranim” i onih koji su imali evidentne psihičke smetnje te onih koji su činili prekršaje, ali i „potpuno zdravih i neupadnih”. Sve je njih trebalo „maknuti s ceste”, da ne bi – kako sam u više navrata rekao – vikali „Uaa, Tito”.

Postavlja se pitanje kako to da na „izolacije” nismo naišli u periodu prije rujna 1969. (dakle: od 1945.) i nakon srpnja 1987. godine?

Meni se čini da se je radilo o sljedećim razlozima. Do 1969. vjerojatno su osobe koje je trebalo maknuti s ceste te „izolirati” u određenim okolnostima (npr. dolazak Tita u Zagreb), bile zatvarane u zatvore. Nakon pada **Rankovića** (1966.) i nakon nekakvih naznaka liberalizacije, vjerojatno su upravitelji zatvora tražili sudska rješenje da bi nekoga zatvorili u zatvor. No, tada su se pravovjernici komunizma i „čistači” ulica okrenuli psihijatriji, jer – u psihijatrijsku bolnicu se primalo bez sudske rješenja i presuda. I to je tako trajalo do pred kraj osamdesetih godina, kad je oslabila partijska država i kada je započeo proces daljnje liberalizacija, pa su ohрабreni psihijatri davali znak da više ne će sudjelovati u pokušajima zloupotrebe psihijatrije u političke svrhe.♦

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA

(Zagreb, Masarykova 22/IV, srijedom od 9 do 13 sati)

POLITIČKI ZATVORENIK 2009.-2013. - brojevi 202-255 na CD-u s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	25 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: Svečenik matični broj St. Grad. 2019, HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80 kn
Kaja PEREKOVIĆ: Naše robijanje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.	150 kn
Skupina autora: Hrvatske žene u okovima i pjesmi, Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80 kn
Bruno ZORIĆ: Svjetlo i sjene (pjesme), HDPZ Podružnica Žadar, 2000.	40 kn
Slavko MILETIĆ: Za dostojanstvo i slobodu, HDPZ Mostar, 2006.	80 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji, Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću, Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50 kn
Mijo JURIĆ: Osamnaesto proljeće (Uspomene na godine tamovanja), HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini, prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Šola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, poraća i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmilače i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad, prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilić, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Zdravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika, HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: Kržni put dugačak pet godina 1945.-1950. (Svjedočenje o vremenu), HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40 kn
Slavko RADIČEVIĆ: Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske, Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje, HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100 kn
Mato LUKAČEVIĆ: „Trnava i okolica u prošlosti i sadašnjosti”, Matica Hrvatska - Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 408 str.	100 kn
Damir BOROVČAK: „GVOZDANSKO, Hrvatsko velejunaštvo bez svjetskog uzora”, Zagreb 2012.	120 kn
DVD Huda Jama - Rudnik Barbara - komunistički zločin 1945.	20 kn
Mara ČOVIĆ: Sjećanje – Svjedočenje. Rijeka, Riječki nakladni zavod, 1996, 111 str.	40 kn
Branimir DONAT: Društvo žrtvovanih hrvatskih pjesnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 358 str.	100 kn
Andrija Radoslav GLAVAŠ: Hrvatska književnost i duhovnost, Zagreb, Dora Krupićeva, 1999., 442 str., tvrdi uvez	100 kn
Jeronim KORNER: Pjesme duhovnika, Zagreb, Dora Krupićeva, 1998., 328 str., tvrdi uvez	80 kn
Tomislav DRŽIĆ: Hladne je u peku, vlastita naklada, Zagreb, 2009.	20 kn
Monografija MACELJ 1945. , po promotivnoj cijeni	200 kn
•	

VJEKOSLAV BALIN, HRVATSKI DOMOLJUB I MUČENIK (II.)

U povodu pedesete obljetnice mučeničke smrti (1965. – 25. rujna – 2015.)

Balinu je već po dolasku u starogradišku kaznionicu tamošnji upravitelj Mirko Uzur, koji ga je i uhitio, dao do znanja da iz nje ne će živ izići. To je Balin, kad mu se pružila prilika, povjerio supatnicima s Gologa otoka, ali i dvojici Šibenčana – **Ivanu Dragičeviću i Petru Jelovčiću** – koji su za neka klasična kaznena djela bili u starogradiškoj kaznionici do lipnja, odnosno srpnja 1965. godine. Nekoliko dana kasnije, 4. ožujka, Balin je izveden na „raport“ i formalno je kažnjen s trideset dana samice.

Tada se je dogodilo nešto što upućuje na Balinovo teško stanje. Naime, u 16 sati 17. ožujka donesen je iz samice u bolnicu „pošto je presjekao venu na lijevoj ruci navodno sa potkovicom od cipele“. Stavljeni su mu dva šava, dobio je Pencillin 800.000 + TAT – serum. Na tadašnje njegovo zdravstveno stanje upućuju podatci: tlak 110/80, puls 72, a šećer u krvi 25 itd. Iz bolnice je otpušten 22. ožujka i врачен u samicu. Čudno je da o tomu događaju nema nekoga drugog podatka u Balinovu dosjeu, pa i ni traga razgovora s njim zašto je to učinio. Nameće se pitanje je li Balin doista pokušao samoubojstvo ili je netko iskoristio njegovu nesvjesticu.

Zbog toga što je u samici bez odobrenja izradivao neke figure, valjda od ostatka kruha, te u bolnici, gdje je smješten nakon „samopovrede prema osoblju bolnice nedolično se ponašao vređajući ih raznim riječima“ (?), 26. travnja 1965., kažnjen je opet s mjesec dana samice, zabranom dopisivanja, primanja paketa i raspolaganja novcem, što znači da nije mogao ništa kupovati u kaznioničkoj kantini.

Budući da obitelj nije bila obaviještena o Balinovu premještanju niti joj je on zbog stegovnoga kažnjavanja smio pisati, njegova majka Šimka je 4. svibnja 1965. uputila Upravi KPD Stara Gradiška dopis s pitanjem, je li njezin sin Vjekoslav Balin premješten u Staru Gradišku. U dopisu

Piše:

Dr. sc. Andelko MIJATOVIĆ

moli da joj se javi što je s njim te, budući da nije tri mjeseca pisao, ima li pravo na posjet. Upravitelj Uzur je odgovorio 18. svibnja da se Vjekoslav Balin nalazi „u ovom domu na izdržavanju kazne“ i da imaju pravo posjetiti ga jednom mjesечно te da su posjeti subotom i nedjeljom.

Na I. odjelu i na radu u Prijevoznoj skupini

Nakon što je izdržao kazne osamljenja, Balin je 18. svibnja 1965., 83 dana nakon što je premješten u Staru Gradišku, upućen na I. odjel u sobu 5, s najnižom zatvoreničkom kategorijom C, a radno mjesto određeno mu je u Metalnom pogonu, u Prijevoznoj skupini u kojoj je tada radilo dvadesetak osuđenika. Svi osim jednoga doušnika bili su osuđenici za ratna ili politička djela.

Budući da su u toj skupini u većini radni zadaci bili fizički teški, radilo se o utovaranju i istovaranju ili o prijenosu i premje-

štanju teških tereta, čim je Balin došao u tu skupinu, on je napor supatnicima nastojao olakšati tako što je pronašao pomagala, željezne poluge ili „pajser“, uz pomoć kojih su lakše pokretali, podizali ili spuštali teške terete, jer je u vrijeme rada u golootočkom kamenolomu naučio služiti se polugom.

Inače, iako je bio dosta mršav, ipak je bio u dobroj fizičkoj kondiciji i zdrušno se prihvaćao svakoga posla. Tada se je još po nečemu iskazao. Tih su dana, očito vrlo smišljeno, na rad u Prijevoznu skupinu iz izolacije svakodnevno dovođena trojica bivših hrvatskih emigranata i osuđenika za terorizam – **Stanko Zrilić, Krešo Perković i Nikola Fumić**, a nakon osmatnoga dnevnog rada vraćani su u svoje ćelije. Budući da je u kaznionici bila jako slaba hrana, a posebno u Odjelu izolacije i samica, zatvorenici s odjela nastojali su im pomoći u kruhu ili margarinu, odričući se sami tih jedino dostupnih im prehrabnenih artikala. Za nekoliko dana, dok je bio na odjelu i radio u Prijevoznoj skupini, Vjekoslav je tim supatnicima svako jutro nosio u staklenkama topla čaja što

Darovi koje je Vjekoslavu izradio brat Marko

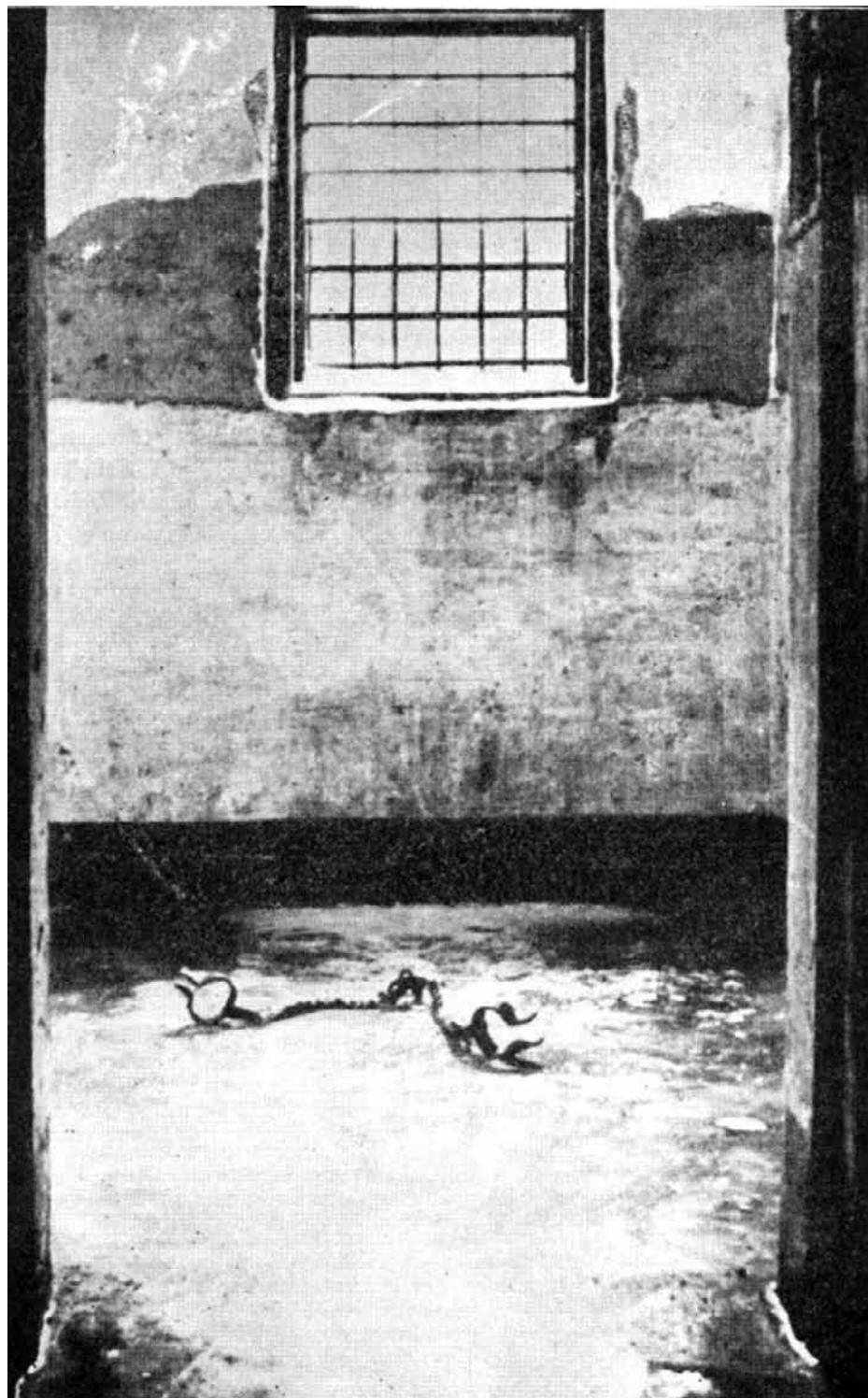
bi preostalo zatvorenicima na odjelu ili kruha koji je također dobivao od zatvorenika. Šest dana kasnije, 24. svibnja, zbog problema sa zglobovima smješten je u bolnicu. Imao je problema i s naočalama, jer je 31. svibnja tražio od Uprave dopuštenje kako bi uz pomoć obitelji nabavio nove naočale. Tada je u bolnici ostao do 11. lipnja, kada je otpušten „zaliječen“ i upućen na odjel.

U izolaciji u Staroj Gradiški

Zla zbivanja oko Vjekoslava Balina u Staroj Gradiški, započeta odmah po dolasku, nastavljena su i kasnije. Oko njega su se vrlo upadno i nametljivo počela okupljati trojica okorjelih i višestrukih kriminalaca povratnika (D. P., D. L i N. B.) od kojih je posebno D. P. bio poznat kao provokator. Tobože, on im je bio jako zanimljiv, a to su očito radili po uputi Uprave, koja je u tomu vidjela Balinov negativan politički utjecaj na zatvorenike i predložila mjerodavnoj instituciji, Republičkom sekretarijatu unutrašnjih poslova SR Hrvatske, da ga se stavi u izolaciju.

Tri dana nakon što je iz bolnice došao na odjel, prije podne 14. lipnja, ponovno je, kao „sumljiv za bjeckstvo“, odveden u V. odjel, u izolaciju i u ćeliju br. 14. Republički je sekretar **Uroš Slijepčević** triнаest dana kasnije, 28. lipnja, našao da je „predložena mјera usamljenja opravdana i na zakonu zasnovana“ te je donio odluku: „Mјera osamljenja trajat će godinu dana, računajući od dana stavljanja u osamljenje“. Sve je bilo unaprijed osmišljeno, jer za dvadeset sedam dana boravka izvan samice, od čega devet dana na odjelu i u radionici te osamnaest dana u zatvorskoj bolnici, Balin (inače vrlo kulturan, pažljiv i korektan, a i s Golog otoka pratila ga je ocjena: „poslušan, discipliniran“) ne bi mogao povrijediti stegu do te mjere, pa čak i da je svjesno negativno utjecao na zatvorenike i supatnike, njegov rad za to kratko vrijeme ne bi imao neki učinak niti je mogao toliko kršiti kućni red da bi zasluzio izolaciju i osamljenje u tom trajanju.

Iako je u izolaciji bio već dvadesetak dana, bratu Marku, koji mu je došao u posjet 4. srpnja 1965., požalio se da još nije dobio rješenje o izolaciji. Upravitelju kaznionice 29. srpnja 1965. uputio je molbu

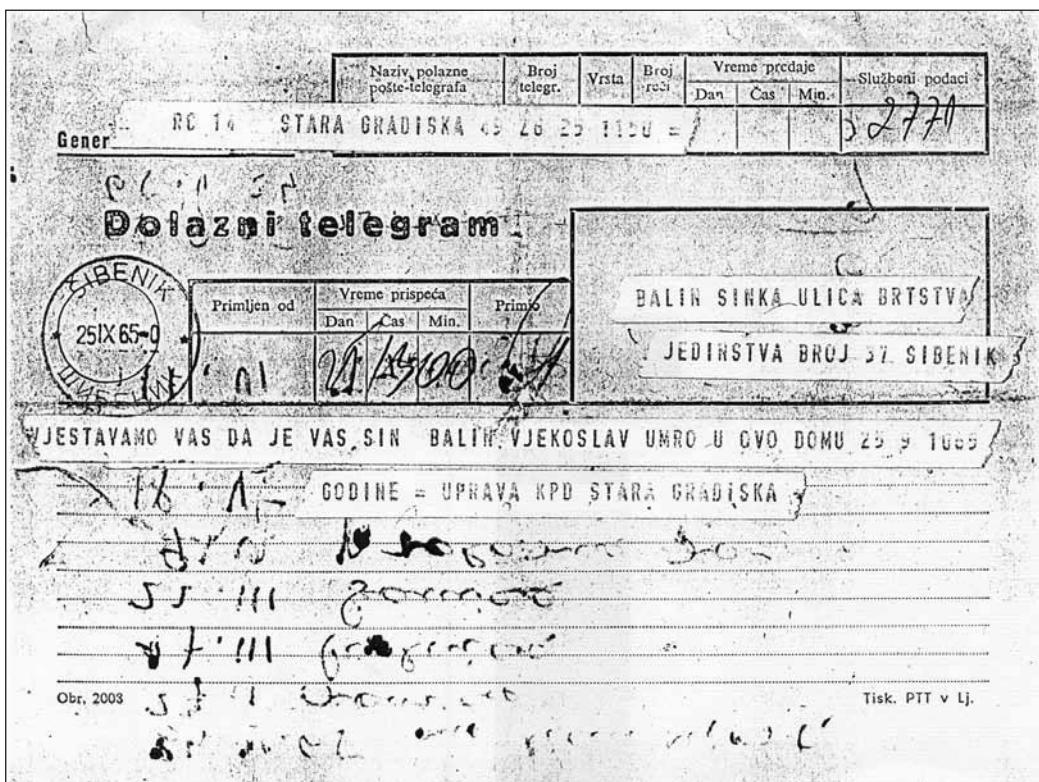

Starogradiška ćelija s okovima

da mu se dopusti čitanje i praćenje „dnevne štampe“ i da mu se dopusti podići iz njegova pologa u kaznionici tri knjige iz područja matematike te Enciklopediju likovne umjetnosti. Bilješka „Neodobravase“, sve skupa ispisano, svjedoči o sudsbinu te molbe, a i o odnosu prema osuđeniku Balinu, odnosno o potpisniku „referentu za politički kriminal“ **Stivi Gašparoviću**, jednom od onih koji su odlučivali o Balinu

novoj sudsbinu. Na takvo rješenje Balin se je 3. kolovoza žalio Saveznom izvršnom vijeću – Komisiji za pritužbe i žalbe – Beograd, te Republičkom Sekretarijatu za unutrašnje poslove u Zagrebu i Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove u Beogradu, ali bez ikakva uspjeha.

Uz navedene i druge nepovoljnosti u izolaciji, Balin je zbog šećerne bolesti često pada u nesvjesticu. Budući da

Brzojav kojim uprava KPD Stara Gradiška izvješće obitelj o Vjekoslavovoj smrti

u besvjesnom stanju nije shvaćao što se oko njega događa, pa – protivno kućnom propisu – nije ni ustajao kad su stražari otvarali vrata, što je bilo povod za nova zlostavljanja. Neki od stražara, vjerojatno po uputi mjerodavnih iz kaznioničke uprave, tobože zbog nepoštivanja kućnoga reda tukli su ga pendrekom, a to premlaćivanje i Balinove nerazgovijetne jauke slušali su zatvorenici u susjednim čelijama. I autor ovih redaka, od 14. srpnja 1965., kad je prvi put slušao Balinovo premlaćivanje, do 17. rujna, dok je boravio u tamošnjim samicama, to je slušao više puta. U nesvjestici Balin nije primao hranu niti se je netko posebno trudio da mu ostavi ono što mu pripada, pa je često ostajao bez minimuma potrebnoga za preživljavanje.

Umorstvo

Sve je rađeno s ciljem da se Balina fizički uništi, a za to je trebalo pripremiti uvjete. Izolacija i samica u koju je smješten, bili su prikladna prilika za to, odnosno za njegovo ubojstvo, kao što su prije njega i drugi zatvorenici starogradiške kaznionice u prethodnim desetljećima usmrćeni u tamošnjim samicama, „u bijegu“, u radnim akcijama ili negdje drugdje.

Po istraživanju dr. Augustina Franića, dugogodišnjega političkog osuđenika i zatvorenika jugoslavenskoga komunističkog sustava, od 1945. do 1990. ubijeno je u raznim prigodama više od 125 zatvorenika starogradiške kaznionice, a Franić je među „pojedinačnim pripremljenim ubojstvima“ prikazao i ubojstvo Vjekoslava Balina.

Kakve su prilike bile u starogradiškoj kaznionici u prvoj polovini 1960-ih godina, pokazuje činjenica da je u toj kaznionici ustanovi u navedeno vrijeme, osim Vjekoslava Balina, usmrćeno još pet zatvorenika: 20. studenoga 1961. u Odjelu izolacije i samica, u čeliji br. 17, ubijen je apsolvent povijesti Ivo Mašina iz Preka na otoku Ugljanu, politički osuđenik; 1. svibnja 1964. na Pustari je umoren osuđenik za ratno djelo Marko Nikšić iz Široke Kule; 6. listopada 1964. u Odjelu izolacije i samica politički osuđenik alatničar Đuro Sitek iz Podravskih Sesveta, a 15. studenoga 1965. politički osuđenik Slovenac Janez Toplišek i osuđenik za neki klasični kriminal Zlatko Mejaški iz Vučjaka kraj Karlovca. Mašina, Sitek i Balin tobože su se objesili, Nikšić je tobože skočio u bunar, a Toplišek i Mejaški su namamljeni u bijeg i ubijeni automatskim oružjem. U

prvim poslijeratnim godinama ta su ubojstva bila češća i masovnija, a događala su se i kasnije.

Po svim saznanjima Vjekoslav Balin je umoren noću s 24. na 25. rujna 1965. vješanjem o rešetku na prozoru u čeliji br. 14 u Odjelu izolacije i samica. Iako kaznionički dokumenti tvrde da se je sam objesio, tadašnji tamošnji politički, a i drugi zatvorenici na osnovi saznanja koja se nisu mogla zatajiti, bili su uvjereni da je umoren, a njegovo umorstvo prikazano je kao samoubojstvo vješanjem. U skladu s tim spoznajama Balinovo ubojstvo su izveli dežurni stražar u Odjelu izolacije i samica Miloš Balta i osuđenik Marko Kozarac, višestruki ubojica i zatvorenik-pouzdanik kaznioničke uprave, tada redar u sobi za odmore zatvorenika (koji su jedanaest mjeseci godišnje proveli u radu). Upravo iz te sobe je i poteklo saznanje o navedenom umorstvu.

Naime, uvečer 24. rujna, kada su već pozasiali zatvorenici, u sobu za odmore došao je stražar Miloš Balta, pozvao i odveo Kozarca. Nakon duljega vremena vratio se u sobu i nije, navodno, dugo mogao zaspati. Ujutro, kad su zatvorenici primjetili da se nešto događa u kaznionici, jer su prolazili službenici uprave i neki nepoznati civili, na to njihovo čuđenje Kozarac je primijetio „Objesio se onaj bandit Balin!“ To je za nazočne zatvorenike bio šok, ali i saznanje tko je izveo umorstvo, što se je i rasirilo kaznionicom, ali i izvan njezinih zidina.

Puno je nesklada u izjavama službenika starogradiške kaznionice u svezi sa smrću Vjekoslava Balina, a prostor nam ne omogućuje njihovo prepričavanje. Ipak, najobičnija raščlamba upućuje na to da je ta neusklađenost poslužila prikrivanju zločina, učinjena nad nemoćnim zatvorenikom Balinom.

Nakon što je komisija Općinskog suda Nova Gradiška obavila obdukciju nad mrtvim Balinom, njegovo je tijelo u ranim prijepodnevним satima 25. rujna pokopano na starogradiškom groblju u obližnjim

Uskocima – za njegov grob danas se ne zna.

O daljoj Balinovoju posmrtnoj sudbini svjedoči slijedeće potresno svjedočenje. Nakon što je njegovo tijelo odvezeno u groblje u Uskocima, iz skladišta – pologa u bolnicu je upućen politički zatvorenik **fra Rudi Jerak**, osuđena na petnaestogodišnju kaznu, da bi pokupio Balinovu odjeću kako bi ga se „razdužilo“. U prostoriji u kojoj je obavljena obdukcija Jerak je pronašao razbacanu odjeću i ispod krvava stola tri pokojnikova vratna kralješka. Da bi ih zaštitio od daljega obeščaćivanja, s najvećim poštovanjem zamotao ih je u neki papir i držao u džepu dok nije, treći dan, u vrijeme šetnje oko igrališta, iskoristio priliku i zakopao pod jednom žalosnom vrbom.

Uprava KPD Stara Gradiška isti je dan obavijestila Balinovu majku o smrti njenog sina. Na tu vijest u Staru Gradišku su požurili braća Tomislav i Marko Balin, gdje su bili već oko osam sati 26. rujna 1965. godine. Tražili su referenta Gašparovića, načelnika Tomića i upravitelja Uzura, ali ih je oko 9,30 na razgovor primio načelnik Tomić i o razgovoru s njima isti dan sastavio opširnu bilješku. Tražili su da vide tijelo pok. brata Vjekoslava, pitali su za okolnosti njegove smrti, izrazili su čuđenje brzoga pokopa i dvojbu u prikazani način smrti, tražili su omogućivanje prijenosa bratova tijela u Šibenik i slično, pri čemu su pokazali veliku hrabrost i odlučnost u razgovoru s inače bahatim i ciničnim načelnikom Tomićem.

* * *

Hrvatski domoljub i mučenik Vjekoslav Balin je kao dječak i mladić u Šibeniku proživio sve nepovoljne ratne i poratne prilike. Rastao je i kretao se u društvu svojih vršnjaka koji su, nezadovoljni jugoslavenskim komunističkim i unitarističkim sustavom, bez obzira na prethodne ratne podjele, priželjkivali bolje životne uvjete i demokratske društvene ozračje u svojoj domovini, što ih je i potaknulo na bijeg izvan domovine. Našavši se u emigraciji, velikom odlučnošću uključio se je u hrvatsko izbjeglištvo i politički se opredijelio za „Hrvatski narodni odbor“, čija mu je politika bila prihvatljivija, nasuprot onih koji su još uvijek nastupali dosljed-

no s ustaških pozicija. Uhićen i osuđen, u razgovoru s istražnim tijelima, udbašima i osobljem zatvorskih uprava otvoreno je iznosio svoja gledišta o tadašnjim društvenim procesima, a svoju budućnost je video u usavršavanju, radu i apolitičnosti. Svoj zatvorenički životni teret nosio je dostojanstveno, nastojeći drugima olakšati njihove probleme. Zbog toga je, kao čovjek, osuđenik i zatvorenik, među osuđenicima na Golom otoku i u Staroj Gradiški imao veliki ugled. Budući da je bio jako inteligentan i dosta obrazovan, odlučan i uvijek spreman na žrtvu, čuvari Titove totalitarne države Jugoslavije u njemu su vidjeli veliku opasnost i zbog toga su ga ubili.

IZVORI I LITERATURA

A. Izvori

Vjekoslav Balin, dosje Službe državne sigurnosti Republičkog sekretarijata za unutrašnje poslove Socijalističke Republike Hrvatske, br. 1561, HR-HDA

Vjekoslav Balin, dosjei kaznionica Goli otok i Stara Gradiška, Odjel/služba za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija Republičkog sekretarijata za pravosuđe i upravu Socijalističke Republike Hrvatske, br. 1560, HR-HDA

B. Literatura

Knjige:

Bordić, Blaž, *Moja sjećanja. Hrvati u okovima velikosrpskog i jugokomunističkog režima*, vlastita naklada, Donji Andrijeveci, 2000., str. 345.-346., 395.

Franić, Augustin, *KPD Stara Gradiška mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika*, Hrvatsko društvo političkih osuđenika – Podružnica Dubrovnik, Dubrovnik, 2009., str. 162.-163.

Jonjić, Dinko, *Goli na Golom otoku. Od imotske gimnazije do Golog otoka*, Naklada Trpimir, Zagreb, 2010., str. 248., 264. i 267.

Jonjić, Dinko, *Goli na Golom otoku. Od imotske gimnazije do Golog otoka*, drugo dopunjeno izdanje, Naklada Trpimir, Zagreb, 2011., str. 273., 294. i 297.-298.

Vukušić, Bože, *Tajni rat Udbe protiv hrvatskoga iseljeništva, Klub hrvatskih povratnika iz iseljeništva*, treće dopunjeno izdanje, Zagreb, 2002., str. 243.-244.

Zovko, Jure, *Križni put i dvadeset godina robije*, Nakladni zavod Globus, Zagreb, 1997., str. 151.-152.

Članci:

Balin, Marko, „Ljubav iznad svega“, *Politički zatvorenik*, travanj 1997., br. 61, str. 32-33.

Bivši zatvorenik, „Smrt mladog hrvatskog umjetnika Vjekoslava Balina. Još jedan zločin UDB-e“, *Nova Hrvatska* (London), VI/1966., br. 34, str. 60.-61.

Jonjić, T(omislav), „Samoubojstva političkih uznika“, *Politički zatvorenik*, siječanj 1998., br. 70, str. 55.

Jonjić, Tomislav, „Vukušićev Rat Udbe protiv hrvatske emigracije“, *Politički zatvorenik*, veljača 2002., br. 119, str. 32.-36.

Jonjić, Tomislav, „Vjekoslav Balin – Četrdeseta obljetnica ubojstva“, *Politički zatvorenik*, rujan 2005., br. 162, str. 2.-3.

Mijatović, Andelko, „Kako je ubijen Vjekoslav Balin“, *Politički zatvorenik*, rujan 1978., br. 78, str. 50.-51.

Pancirov, Ante i Jakelić, Ivana, „Obitelj Vjekoslava Balina, Šibenčanina koji je 1965. godine ubijen u Staroj Gradiški, želi rasvjetliti njegovu smrt“, *Večernji list*, 3. listopada 1999., str. 26.-27.

Petener, Branimir, „Programi hrvatskih revolucionarnih skupina nakon Drugoga svjetskog rata (VI.)“, *Politički zatvorenik*, srpanj – kolovoz 1998., br. 76/78, str. 14.-21.

Segota, Slavko, „Kako je ubijen Vjekoslav Balin“, *Politički zatvorenik*, svibanj 1998., br. 74., str. 50.

„U spomen Vjekoslav Balin alias Luigi Pergini“, *Politički zatvorenik*, studeni – prosinac 1992., br. 28/29, str. 32.

Vukasović, Tomislav, „Uspomene iz Stare Gradiške (Povodom posjeta kaznionici dne 29. rujna 2007., na dan sv. Mihovila, zaštitnika Stare Gradiške)“, *Politički zatvorenik*, studeni 2007., br. 188., str. 29.-36.

Osvrti:

Culić, Ante, „Smijemo li još ustaševati“, *Hrvatska revija* 35, 1985., br. 4, str. 746.-749.

Culić, Ante, „Cijenjeni profesore“, *Hrvatska revija* 38, 1988., br. 3, str. 587.-589.♦

JUGOSLAVENSKI KOMUNISTIČKI ZLOČINI I JA

I.

Danas, nakon dvadeset i pet ljeta otako se urušio komunistički sustav u Evropi, nije lako govoriti i pogotovo pisati o njihovim zločinima na ovim prostorima.

Osobno se ne smatram sposobnim pisati o zločinima komunista i njihovu ustroju. To bih prepustio sposobnijima od sebe – povjesničarima, sociologima, političkim znalcima. Ja mogu pisati i govoriti o zlu koje sam osobno doživio i bio svjedokom nekih zločina.

Prvi koji sam zapamtilo kao četverogodišnji dječak, bilo je miniranje „rimskih čuprije“ (tako su je Duvnjaci zvali), mosta na Šujici. Te noći bijah kod bake Janje, mamine mame čija je kuća blizu mosta, svega stotinjak metara. Strahovit potres izbacio nas je iz kreveta. Partizani su upali u kuću i rekli baki **Janji** da se ne brine: nije potres nego su oni srušili čupriju, da ne mogu „Švabe“ doći u gornja sela. Rušenje mosta bio je pravi zločin, jer je most iz rimskih vremena, a tenkovima rječica Šujica nije bila nikakva prepreka.

Drugi zločin doživio sam krajem 1944. godine, kad su partizani noću upali u našu kuću u Oplećanima i uz strahovite psovke i galamu došli uhititi sve muške članove. Uspjeli su uhititi djeda **Stojana** i strica **Ivana**, a ostali muški članovi uspjeli su pobjeći. Didu i strica odveli su u Vran planinu i tamo su ih zaklali i masakrirali. Stanovnici sela Trebiševa su ih našli iskasapljene i pokopali ih u šumi. Njihov grob kasnije su posjećivali mnogi Ramci i Duvnjaci kao sveta mjesta molitve.

Moja uža i šira obitelj izgubila je sedam muških članova koje su ubili partizani. Zanimljivo je istaći da su stradali ne kao ustaše ili domobrani, dapače – nisu se slagali s Pavelićevim načinom vođenja države. Bili su skloni Hrvatskoj seljačkoj stranci, bili su Hrvati i katolici a to je za ju-

Piše:

Andrija VUČEMIL

goslavenske komuniste bilo dovoljno da ih smaknu.

Još kao dječak doživio sam zločine koje su komunisti učinili na planini Ljubuši kad su izmasakrirali čobanice iz Letke, Sarajlija i Vedašića. O tome se danima pričalo kao o neviđenom zločinu i masakru nevinih, samo zato što su bili katolici i Hrvati.

Odrastati uz takve zločine i priče o Bleiburgu i križnim putovima i stotinama tisuća nevinih koje su likvidirali komunisti, nije bilo lako. Moralo se šutjeti kao da se ništa nije dogodilo i ne događa.

Ali događalo se u nama. Taložilo se nezadovoljstvo, i kako sam odrastao, tako se u duši i u srcu sve više nalagalo da nešto kao čovjek i član društva moram učiniti. I učinili smo. U Imotskom sam pohađao gimnaziju i tamo se družio s učenicima koji su imali istu sudbinu kao i ja. U nama je raslo nezadovoljstvo. U raspravama, što učiniti i kako pobijediti zlo, rodila se ideja o osnivanju tajne organizacije koja se zvala Hrvatska revolucionarna mladež. Nismo bili revolucionari komunističkog tipa. Naš prosvjed i rad temeljio se na kr-

šćanskom praštanju i evandeoskim porukama. Željeli smo društvo socijalne pravde, jednu vrstu kršćanskog socijalizma s nacionalnim predznakom a osobito je bilo naglašeno čuvanje hrvatskog jezika i povratak Hrvatske kao države.

Otkriven sam i uhićen u svibnju 1959., potom osuđen na višegodišnju robiju. Sud u Splitu osudio me na 8 godina strogog zatvora kao jednog od organizatora. Vrhovni sud na žalbu mojih roditelja smanjio je kaznu na šest godina koju sam odrobio na Golom otoku, o čemu ću pisati u trećem dijelu ovih zapisa.

O zločinima komunizma i o komunizmu danas, pisao sam za *Naša ognjišta* u listopadu 2009. godine pod naslovom „Mi u komunizmu i komunizam u nama“ s podnaslovom „Što je s komunizmom danas, vraća li se i je li uopće otišao“, koji donosim u cijelosti.

II.

Gоворити и писати о комунизму данас и овдје на нашим просторима, не би било потпуно и јасно без говора и писања о још два антиподна покreta, националсоцијализму, скраћено нацизму, и фашизму који су у својој бити и крајњим резултатима слични,jer

Andrija Vučemil na Modromu jezeru u Imotskome 1957. godine

Autoportret iz 1964.

izviru iz istog izvora pokoravanja ljudske vrste jednoj uništavajućoj ideologiji, no o njima nekom drugom zgodom.

Što je ovo MI u naslovu, što i koga pod tim razumijevamo dok se pitamo što je s komunizmom danas – враћа li se i je li uopće otišao? Pod MI, dok ovo pišem, mislim na cijelokupni hrvatski korpus, bez obzira na nametnute nam neprirodne granice, dakle mislim na hrvatski kulturološki i duhovni prostor.

Četrdeset i pet godina vladavine jednog režima u povijesti jednog naroda nije puno ali ni malo, ako se uzme u obzir težina terora i strahovlade u tome povijesno kratkom razdoblju. Počelo je sa zločinima nad nevinim i obezglavljenim narodom, koji je mislio da je nakon tisućljeća životarenja pod nenarodnim kraljevima i carima odnosno državnim tvorevinama, došao napokon do svoje države. Narod je prevaren i od onih koji pokušaše uskrisiti državu s neprirodnim i lažnim saveznicima, i od onih koji su to nastojanje osporavali i vodili oružanu pobunu protiv nje. U tome prevarantskom ozračju završen je Drugi svjetski rat i počela kalvarija našeg naroda. Komunisti dodoše na vlast uz pomoć zapadnih i istočnih saveznika i počela je odmazda. Stotine tisuća nevino ubijenih, tisuće i tisuće isto tako nevino osuđenih. Nacionalizacija i progoni ne-poćudnih stavljeni su u prvi plan novog režima, i tako je to trajalo preko četiri desetljeća, dok se zločinački sustav nije počeo, pod udarom svjetskih demokratskih

promjena, urušavati i podjarmljeni narodi počeli osvjećivati.

Povijesnom, ekonomskom, socijalnom i političkom nužnošću pali su komunistički režimi u europskim zemljama. Što se dogodilo s komunistima, njihovim ideo-lozima i općenito s duhovnom i socioološkom infrastrukturom? Zanemarivo malo, gotovo ništa. Jedino su Rumunji svog diktatora, dok je još bilo vruće, smaknuli, a u ostalim zemljama, pogotovo u zemljama nastalima raspadom Jugoslavije, nije ni jednom komunistu, koliko ja znam, pala vlas s glave za sve ono što učiniše, što sada čine i što su u stanju dalje činiti. Na našim prostorima komunistima se nije dogodilo ništa, jer smo vjerovali u demokratske promjene, u moć preobrazbe, vjerovali smo da se čovjek može osvijestiti i krenuti novim stazama. Vjerovali smo da će istina pobijediti i doći na vidjelo a ona je najbolji i pravedniji sudac, pa ispadosmo veći naivci nego što se moglo zamisliti.

Pokojni prvi predsjednik **Franjo Tuđman** uz svesrdnu potporu bivših političkih uznika zagovarao je i vjerovao u sveopću hrvatsku pomirbu i preobrazbu te koverziju komunista u demokrate; samo im treba dati vremena i ne činiti njima ono što su oni činili nama. I tu smo ispalili teški naivci. Oni su se samo malo pritajili, dobro se rasporedili po svim strankama i tako prerušeni u socijaliste, liberalne, narodnjake, regionaliste, demokrate s nacionalnim predznakom i druge političke ili manjinske grupacije, ostadoše na vlasti na svim razinama. Urušavanje komunizma i raspad Jugoslavije nije išao lako. Ta nesretna umjetna državna tvorevina trebala je Zapadu i Istoku tako da narodi silom ujedinjeni u taj bastard od države, nisu bez rata mogli ostvariti san o svojim državama. U nametnutome ratu i agresiji hrvatski komunisti držali su se dobro. Narod se plebiscitarno izrazio za samostalnost, pa nisu imali kamo i dogodilo se to što se vjekovima sanjalo.

Ponesen tom činjenicom, narod nije baš mario što se događa iza kulisa. Tko stvarno vrši pretvorbu socijalizma u kapitalizam, u čijim rukama su javni i komercijalni mediji? O tome se malo vodilo računa i dogodilo se to da danas možemo konstatirati kako se gotovo nije ništa promijenilo. U rukama i pod kontrolom bivših komunista je sve. O lustraciji se nešto

šaputalo, ali ozbiljnih namjera nije bilo da se ona provede barem u najblažem obliku.

Zato sada možemo sasvim ozbiljno postaviti pitanje: što je bitno obilježilo naše vrijeme, recimo postkomunizma, komunizma poslije? Najuočljivija je i ujedno najstrašnija brza transformacija čelnih ljudi centralnih komiteta, direktora u poduzećima, profesora po fakultetima i školama, urednika, glavnih novinara i njima sličnih u demokrate. Mnogi od njih u razgovorima znali su reći da su samo formalno bili u Partiji, da su oni radili na tome da to sve propadne, da su oni u biti bili grobari komunizma, pa nema potrebe da se u hrvatskom korpusu bilo što mijenja, a naročito u kulturi i prosvjeti, jer – oni su pravi nositelji promjena i državu treba čuvati od nacionalista. Tako imamo danas na udaru i progonu i najnevinije domoljublje kao zadrti nacionalizam. A ondašnji komunisti su ujedno i najveći pobornici puta u europske i atlantske asocijacije te najveće ulizice europskim moćnicima. O tome kako cinkare i lažno izvješćuju o stanju stvari u državi, da se i ne govori.

Da je komunizam živ, najzorniji su primjer bivši hrvatski politički uznici, njihovo obeštećenje i ostvarivanje njihovih prava po Zakonu o pravima bivših političkih zatvorenika, odnosno – njihova sudbina danas. O tome sam pisao i referirao na 14. kongresu Međunarodne udruge bivših političkih zatvorenika u Budimpešti 2006. godine u prigodi proslave pedesete obljetnice mađarske listopadske pobune. Tada sam rekao: „...Kulminacija uskraćivanja prava dosegnula je vrh kad su preobraženi komunisti ponovno sa svojim koaliciskim satelitima došli na vlast početkom dvijetisueće godine. Prvo što su učinili je da su pod hitno u Saboru promijenili Zakon i uskratili neka čak i ustavom zajamčena prava. Ali to je, po meni, najmanji problem. Problem je u tome što se bivše političke uznike marginalizira i pretvara u spodobe kojima je stalo samo do nekih materijalnih probitaka. I u tome su uspjeli, bavimo se uglavnom sami sobom, a ne Hrvatskom i njenom zbiljom. Na putu Hrvatske u famoznu Europsku uniju ispriječio se ‘veliki brat’ i njegovi cerberi ne dopuštaju, da u tome sudjeluju nacionalno osviješteni i ljudi kojima je stalo do toga da u sveopćoj globalizaciji opstanemo kao biće, da budemo sukreatori na tom putu, da zaštitimo vitalne nacionalne interese,

suprotstavimo se rasprodaji onog po čemu jesmo to što jesmo: svoji na svome u dobroim odnosima sa svima koji nas okružuju. Činjenica je da danas u hrvatskim medijima za nas nema mjesta, nas se ne poziva ni na kakve razgovore, nas se ništa ne pita, mi kao da ne postojimo, stječe se dojam da smo za neke iz hrvatske političke elite pritajena opasnost koju treba držati po strani, čak i pod nadzorom, daleko od moći odlučivanja da im ne smetamo u izdaji nacionalnih interesa i prodaji zemlje.“

Dalnjim sagledavanjem naše postkomunističke zbilje dolazimo do jednoga velikog apsurda. Bivši formalni komunisti, danas formalni demokrati bezrezervno podržavaju ono protiv čega su bili, a naročito slobodnu trgovinu koja stvara globalizaciju kako bi međunarodne korporacije dobile slobodu djelovanja i pljačkale te uništavale male narode. Lanci velikih trgovina nikli su preko noći i uništavaju domaće male trgovce na našim prostorima. Malo se ulaže u proizvodnju, sve se uvozi tako da domaći proizvođači ne mogu konkurrirati niti opstati.

Možemo mi sebi i drugima postavljati pitanje do besvjести, zašto Zapad tolerira, trpi i podržava bivše komuniste, zašto nisu inzistirali na lustraciji i zašto su toliko godina čekali da Vijeće Europe doneše deklaraciju o osudi komunizma kao zločinačke ideologije i prokaže njihove režime kao totalitarne i zatirače svekolikih ljudskih prava. Jesu li europski demokrati zaista vjerovali da će demokratski procesi učiniti svoje, da će se ljudi promijeniti ili je kvaka u nečem drugom? Velika većina ljudi, gotovo svi koji su bili žrtve komunističke represije, misle da su zapadni političari našli u bivšim komunistima dobre saveznike za provedbu svojih interesa, dok bi im žrtve, a njih komunisti prikazuju, o njima pišu, govore bez zastoja i u svim prilikama kao o zadrtim nacionalistima, ustašama, čak fašistima, smetali i ne bi dopustili pljačku, prisvajanje banaka i kupovinu nacionalnih vrijednota, pa ih treba maknuti daleko od odlučivanja.

Tako ispada da zapadnim vlastodršcima, odnosno globalnom kapitalu, više odgovaraju bivši komunisti koji će biti poslušni i učinitiće sve što se od njih traži, jer im nad glavom visi Damoklov mač komunističke prošlosti. Domoljubi će štititi nacionalne interese, dok se komunistima

8750
DRŽAVNI SEKRETARIJAT
UNUTRAŠNJE POSLOVE FNRI
KAZNENO POPRAVNI DOM
R A B

F1

Redni broj
mat. knjige 8135-4

Datum
ispisa 31. 7. 1960

LIČNI LIST

VUČENIĆ ANDRIJA

(Porodično, stično i rođeno име)

Nadimak	Ime		
Ime oca	Isto		
Djevojačko porodično Ime majke/mači rođ. Perić			
Datum rođenja	26 VII 1939 godine	Mjesto, kolač, NR rođenja	Oplečani, Livno, NR BiH
Zanimanje	djak	Školska spremna	6 raz. gimnazije
Isposno stanje	bez iscovine		
Uzm je i kada studio vojnog	ntje studio		

Vrata kazne	STROJI ZATVOR	Vrata kazne	6 godina
Krividno djelo	čl. 117 st. # KZ Udrživanje protiv naroda i države		
Pravosudna presuda izvodi, da: Okružni sud u Splitu br. Ko. 140/59 od 22 II 1959 god. činjavač i mjesto sudske kopr. Vrhovni sud HBB br. KZ. 2441/59 od 14 IV 1960 godine. je presudu donio.			
Datum dovođenja u dvor	30.7.1960 god. iz SUP-a Split		
Od kada se sačinio potekao istiskivanje kazne (čas, dan, mjesec i godina)	26. maja 1959 godine		
Kada kazna ističe (čas, dan, mjesec i godina)	26. maja 1965 godine.		
Izmjene u likovaju kazne			

Vučenilov uznički karton s Gologa

fučka za naciju (ovdje govorim isključivo o hrvatskim komunistima, dok su slovenski i srpski komunisti sasvim nešto drugo, o čemu se može dosta raspravljati), njima je važno zadržati vlast, ostati u igri, iskoristiti priliku i postati kapitalist, ako ne oni, onda njihova djeca. Tako imamo danas situaciju da su sinovi bivših generala, pukovnika i visokih funkcionera kod nas najbogatiji ljudi (Štok – hoteli, Todorović – trgovina, Pavić – novinstvo, Čaćić – graditeljstvo), dok domoljubi, a osobito hrvatski branitelji koji su ostali bez posla i prilike za poduzetništvo, tavore kao prisilni penzici, pa su teret državnom

proračunu i naravno trn u oku ljevičarima općenito.

Sad mi može netko sasvim opravdano postaviti pitanje, kako se u tu priču o komunizmu i komunistima uklapaju tipovi poput bivšeg šefa najjače demokratske stranke i premijera **Ive Sanadera**. Lijepo. Bivši udbaši (pun ih je HDZ kao i ostale stranke) i ostali komunistički čelnici i odličnici, kao prvo, dobro znaju što je ljudska taština, a drugo, znaju što treba puku, pa upregnuti takve tipove i dadu im priliku da se pokažu i da za njih odrade najdelikatnije poslove kao što je isporučivanje generala Haagu, uhićenje Gotovine, članstvo u NATO-u, zanemarivanje

Goli otok danas

Hrvata u dijaspori i u BIH, i kad se dio toga ostvari, onda se nađe načina kako ih se makne (na koji način i kako, nekom drugom zgodom) a na sceni ostaju vječni Šeksovi, Bebići, Jarnjaci i drugi.

Nedvojbena je činjenica da komunisti, a i neke zapadne zemlje, ne mogu preboljeti raspad i nestanak njihove tvorevine i miljenice Jugoslavije. Tu su naročito agilne Velika Britanija i Francuska, a od njih nisu daleko još neke zemlje koje imaju slične probleme kakve je imala Jugoslavija: više naroda u neprirodnim zajednicama. Zato Hrvatskoj postavljaju nepremostive prepreke na putu u te njihove integracije, očekujući i stvarajući klimu i uvjete za obnovu neke nove zajednice balkanskih naroda. Metode su raznolike, a i putovi. Financiraju se i na druge načine stimuliraju projekti koji bar na taj način stvaraju uvjete za obnovu, ide se preko športa, pa se osnivaju košarkaške i vaterpolske lige. Organiziraju se razni natječaji za umjetnička djela, koncerti, gostovanja i razne priredbe. Sve to u biti ne bi trebalo biti loše, dapače, potrebno je razvijati dobrobitne odnose, ali kad se vidi tko stoji iza toga, tko to financira, onda budi čovjeka na oprez i potiče sumnju u čistoću namjera.

Kad govorimo o nama i komunizmu, dobro bi bilo istaknuti jedan tipičan primjer preobrazbe bivšeg komunista u demokrata te njegov povratak u staro obliće. Izraziti egzemplar je aktualni [u listopadu 2009., op. ur.] predsjednik Republike Hrvatske, drug pa gospodin, pa ponovno drug **Stipe Mesić**. Sin poznatog slavonskog partiza-

na tipičan je primjer „društvenog radnika“ u komunističkom poretku. Nakon studija radi malo u privredi i onda se u rodnom mjestu aktivira po partijskoj i onoj drugoj liniji. Postaje saborskim zastupnikom i jedan je od najžešćih kritičara Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika, kad se o njoj raspravljalio u Saboru, a za potpisnike zahtijeva oštре sankcije. Priklučuje se tzv. hrvatskom proljeću, ali se tu malo preračunao, pa je s **Mikom** i **Savkom** otišao u aut i malo kušao kako je u zatvoru (neki zlobnici tvrde da i tu nisu čistili posli).

Kad su nastupile demokratske promjene, zajedno s **Manolićem** pristupa Tuđmanovu pokretu i ostvaruje mu se životni san, postaje najprije predsjednik hrvatske vlade, a onda predsjednik kolektivnoga predsjedništva Jugoslavije. Kad se ona raspala, u hadzeovskim redovima i u Saboru obnaša najviše funkcije. Od komunista u prve dvije godine postaje nacionalist, a neki kažu da je više ustašovao nego prave ustaše, jer se valjda bojao da ga ne prokuže, pa kad je shvatio da problema nema s te strane i da Zapad nije baš sklon novoj državi, a da se njemu ne će ništa dogoditi odnosno da mu je komunizam oprošten, napušta Tuđmana i postaje njegov najluči protivnik, čime je na zapadu stekao povjerenje a dokazao se i kao haški tajni svjedok pa je nagrađen izborom za predsjednika hrvatske države. Što mu se mandat više bliži kraju, to sve otvorenije i žešće nastupa s jugopartizanskih i komunističkih pozicija. Žestoko napada Katoličku crkvu, a čim se ustoličio,

prvi mu je zadatak bio da sredi potencijalno najvećeg neprijatelja, Hrvatsku vojsku. Umirovio je niz generala proizašlih iz Domovinskog rata, razbucao tajne službe, instalirao svoje ljude gdje je mogao. Javno nastupa s pozdravom „zdravo, drugovi“ i blati svoju zemlju gdje god stigne, jednostavno rečeno vratio se tamo odakle je i došao na veliku radost bivših, a i na veselje europske političke elite.

Sama činjenica da je hrvatski narod birao ovog čovjeka i političara dva puta za predsjednika, govori više nego išta o nama i komunizmu oko nas i u nama.

A nakon ovoga svega, zapravo nakon vapaja jednoga ojađenog čovjeka nad našom zbiljom, postavlja se sasvim ozbiljno pitanje: Kakva nam je sudbina, što nas čeka sutra? Kako istjerati zloduha iz naše društvene, gospodarske, kulurološke i političke zbilje?

Da bi se moglo odgovoriti na ova i slična pitanja, mora se prvo utvrditi stvarno stanje u medijima. U prvom redu onim elektroničkim, pa onda u tiskovinama dnevnim i periodičnim. Mediji svojim emisijama, vijestima, komentarima, dovodenjem u studije i na razgovore određenih i uglavnom uviyek istih ljudi, stvaraju javno mišljenje, ispiru ljudima mozak uzastopnim ponavljanjem laži i poluistina te plasiranjem svjetonazora a naročito destruktivnim pristupom našoj stvarnosti. Jako je važno tko su vlasnici, kakav je njihov interes, tko su urednici i novinari te kakav je njihov profil i interes. Ovo su pitanja na koja se u ovom trenutku ne može dati odgovor, ali se može donekle zaključiti da su u igri uglavnom bivši komunisti ili njihova djeca ili djeca obrazovana i odgojena na fakultetima i učilištima na kojima su uglavnom bivši komunisti, koji danas obrazuju i formiraju mlade ljudi u svom svjetonazoru.

Može se još zaključiti da su globalizacija, neokomunizam i teror slobodne trgovine zapravo isti: svrha im je hedonizam i profit, a to je zaista daleko od Boga i čovjeka. Bez radikalnih zahvata i osvještenja, nema ni odlaska komunizma iz nas i oko nas. Da bi kršćanski svjetonazor opstao na ovim prostorima, a s njim vjera u jedinoga Boga, moramo sasvim ozbiljno, bez obzira na političke, gospodarske i uopće društvene prilike i stanje, raspravljati te ljudima kojima je stalo do budućnosti, ukazivati na stanje stvari

i buditi nadu da nije sve propalo i da se ne smijemo prepustiti stihiji. Za istinske vjernike uvijek ima nade.

III.

Na Goli otok dovedeni smo koncem svibnja 1960., a ja tamo ostao do 26. svibnja 1965. godine. O Golom otoku napisano je dvadesetak knjiga i ne bih ponavljao već poznato. Za to komunističko mučilište može se reći da je imalo nekoliko faza. Prva faza od 1949. do 1953., kad su tamo dovođeni tzv. informbiroovci, bila je najstrašniji period. Druga faza je od 1953. do 1956. godine. Ona je bila malo blaža, a tada su počeli na Goli dolaziti i drugi politički nepodobnici. Treća faza je od 1956. do 1962., kad su na Golom politički uzniči bili manjina, a tamo su robijali lopovi, ubojice i drugi delinkventi.

Glavna karakteristika robijanja na Golom bila je tzv. osuđenička samouprava. Osuđenici su bili ti koji su upravljali životom u „Žici“ i iza nje. O tome su napisane knjige, a ja sam o Golom napisao za *Politički zatvorenik* tekst pod naslovom „Goli otok danas“, koji donosim bez kraćenja.

„Što reći danas, nakon posjeta bivšoj kaznionici i logoru Golom otoku, zrcalu komunističkog režima bivše države?

Dana 20. listopada ove [2012.] godine, na nagovor prijatelja i bivšeg robijaša **Andelka Mijatovića** skupina starih znanaca iz Zagreba, Varaždina, Imotskog i Rijeke posjetila je Goli otok. Dodosmo, vidjesmo i danas, kad sam zamoljen od predsjednika naše udruge HDPZ-a **Alfreda Obranića**, postavljam sebi i svima: što napisati? Što vidjesmo? Kako nas se viđeno dojmiло i što taj posjet, nama koji provedosmo na Otoku dio mladosti, danas znači?

Prije mnogo godina napisah knjigu ...*bio jednom jedan otok...Goli otok...* i držah je godinama u pretincu, gotovo zaboravlju, a objavih je prije pet godina. I dobro sam naslovio knjigu. Bio je jednom tamo Goli otok, on je i danas tamo i nije. Onog otoka, pogotovo onog iz njegove prve dvije faze nema, a ono što je ostalo, toliko je devastirano i uništeno da sasvim ozbiljno postavljam pitanje, što je bio veći zločin: ono što tamo desetljećima činiše komunisti u preodgoju svojih članova i svojih protivnika, ili ovo što učiniše kad su koncem osamdesetih odlučili zatvoriti kaznionicu i uništiti je da se ne može gotovo ništa prepoznati? Što učiniše s

A. Vučemil i M. Stojević na Golome: u pozadini Vučemilov stih od kamena

Petrovom rupom, s famoznom „Žicom“, objektima „101“ i „102“, sa zgradom uprave, s hotelom i restoranom u kojem su boravili upravljači, što učiniše s „betonom“, „stolarijom“, kamenolomima i ostalim industrijskim objektima? Ovo što danas vidjesmo i teško prepoznamo, govori o zločinu nakon onog zločina koji činiše nad nama u ona vremena. To ilustrira samo donekle, tek jedan trenutak patnje, moja *Pjesma o kamenu*.

Kamen na kamen kamen kamen na kamen opet samo kamen razbijen srcem, okom i krvavim prstima on osta samo kamen premješten iz hrpe u hrpu on opet . . . samo kamen razderanim prstima ga glađim on opet . . . samo goli kamen...

...šapće mi sudrug u patnji: Oprez! Pazi da te ne pretvore u kamen... U muci jedva istisnem kroz zube: Moli se da i sam ne postaneš kame! I tako iz dana u dan samo kamen kamen kamen dok iznad nas samo nebo plavo i oko nas modro more a na nama kamenje i kamen... što je s vjetrom gore vapi ljuta stijena u naruču mome ne znam ništa reći ali ni uteći usudu tvome niti mome...

Kako objasniti prijateljima koji poželješe vidjeti Goli, da Petrove rupe koja je inspirirala ove stihove, više nema? Ona je sada prekrasno, kamenom obzidano tenisko igralište. Kako pokazati i objasniti ustroj samica izolacija na Objektu „102“? Nema samica, nema rešetaka, nema ničeg što bi moglo posvjedočiti što se tamo događalo. Drugovi su se pobrinuli da se materijalni dokazi što je više moguće unište, pa ne čudi prigovor jednoga mog riječkog prijatelja, da nas nekoliko koji smo tamo

robijali, o istoj stvari govorimo različito. Rekoh mu da smo tamo bili davno, davno, prije pedesetak godina, a ovo što je ostalo od Golog nije onaj naš Goli otok ,pa su i opražanja i komentari različiti.

Ali usprkos komunjarskim namjerama, nije sve uništeno, ostali su neki objekti koji su se mogli, da nam preobraženi i u demokratske stranke dobro preustrojeni komunisti dopustiše, pretvoriti u međunarodno središte za duhovnu obnovu proganjanih iz cijelog svijeta i utočište za njih, a i za institute koji bi se bavili proučavanjem totalitarnih sustava i svih vrsta i iz svih povijesnih razdoblja. Ne dadoše nam drugovi da te namjere oživotvorimo i učinimo nešto za Hrvatsku na višoj i svjetskoj razini.

Za kraj ovog izvješća citirao bih drugu pjesmu koja govori o sjeni jednog duha koji luta ovim prostorima:

Bio jednom jedan otok...

Bio jednom jedan otok...
usred mora kraj obzora ispod gore
Velebita...

Bio jednom jedan čovjek
koji čovjek
čovjek kamen
znao reći samo amen
pa sve bude kako bude
u kamenje vode ljude....
Bio jednom jedan otok...
Goli otok usred mora
kraj obzora
mene često bura pita
tko se skita
tako plaho

vrletima Velebita...
More veli...
sjena vela, vela sjena onog Tita
traži oprost, traži mira .....
grmi nebo,
huči more,
tutnji kamen:
Nek se skita neka pita
gdje su kosti umorenih,
gdje su ruke,
gdje su noge,
gdje su oči,
gdje su uši,
gdje sakriše
tako mnoge umorene zatočene.....
kad ih nađe pa postroji, pa pobroji,
pa kad kaže *oprostite, mili moji i hodite*
kuda želi koji poći...
možda kletva i popusti
pa se smiri
u kamenu ko kumiri,
ali nikad zaboravit ne će kamen
da u njemu čući
amen...

Bijah još nekoliko puta s prijateljima na Golom i svaki put mi se zločin koji učiniše komunjare samomu otoku čini sve veći i veći. Tamo sam se prisjećao mnogih koji su mi pomogli da izdržim i tako je prošle godine nastala pjesma o trojici Makedonaca: Venku Markovskomu (Venjamin Tošev), Kirilu Nastevskomu (Kostovski) i Rodoljubu Anastasovu, koji su – književnik, liječnik i slikar – robijali na Golom otoku kad i ja, i tamo se sprijateljili.

Tri Makedonca na otoku

Venku, Kiri i Rodoljubu

Mijenjati stav bilo je
biti ili ne biti
tada na Otku
dok bješnjela je bura
a kamen bio tvrd
tvrdi od alema
a ti mi Venko reče
nikad ne reci i ne priznaj
da jesu ono što nisi
pa bilo u riječima ili djelu
pa makar morao biti
zatočen dugo u kamenje ovo golo,
bezbrojne dane i noći...

a ja ga onako dječački smjelo
(tek dvadeset ljeta napunih tada)
upitah

tko si ti i čiji jesi
s dva imena
i s toliko knjiga i znanja u glavi
i što tebi učenom tako
Beli mugri znaće
kad je mrak i mrklina
tako tvrda oko nas
gotovo ista kao i ovo kamenje golo...

...a on mi ponovo reče
da ne žurim saznati istinu
tako žurno
jer ona često opeći zna
svojom žestinom
zamračiti dan
a mračnu noć osvijetliti spoznajom
novom...

...tako upoznah
s istoka ne tako dalekog
trojicu njih kao mudrace vremena novog
svakog u svoje vrijeme
da bi se sreli
u uzama među kamenjem golim
i donešoše darove svoje
prvi u riječi
drugi u slici
treći u znanju da liječi
dušu i tijelo...

...silnici moćni dovedoše ih tamo
da ih pretvore u nešto drugo
kako Novorođenca
susreli ne bi
a stražari slijepi i gluhi
ne shvatise
opijeni vlašću i moći
da je On među nama već bio...

Jedan sam od onih koji zagovaraju da treba oprštati zločincima. Da, ako se pokazu, ali kako tek zaboraviti što su učinili. Budući da nema pokajanja ni od njih ni njihovih sljednika, to me je mučilo, pa je nastala pjesma *Wislawo, kako da zaboravim, kako da oprostim* kojom završavam ovaj tekst.

Wislawo, kako da zaboravim, kako da oprostim?

Poslušah Szymborsku, onu
nobelovku Wislawu, koju s poljskog
u zajik horvatcki pretoči
stari znanac i prijatelj Pero Mioč,
a koja mi reče, doduše u pjesmi:

"Napiši to. Napiši. Običnom tintom..."

I ja evo, nakon nekoliko ljeta lutanja mog naroda, pišem i pitam one koji žele domaju nam ponovo obojiti u crveno
i da će se njihovim crvenim znakom, onom zvijezdom s pet krvavih krakova, njihove kape i čela okititi, pa ih pitam gdje su:
moj djed Stojan, moj stric Ivan, moji stričevići Mijat i Bože
gdje je moj ujak Drago, gdje su još moji tetkići i rođaci, gdje su njihove kosti, gdje su njihova srca, gdje su njihove nevine ruke koje su samo orati i kositи znale, gdje su njihove noge, gdje su njihove oči
koje su tako nevino svijet oko sebe gledale?
Pitam ovih dana druga i drugove koji se opet žele ustoličiti i domaju u crveno obojiti gdje su, imenom na koja su se odazivali, gdje su: Stojan, Ivan, Bože, Mijo, gdje je Dragutin koji je Lolu Ribara hitao upozoriti i spasiti, gdje su Antuka i Matuka
pitam tek tako da bi jednoga dana njihovi potomci mogli barem jedan cvijet na grob im položiti...

... pitam pajdaše i drugove
zašto i danas ustrajno lažu
što to njihovi oči i djedovi
učiniše... i zašto se tako
istine boje... a samo nas ona
može spasiti i na pravi put izvesti...

A mnogi u svom strahu tišinu zazivlju a nje nema jer nam porcije straha na svojim skupovima dijeli a oko nas neprekidno urliču sjene nepokopanih, urliču sjene zaklanih, urliču sjene u jame bačenih, i mašu nam, da ih izbavimo, ručice dječice umorene, mašu i žude za našim milovanjem za svojim djetinjstvom...

O, Wislawo, reci mi kako,
kako da zaboravim
a tek kako, kako da oprostim?•

PORATNA SASLUŠANJA HRVATSKIH DRŽAVNIH DUŽNOSNIKA (I.) ZAPISNIK O SASLUŠANJU ZDENKA BLAŽEKOVIĆA (V.)

II. USTAŠKI POKRET

Ustaški hrvatski oslobodilački pokret – je pokret u hrvatskom narodu za njegovu slobodu i samostalnu državu hrvatskog naroda. Ustaški pokret nije bio vezan uz nijednu postojeću ideologiju, niti je imao određeni stranački program. Okvir narodne, političke, socijalne i kulturne djelatnosti i nastojanja određen je „Ustaškim načelima“ kao okosnicom ciljeva pokreta.

Po tome okviru, tj. po „Ustaškim načelima“ mogao je biti član pokreta svaki Hrvat član postojećih i bivših hrvatskih političkih stranaka, jer se ustaška načela ne kose niti sa jednim programom tih stranaka. Sama pak trajnost i sudbina pokreta kao organizacije nije bila određena, nego je to pitanje prepušteno razvoju prilika, dok je za vrijeme rata njegova uloga bila uloga čuvara hrvatske države.

Tehničko organizacijska struktura Ustaškog pokreta oblikovala se je tokom godine 1941-42. Po tom oblikovanju se je ustaški pokret konačno sastojao iz sljedećih granja: 1./ Ustaše /tzv. politički dio pokreta; 2./ Ustaškinje; 3./ Ustaška mladež.

Na čelu Ustaškog pokreta je bio Poglavnik.

Oblik organizacije je bio slijedeći: (*vidi shemu 1*)

1./ Na čelu Ustaškog Hrvatskog oslobodilačkog pokreta je Poglavnik.

2./ **Doglavničko vijeće** se sastoji od 12 članova /valjda na uspomenu na 12 vodja hrvatskih plemena/, koji sačinjavaju zapravo savjetodavno vijeće. Doglavnici u Ustaškom pokretu su bili imenovani iz raznih zvanja i hrvatskih političkih stranaka. Međutim meni nije poznato u kojoj su mjeri oni bili djelatni.

3./ **Pobočnički zbor** se je sastojao iz 7 poglavnih pobočnika: 5 muških i 2 ženska /valjda na uspomenu na petero braće i dvije sestre, koje su po predaji doveli Hrvate u njihovu današnju domovinu./ Poglavnim pobočnicima su bili imenovani oni ljudi, koji su bili voditelji grana ustaškog pokreta ili na kojem drugom poslu. Tako su upravni zapovjednici grana ustaškog pokreta bili uvijek i Poglavnici pobočnici, osim zadnjeg upravnog zapovjednika Ustaške mladeži

Hrvatski vodja studenata Zdenko Blažeković s jednom grupom svojih drugova, koji su prisjeli s istočne fronte na taj kongres. On im je donio pozdrave Poglavnika dr. Ante Pavelića, koji poklanja akademskom podmladku svog roda osobitu pažnju

Iz onodobnog tiska

Shema 1. Organizacije ustaškog Hrvatskog oslobodilačkog pokreta

Shema 2. Državne vlasti u NDH

Dr. Niedzielskog, koji nije bio Poglavni pobočnik.

Poglavnik, Doglavnici i Poglavni pobočnici sačinjavali su Glavni Ustaški Stan.

4./ Postrojničtvo je organizacijski ured Postrojnika ustaškog pokreta, koji je ujedno državni ministar i Doglavnik. Postrojnik je organizacijski voditelj cjelokupnog pokreta tj. svih grana njegovih. Postrojnik ima svoje referente u uredu za razne potrebe, koji su mu pomagači u radu.

5./ Upravno zapovjedništvo ustaša je ured Upravnog zapovjednika ustaša iz koga on upravlja svojom granom pokreta. On ima pri ruci takodjer svoje referente,

dok se sama organizacija vodi preko Stožera /na području jedne župe/, Logora /na području jednog kotara/, Tabora /na području mjesta ili grada/, Zbirova /skupina unutar tabora/.

6./ Upravno zapovjedništvo ustaških nacija je ured vodstva ženske loze Pokreta. Organizacijska struktura mi nije poznata.

7./ Upravno zapovjedništvo Ustaške mladeži. Dao sam već opširan prikaz.

8./ Povjerenici u G.U.S.-u su do 1943. g. bili oni ljudi, kojima je G.U.S. povjerio stanovitu djelatnost ili su pak samo imali titulu bez odobrene funkcije. Po rangu su bili viši od Stožernika, no nisu imali u Pokretu nikakvu izvršnu organizacijsku

vlast. Na inicijativu samih povjerenika u G.U.S.-u bili su svi 1943. g. razriješeni dužnosti odnosno titula i stalo se na stanovište, da ta funkcija ili titula nema svrhe. Time je bilo i završeno sa Povjerenicima u G.U.S. Oni su došli do izražaja samo prigodom imenovanja članova Hrvatskog državnog sabora, inače su bili neaktivni.

Ustaški pokret kao organizacija nije imao nikakove izvršne vlasti. Ako je do toga dolazilo to je nastajalo uslijed sticaja okolnosti tamo gdje nisu djelovale upravne vlasti Hrvatske državne vlade ili ako je koji funkcioner na svoju ruku nešto učinio, no tada je bio pozivan na odgovornost i ako nije bio u pravu, smješta je smjenjan, odnosno kažnjavan.

Uticaj pokreta na rad hrvatske državne vlade koliko je meni poznato u upravnom pogledu nije bio nikakav, dok je uticaj dočazio do izražaja samo u personalnim pitanjima i to u dosta maloj mjeri.

Iako je hrvatska državna vlada morala iz državnih i vanjsko političkih razloga na oko, a nažalost gdjekada i djelatno voditi politiku prijateljstva sa Italijom i Njemačkom, u ustaškom pokretu je vladao duh protutalijanski i protunjemački, dapače prema Italiji i potpuno neprijateljski, tako da unatoč živog nastojanja fašista i N.S.D.A.P.-a nije došlo ama baš do nikakove suradnje ili čak veza, naročito u političkom dijelu pokreta.

Ustaškinje, odnosno ženska loza pokreta se je bavila koliko je meni poznato čisto nacionalno-kulturnim, a u najvećoj mjeri karitativnim radom. Političkog značaja taj dio pokreta mislim da uopće nije imao.

III. VEZA SA EMIGRACIJOM ZA VRIJEME BIVŠE JUGOSLAVIJE

O vezi sa emigracijom za vrijeme bivše Jugoslavije znadem samo po pripovjedaju i to vrlo manjkavo.

Emigracija je živjela, koliko je meni poznato u Madjarskoj, Austriji, Belgiji i Italiji.

Kanali veza sa Madjarskom mi nisu poznati, ali znam da je negdje uz Dravu postojala Janka Pusta [Puszt], tj. jedno imanje, gdje su emigranti živjeli i radili. Čije je vlasništvo bila ta Janka Pusta nije mi točno poznato. Ljudi su prelazili preko Drave koji su išli u emigraciju no gdje to ne znam.

Kanali i veze sa Austrijskom emigracijom mi nisu poznati, kao ni Belgijском.

U Italiju su najviše isli preko Belgije, a u zadnje vrijeme preko Sušaka.

Ja osobno nisam imao s tim posla, a to se je prije držalo sasvim logično u najvećoj tajnosti, dok za vrijeme NDH nisam došao u doticaj sa ljudima koji su držali vezu, tako da nisam mogao niti po pričanju nešto više sazнати.

IV.

DRŽAVNE VLASTI U NDH

Ja imam slijedeću predodžbu o državnim vlastima i njihovoj tehničkoj strukturi u NDH (*vidi sheme 2 i 3*).

Koliko se sjećam bili su slijedeći ministri kroz četiri godine NDH na pojedinim ministarstvima:

/Oznake političke pripadnosti:

U – Ustaša prije 10.IV.1941. g.

P – Hrvatska stranka prava

HSS – Hrvatska seljačka stranka

MJO – Muslimanska ju. organizacija

PkS – Pučka stranka

SDS – Samostalna demokratska stranka

O – Vanpolitička osoba

F – federalist/

Predsjednik vlade: 1./ Dr. Nikola Mandić /PkS/; Podpredsjednik vlade: 1./ Dr. Džafer Kulenović /MJO/

I. Min. oružanih snaga: 1./ general Slavko Kvaternik /P, U/; 2./ general Navratil /O/; 3./ krilnik Ante Vokić /U/; 4./ admirал Steinfel /O/;

II. Min. unutarnjih poslova: 1./ Dr. Andrija Artuković /P, U/; 2./ Dr. Nikšić /SDS, U/; 3./ Dr. Mladen Lorković /U/; 4./ Dr. Mate Frković /HSS, U/;

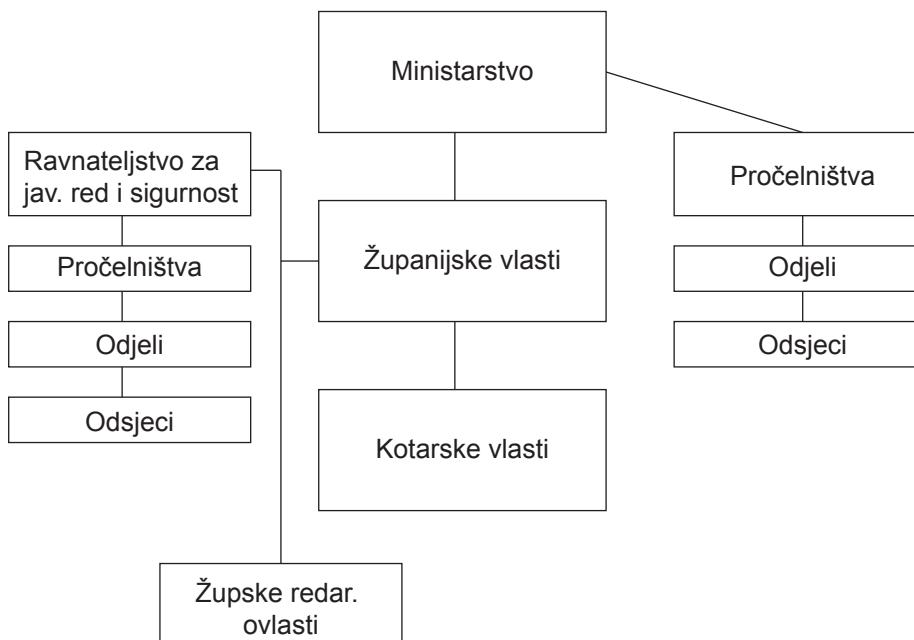
III. Min. narodne prosvjete: 1./ Dr. Mile Budak /P, U/; 2./ Dr. Ratković /F/; 3./ Dr. Mile Starčević /P, U/; 4./ Dr. Julije Makaneć /HSS/;

IV. Min. državne riznice: 1./ Dr. Vladimir Košak /HSS, U/; 2./ Dr. Tot /HSS/; 3./ Dr. Filipančić /P/ – anglofil;

V. Min. vanjskih poslova: 1./ Dr. Mladen Lorković /U/; 2./ Dr. Matija [Stijepo] Perić /U/; 3./ Dr. Mile Budak /P, U/; 4./ Dr. Mehmed Alajbegović /MJO/;

VI. Ministarstvo nar. gospod.: 1./ Šimić /HSS, U/; 2./ Dr. Dumandžić /U/; 3./ Dr. Stjepan Heffer /HSS/;

VII. Ministarstvo udružbe: 1./ Dr. Dumandžić /U/; 2./ Dr. Lovro Sušić /HSS, U/; 3./ Janko Tortić /HSS/;

Shema 3. Ministarstvo unutrašnjih poslova

VIII. Min. pravosudja: 1./ Dr. Puk /P, U/; 2./ Dr. Artuković /P, U/; 3./ Dr. Pavao Canki /SDS, U/;

IX. Min. prometa: 1./ Jedan Dr. musliman /MJO/; 2./ Ante Vokić /U/;

X. Min. veleobrta i trgovine: 1./ Dr. Balen /O/; 2./ Dr. Vjeko Vrančić /U/;

XI. Min. šuma i ruda: 1./ Dr. Jurica Frković /HSS, U/; 2./ Dr. Balen /O/;

XII. Min. skrbji [za postradale krajeve]: 1./ Dr. Lovro Sušić /HSS, U/; 2./ Dr. M. Alajbegović /MJO/; 3./ Dr. Mehičić /MJO/;

Ministar bez lisnice: 1./ Živan Kuvedžić /HSS/; 2./ Dr. Savo Besarović /SDS/; 3./ Dr. Edo Bulat /HSS, U/: [4. Dr. Mile Budak];

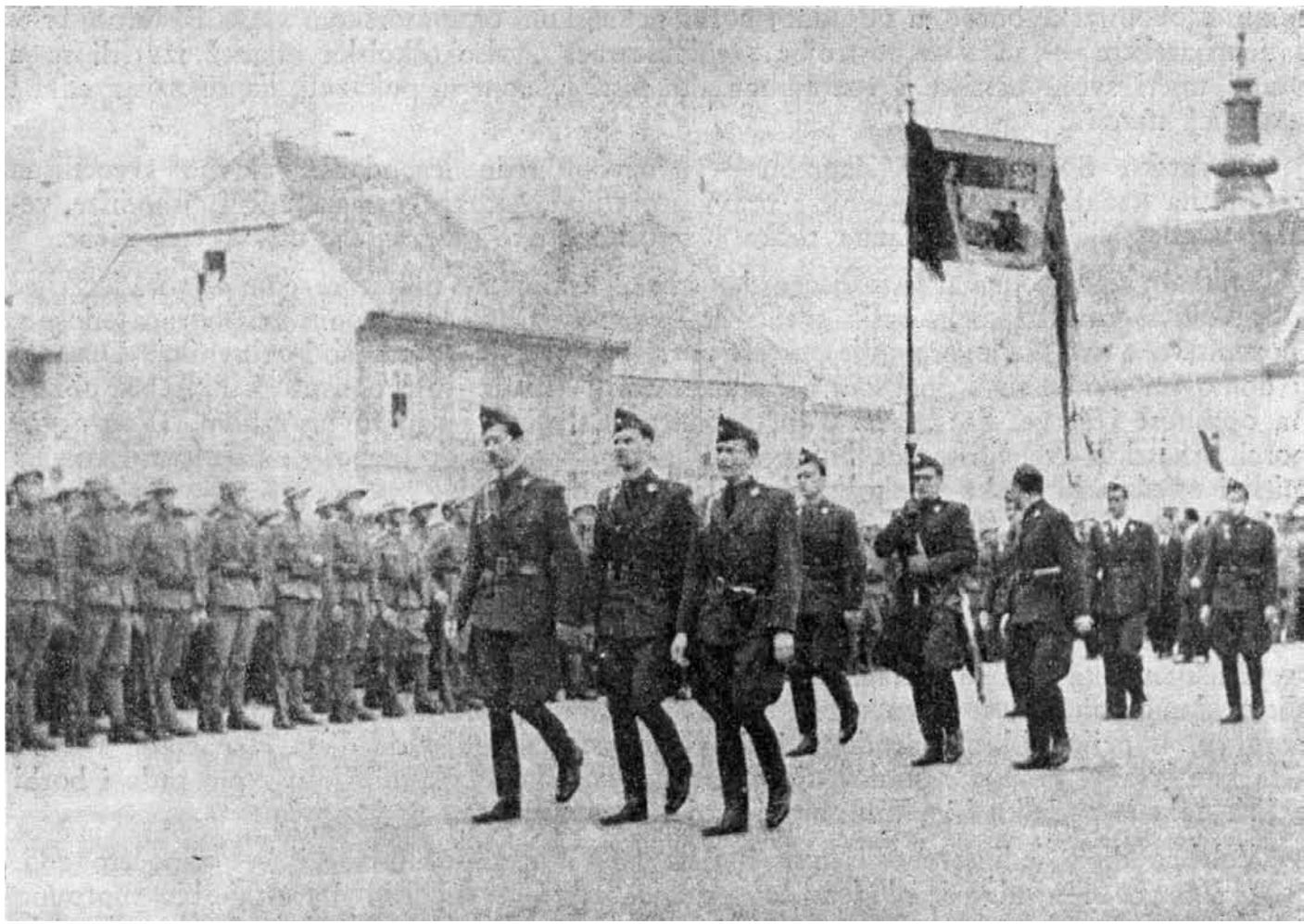
Načini poslovanja i struktura pojedinih ministarstava su bili kao što je u svim državama uobičajeno bez ikakovih naročitih razlika.

Rad pojedinih ministarstava kao i ministara nije mi tako poznat, da bih mogao dati o tome svoje osobno mišljenje, jer u svojoj djelatnosti nisam dolazio osobno u priliku imati neke stalnije veze sa pojedinim ministarstvom ili ministrom. Na djelatnosti u ustaškom pokretu su tu vezu imali moji pretpostavljeni, dok je moja veza sa mojim resornim ministrom Dr. Matom Frkovićem /kada sam preuzeo vodstvo tjelesnog odgoja i športa/ bila samo u momentu moga imenovanja, kojom sam prilikom dobio potpuno određene ruke u radu, jer je i onako moje

imenovanje bilo i u vezi sa promjenom zakonske odredbe o Državnom vodstvu tjelesnog odgoja i športa u tom pravcu, da ta ustanova bude izvan ministarstva, vjerovatno kao jedan ured Predsjedništva vlade ili tako nešto slično.

V. DR. ANTE PAVELIĆ

Za ime Dr. Ante Pavelića sam čuo prvi put kada je u bivšoj Jugoslaviji bio osuđen na smrt po svome izlasku iz države. Nešto kasnije su mi došli u ruke stenografski zapisnici iz Jugoslovenske narodne skupštine, gdje sam imao prilike čitati i njegove govore, koje je tamo držao. Zatim se njegovo ime stalno spominjalo u novinama u vezi sa procesima i osudama nad članovima ustaške organizacije, pred sudom za zaštitu države za vrijeme diktature kralja Aleksandra I., po kojim sam procesima i saznao za postojanje te organizacije i da joj na čelu stoji Dr. Ante Pavelić, koji je nosio naziv Poglavnik. Kasnije saznam mnogo više, kao i za ciljeve koje ta organizacija ima. Nakon atentata u Marselju [Marseille] bio je drugi put sudjen na smrt. Po svom izlasku iz bivše Jugoslavije znam da se je stanovito vrijeme zadržavao u Bugarskoj, a zatim u Njemačkoj. Nakon pokušaja atentata na njega u Münchenu, organiziranog po bivšim jugoslavenskim vlastima, otišao je u Italiju. Mislim da je bio u Torinu. Iza atentata u Marselju biva po talijanskim državnim vlastima bačen

Zdenko Blažeković sredinom 1941. godine, na čelu povorke sveučilištaraca pod starom sveučilišnom zastavom.

u tamnicu, gdje je proveo dvije godine, a zatim je bio interniran mislim u Sieni.

Mnogi ljudi, a naročito stariji, zamjenjuju ga sa Dr. Antonom Pavelićem, zubarnom, što dosta koči njegovu popularnost, koja je bivala sve veća, jer je smatran nosiocem oslobođilačke borbe Hrvatskog naroda u inozemstvu tj. tamo, gdje se ne mora taktizirati prema Beogradu, što je Dr. Maček morao u zemlji.

Po proglašenju NDH, koju je proglašio tada pukovnik [dopukovnik] Slavko Kvaternik, vraća se u domovinu sa svojim ustašama, koji su bili s njim u emigraciji i preuzima vodstvo uspostavljene Hrvatske države.

Svima je manje više poznato kolika okapanja je imao naročito sa Talijanima da očuva državu Hrvatsku. Ljudi koji dolaze u doticaj s njim su oduševljeni njegovom osobom. K njemu nije bilo teško doći, tako da su mnogi gradjani bili kod njega, a i on je vrlo često bez pratnje šetao gradom, te razgovarao s ljudima.

Koliko sam čuo od ljudi iz njegove okoline on je veoma mnogo radio u nevjerovatno teškim prilikama u kojima se država Hrvatska nalazila, naročito u vezi sa Talijanima, kojih je agresija i drskost bila veoma velika. Politička moć Italije je bila više nego nesrazmerna prema moći Hrvatske i zato je Poglavnik tražio od odgovornih ljudi u Hrvatskoj skrajnu hladnjokrvnost i strpljivost, upozorujući, da će doći momenat da država Hrvatska ostvari svoja po Italiji okrnjena prava i državni teritorij. 1943. g. se to po kapitulaciji Italije i dogodilo, no država Hrvatska je imala sudbonosnu štetu radi imperialističkih nastojanja Italije. Kasnije je imao slične neugodnosti sa Njemačkom, tako da je u jednom momentu skoro došlo do oružanog sukoba u velikim dimenzijama između SS-a i ustaša, što bi dovelo do obrata u cijeloj tadašnjoj situaciji.

U mome doticaju s njim dobio sam dojam, da je čovjek nevjerovatne energije i živaca i velikog razumijevanja za sva pitanja s kojima se k njemu dolazilo. Nikada nije spriječavao nečiju osobnu inicijativu,

nego je puštao ljude da rade po svojoj svjesti. Taj su dojam imali svi s kojima sam razgovarao, a bili su u doticaju s njim. Jednom sam ga samo vidio veoma ljutog sa vrlo ljutitim izražajem u licu, kada mi je rekao da su zapaljena neka sela kod Križevca i da su to ustaše učinili. Bio je tada veoma ogorčen i davao je dojam čovjeka koji mnogo pati.

Nije mi poznato da je imao neke svoje osobne suradnike, nego je naprotiv sa svakim se jednakom ophodio, a nije mi poznato kako se ophodio sa onima koji su bili s njim u emigraciji.

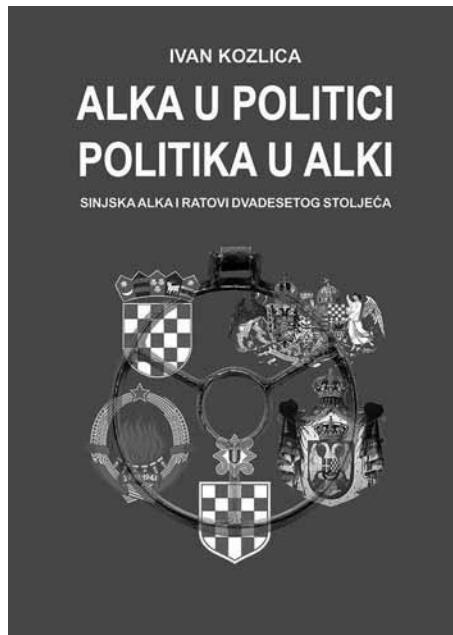
Njegov obiteljski život mi nije poznat, nego sam čuo da su mu djeca veoma skromna. Znam da je bio protivnik toga da mu se obitelj tretira kao vladarska.

U ustaškom pokretu je najmanje interesa pokazivao za političku granu pokreta, izjavivši jednom prilikom da će to i onako iza rata biti sve drugačije sa pokretom, pa da za sada bude kako jest. •

POVIJEST POLITIČKIH IGARA OKO SINJSKE ALKE

(**Ivan Kozlica, Alka u politici – politika u Alki. Sinjska alka i ratovi dvadesetog stoljeća, izd. Kulturno društvo Trilj i Hrvatski centar za ratne žrtve, Zagreb, 2014.**)

Nakon knjige *Krvava Cetina* i *Markovića jama* o stradanjima pučanstva Cetinskega kraja i obližnjih područja u Drugome svjetskom ratu, diplomirani politolog i magistar znanosti **Ivan Kozlica** podario nam je novu knjigu – *Alka u politici – politika u Alki*, o uplenosti sinjske Alke u politiku i politike u Alku, o viteškoj igri sinjskoga kraja staroj već tri stoljeća.

I zbog prirodnog talenta, i zbog stećena znanja, i zbog razvijena i odnjegovana znanstvenoga diskursa i kritičkog stava – mr. Ivan Kozlica ospozobljen je i za vrlo zahtjevnu temu o sinjskoj Alki koja nije samo mjesna sinjska specifičnost – zanimljiva viteška igra – već duboko zadire u povijest naroda ovoga područja, ali i cjelokupnu hrvatsku povijest. Ta igra i to viteško nadmetanje traje već tristo godina, i još uvijek je značajna, izazovna, ali i s nizom nepoznаница, dvojbji, različitih interpretacija onoga što se, slijedom dokumenata, o njoj zna. Jedno je sigurno, Ivan je Kozlica video da se do razrješenja čvora oko Alke može doći i znanstvenom i stručnom analizom onoga što se s njom događalo zadnjih stotinu godina. Video je silnu uplenost Alke u politiku i još više

Piše:

prof. dr. Stipe BOTICA

politike u Alku. I taj je tematski čvor, tu dihotomiju, dostoju stručnoga, a dijelom i znanstvenog elaboriranja predočio, interpretirao i obrazložio.

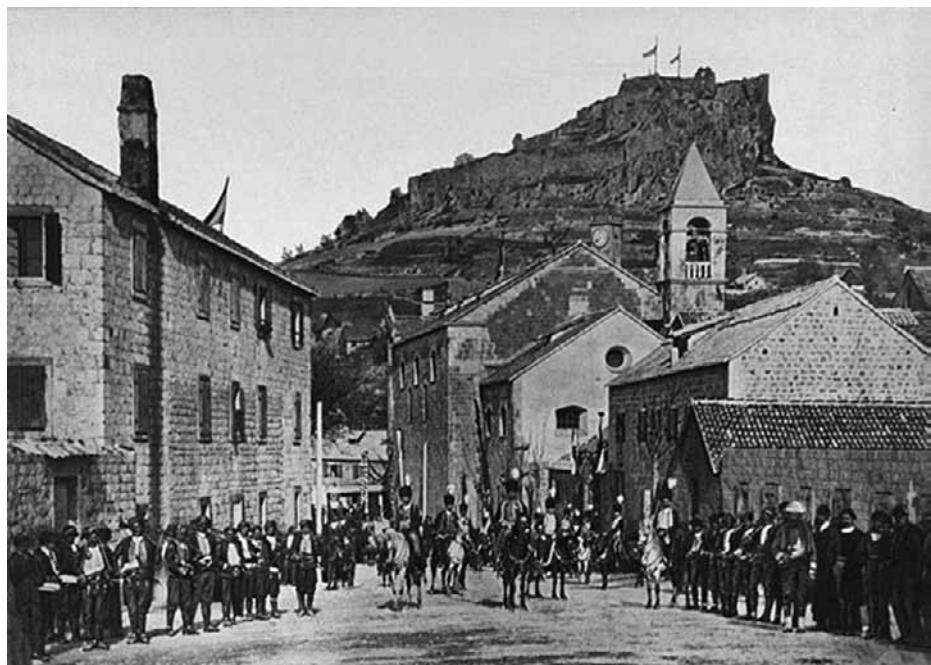
Sama knjiga o Alki, jer Alka je ipak njezina središnja tema, ima četiri veća sadržajna dijela, koncentrirana oko triju velikih ratova (Prvoga, Drugoga i Domovinskog rata) i četvrti o perspektivi Alke u naše dane, naslovjen „Hrvatski duh Alke“. I tu se autor našao pred velikim brojem podataka usustavljenih i sustavno obrazloženih. Usustavio je više od dvjesto temeljnih jedinica tiskanih i elektroničkih izvora i literature, više od devet stotina osoba koje su kreirali temu ili su bile uključene u nju, uspostavio je devetstvo i trinaest bilježaka koje su pratile obilno citirana mjesta. Autor je sve to umješno povezao, osmislio, stvorio gotovo napetu priču, koja čitatelja, znatiželjnika, ne napušta od prve do zadnje stranice. Može li se to usporediti s Šimunovićevim „Alkarom“ u nekim napetim situacijama? Itekako može, s tim naravno da je u Šimu-

novića književna fikcija, a ovdje tako preslikana zbilja.

U tu su se zbilju infiltrirale takve silnice politike koje su, kad se pogledaju iznutra, gotovo nezamislive, grube, krute, drske, nemilosrdne, bešćutne, samodostatne... Politika je svojim opasnim pandžama obuhvatila svoj objekt, i ne da mu izvan svojih gabarita disati. A ona, ipak tako oblikovana uspijeva olabaviti taj zagrljaj, ona – Alka, donekle svemu tome odoliđeva, i stoljećima u svome imanentnome supstratu – igri – ostaje, preživljava.

Autor se i ne bavi toliko igrom, izvođenjem Alke, performansom koji se događa jednom godišnje, već se bavi svim ovim silnicama koje se pletu oko nje.

Iz povijesti Alke zna se, i to autor više puta ističe, da je uvijek djelomice ovisila o aktualnim političkim strukturama, da je trebala čvrstu organizacijsku i finansijsku potporu i da je to mogla dati samo aktualna vlast. Alka je, bezuvjetno, oslonjena na to, od početaka u dvanaest društveno-političkih sustava. Može se u svakome od njih pronaći veza s Alkom, jer je svaki od njih i preuzeo pokroviteljstvo nad Alkom, a za uzvrat tražio odanost, pa i podanički

Alka u austro-ugarsko doba

Alkarsko izaslanstvo na pogrebu kralja Petra I. Karađorđevića 1921. u Beogradu

položaj darovatelju. I to je više-manje uvi-jek funkcioniralo, Alka je imala potporu, održavala se, ostajala u svojoj izvedbenoj strukturi igra, viteška igra, potaknuta onim što se dogodilo 1715. godine, obnavljala uspomenu na te pobedničke dane, uvukla se u svijest ljudi ovoga područja kao kolektivna svijest i običaj. Kad se pogleda retrospektivno, neizostavno je tijekom izvedbi isticana zahvalnost brani-teljima i Gospi Sinjskoj, slavila (godinje) svoje slavodobitnike, po svojim Statutima i Pravilnicima.

Sve to Kozlica zna, ali on i pod utjecajem svoje glavne teme – sveze Alke s politikom – zaviruje izvan toga izvedbenog dijela, održavanja same Alke, gleda i pro-suđuje kako su alkarske uprave, naročito alkarski vođe i vojvode nastojali ostati vjerni alkarskim navadama, ali i to kako su provodili odanost pokroviteljima. Alka i njezini tutori raznih formacija postadoše standard u trostoljetnoj povijesti alke. U tu je svrhu Kozlica isticao značajnije motive i aktere koji su pratili Alku, naročito utjecaje sa strane politike i unutar Viteš-koga alkarskoga društva (VAD), i alkarskih čelnika. U tom je pogledu značajno bar tridesetak osoba koje su obilježile ovaj aspekt. Zaviriti u njihovo djelovanje, i sve njihove ljudske, intelektualne i idej-ne mogućnosti, i snalaženje u pojedinim zahtjevnim situacijama, eto područja gdje se sveze Alke i politike pretpostavljaju, dodiruju, očituju i ukrštavaju.

Ono što daje posebnu vrijednost ovoj knjizi su i pomno odabrani slikovni pri-lozi. Gotovo cijela povijest Alke prati se preko slika, faksimila. To govori samo po sebi. Široj javnosti su osobito zanimljivi

dijelovi koji prikazuju alkare u obilježavanju nekih važnih dijelova Karađorđevićeve Jugoslavije ili za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske. Ti su dijelovi u dosa-dašnjoj povijesti Alke uglavnom prešu-ćivani, zaobilaženi, neautentični. Tko su prešućivači, ima ih dosta, Kozlica neke od njih otkriva. I oni su u ovoj knjizi neka nova povijest Alke.

Djelo i djelovanje nekih važnijih alkarskih dužnosnika, također su jedna od Ko-zličinih tema u kojoj daje njezine glavne obrise. Kako je to bilo za vrijeme Prvoga svjetskoga rata, a potom u SHS i Kralje-vini Jugoslaviji, kako su Karađorđevići zagospodarili Alkom najbolje se vidi kroz ulogu dugogodišnjega vođe/vojvode

Vicka Grabovca, čiju je vladavinu, tride-setogodišnju, okarakterizirao sintagmom „Era Vicka Grabovca“. Tu ima svega i svačega, a ponajviše mučnih hrvatsko-srpskih odnosa, zatrovanih orjunaških sil-nica svih vrsta, snalaženja i nesnalaženja alkarskih uprava i alkara, kako se borio hrvatski „orao“ protiv jugoslavenskoga „sokola“, kako je alka zloupotrijebljena za slavljenje beogradske dinastije, kako je u Beogradu slavila vladarsko vjenčanje, kako je nagrađena „Ordenom belog Orla“ i „Ordenom Svetog Save“. Mučna i gotovo nevjerojatna situacija u hrvatskome Si-nju. Tek poneki narodnonosni dašak, kao onaj da su alkari i u takvo vrijeme 1928. godine ipak bili na sprovodu Stjepanu Rad-iću.

Kozlica rekonstruira sve detalje iz prošlosti Alke. I za vrijeme Drugoga svjetsko-ga rata Sinjska alka je postojala, bile su svake godine pripreme za natjecanje, sudjelovala je u državnim manifestacijama NDH, ali je održana samo 1944. godine. Prikazana je i sudbina ustaškog logornika i alkarskog vojvode Mirka Bilobrka.

Svakako je širokoj javnosti najzanimljiji dio onaj oko Alke iz Drugoga svjetskoga rata, od detaljno obrazložena komunističkog puča u Alki koji je predvodio dugovječni poslijeratni vojvoda Bruno Vučetić. Tu ima svega i svačega, gotovo nevjerojatna, no stariji među nama znaju kako je funkcionirala vlast za vrijeme Tita i komunizma, i tko je mogao sudjelovati u manifestacijama ovoga tipa. Kroz kakve se sve perturbacije i tada prolazilo, ima naznaka i na Alkama.

Svečana loža u vrijeme trčanja Alke 1944. u Sinju

„Antifašistička“ Alka pod slikama drugova Tita i Staljina

Odmah po uspostavi komunističke vlasti u ovim krajevima, uspostavljena je taka vlast i u Alki. Iz priložene autentične i dokumentirane povijesti Alke vidi se kako je bilo slavljenje Staljina i Tita, sudsina informbirovaca, pa divinizacija Titova lika. Kozlica pokazuje kako su iz Alke uspješno odstranili sve vjerske simbole, naročito sve što bi moglo naglasiti ulogu Crkve i Gospe, pa čak i u prizivanju, retuširanom naravno, u 1715. godini, govorom i idejama „velikoga povjesnika“ ove tematike Blaža Perića. Naročito je vrsno pokazao kako su se dozirale informacije o hrvatskom nacionalnom identitetu kroz Alku, pa i do potpunog eliminiranja svih hrvatskih obilježja. Sve je bilo u znaku Tita i Partije, a to su izvrsno proveli i alkarski vojvode i najvećim dijelom čelnici VAD-a. Nije bez razloga ono vrijeme Kozlica nazvao Erom Titova generala Brune Vučetića. Cijela je povijest vladavine Komunističke partije, odanosti velikom sinu naših naroda i narodnosti, i drugoga ideologiziranoga.

A Alka se i u tim okolnostima igrala, u samoj igri ostajala donekle vjerna stariim običajima, svojim statutima i pravilnicima. No, kad je Tito postao „doživotni pokrovitelj“, a potom i „počasni alkarski vojvoda“, prvi u povijesti Alke, Kozlica sve to dokumentira obilnom gradom, i pokazuje određene devijacije od povijesnog izgleda Alke. Pronalazi da je za obilježavanja 250. obljetnice Alke, izvršena jedna nestatutarna gesta vojvode Vučetića. Tada su se ostvarile i dvije proslave ove obljetnice i izdane dvije Spomenice – VAD-ova i Franjevačkoga samostana u Sinju jer je

povezanost tamošnjih franjevaca s Alkom stara koliko i njezino postojanje.

Alka je u novijoj hrvatskoj povijesti, posebice za vrijeme stvaranja hrvatske države, 1990-ih godina, prolazila kroz svoje Kalvarije. Tu je Kozlica uključio galeriju likova: vojvoda, alkarskih dužnosnika, sinjskih dužnosnika, državnih političara tipa Stipe Šuvare, kakve je sve konotacije imala „posljednja jugoslvenska alka“, kako je uspostavljena prva hrvatska Alka. Kako su se birali alkarski čelnici (na primjeru vojvode Nikole Tomaševića). Dao je kronologiju neuspjelog pokušaja puča generala Vučetića i sudrugova, uloge „budnih“ jugofilskih alkara (tipa Stipe Batarela i drugih). Knjiga pokazuje teme i dileme i u novom tisućljeću, sveze Alke i politike, državnih čelnika i alkarskih uprava. Sve to s elementima gotovo detektivskih priča. Pa i oni koji su djelovali pomirljivo, pleli su drukčije veze, primjerice predsjednik Republike Hrvatske Ivo Josipović koji je kao predsjednik države naznačio svim alkama, ali je poslije protokola uručivanja predsjedničkih darova uvijek, umjesto sa slavodobitnikom i alkarima, odlazio Batarelu ne samo na gozbu, naravno i drugi istomišljenici.

Kozlica je, od svih visokih političara ovoga vremena, osobito istakao pozitivnu ulogu predsjednika Franje Tuđmana koji je, kao pokrovitelj, bio na Alki 5. kolovoza 1990. i njegove riječi. Opisao je muke i poteškoće za vrijeme priprema (policija i odore), početak srpske okupacije, nova obilježja i simbole, hrvatske generale – alkarske vojvode, alkare u Domovinskom ratu. I tu Kozlica dokumentirano iznosi

pravu istinu, ne preskačući ništa što se zbilja događalo. Mnoštvo je raznovrsnih dokumenata koji su u Kozlici našli svoga oblikovatelja. Ova knjiga i jest knjiga uglavnom povezanih dokumenata o sve му, dokumentarna po izvorima, ponešto i usmenim izjavama nekih aktera.

Sadašnje stanje u VAD-u i Alki, i druge aktualne teme mogu se motriti pod Kozličinom opcijom da Alka mora biti igra, viteška igra: Sinjska, cetinska i hrvatska. A da ni to nije lako, potvrđuje velika tema Mesić i Alka, Alka i Mesić. Kozlica je i taj dio obrazložio dostupnim dokumentima. Znakovito je njegovo zapažanje i naslov „Stjepan Mesić – prvi i jedini državni poglavar kojega alkari nisu željeli“. Sapienti sat! Nizom formulacija pokazuje da je suvremeno razdoblje Alke vrlo važno u njezinoj povijesti. U pravilu, alkarske su se uprave u hrvatskoj državi jako trudile da udobrovolje pokrovitelje, ali i da se pokrovitelji ipak ne petljaju u sve pore Alke. S Mesićem je to bilo vrlo teško, jer je njegovo predsjednikovanje bilo izrazito politizirano i ideologizirano na svim razinama. Kad je odbio pokroviteljstvo nad Alkom, tada mu je tajnik VAD-a Ivan Vrca rekao kako je „problem odnosa s Haagom izšao iz Predsjedničkih dvora i ušao u male sredine, pa i u Alku“.

U navedeno doba Alku prate i brojni napisi u novinama, u čemu prednjači lokalni novinar Toni Paštar. Komentirajući napise o Alki u novinama Kozlica je pokazao koliko su objektivni i neobjektivni, pristrani i bez osnove (*Slobodna Dalmacija, Novi list...*). Svega toga ima u Kozličinoj knjizi, i još mnogo toga.

Kao zaključnu misao mogao bih navesti sve konotacije koje nude tri zadnja potpoglavlja. Na prvi: „Može li politika iz Alke i Alka iz politike?“, donekle odgovor nudi drugi podnaslov „Kako se Alka održala?“ Održala se samo zato što je bila duboko u kolektivnoj svijesti sinjskoga područja, što se pravilno postavila prema 1715. godini, što je oslonjena i na ulogu Gospe Sinjske i u to doba i poslije, što je živa u svijesti naroda ovoga područja, i što je bila hrvatska nacionalna igra, koja je, zbog svoje imanente vrijednosti, uvrštena i u UNESCOV popis svjetske nematerijalne baštine. Samo takva Sinjska, cetinska, hrvatska i svjetska viteška igra ima razloge opstanka, što je i autor pokazao u zadnjem naslovu – „Proslava 300. obljetnice čudesne obrane Sinja“, proslava svega što je u ovih tristo godina namijenila nam 1715. godina, godina velike pobjede naroda ovoga kraja nad Osmanlijama..

U SPOMEN

SULEJMAN ČAMDŽIĆ

1926. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

MARTIN HAJIĆ

1929. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

TOMISLAV KUJUNDŽIĆ

1959. – 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zagreb

U SPOMEN

SVETKO NIKO PALEKA

Zadar, 29. listopada 1934. – 8. prosinca 2015.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Zadar

U SPOMEN NA POLITIČKOG UZNika TOMISLAVA JAVORA

U Gospiću je 8. studenoga 2015. u 88. godini života preminuo **Tomislav Javor**, sudionik Križnoga puta, hrvatski politički uznik, uzorni član Hrvatskoga društva političkih zatvorenika - Podružnice Gospić, vjerni čitatelj *Političkog zatvorenika* i njegov podupiratelj.

Uza svetu misu zadušnicu u nazočnosti rodbine i prijatelja pokopan je 10. studenoga 2015. na gradskom groblju Svetе Marije Magdalene u Gospiću.

Dragi brate Tomislave, hvala Ti na Tvome predanom radu za Narod i Dom. Neka Ti je laka hrvatska gruda za koju si robijao i koju si neizmjerno volio.

Počivaj u miru Božjem, brate Tomislave! (I. V.)

OGLAS

Iz tiska je izišla knjiga svećenika Petra Šokčevića pod naslovom *Zapis iz olovnih vremena* (Bošnjaci – Đakovo, 2015., 304. str.). Osim obiteljskih i zavičajnih uspomena, autor donosi i uspomene na sudjenje svećenicima i bogoslovima iz đakovačke bogoslovije u Osijeku 1959./60. godine. Predgovor knjizi napisao je nadbiskup Đuro Hranić, metropolit đakovačko-osječki, a knjigu se može nabaviti narudžbom od Nadbiskupskog ordinarijata, Strossmayerov trg, 31400 Đakovo.

IN DIESER AUSGABE

Missbrauch der Psychiatrie zu politischen Zwecken ist üblich in totalitären Regimen. **Professor Dr. Vlado Jukić**, Leiter der Psychiatrischen Klinik Vrapče in Zagreb, einer der bekanntesten psychiatrischen Kliniken in Kroatien, präsentierte in einer Kurzfassung die Ergebnisse der Untersuchung zu diesem Phänomen in der Zeit zwischen 1969 und 1987. Nach 1987 hört der Missbrauch auf (oder ist zumindest nicht dokumentiert), während bis 1969 politisch ungeeignete Personen direkt im Gefängnis landeten. Im erwähnten Zeitraum von 18 Jahren, sagt Jukić, seien nur im Krankenhaus Vrapče 49 Personen - 46 Männer und drei Frauen - „isoliert“ gewesen. Die in den „Krankheitsgeschichten“ enthaltenen Daten wurden auf dem Weltkongress für Psychiatrie in Kairo im September 2005 vorgestellt. Personen, die in dieser psychiatrischen Klinik „isoliert“ waren, wurden in insgesamt 123 Fällen mit Gewalt gebracht und gehalten.

Die Männer wurden 107 und die Frauen 16 Mal „isoliert“. In den meisten Fällen, bzw. in 57 Prozent der Fälle handelte sich um eine einmalige „Isolation“. Das Durchschnittsalter der „Isolierten“ war 41 Jahre: Der Jüngste war 21 und der Älteste 61 Jahre. Dass diese Aktionen des Regimes politisch motiviert waren, beweisen die Umstände, in denen sich die „Isolation“ ungeeigneter Personen abspielte. Die „Isolationen“ sind während Titos Besuche in Zagreb (45 Prozent aller „Isolationen“), zur Zeit, als ausländische Politiker und Staatsmänner Zagreb besuchten, während der Zagreber Messe und während der Universiade – der Weltspiele der Studenten in Zagreb – durchgeführt worden.

*

Während die europäische und internationale sowie kroatische Öffentlichkeit Solidarität für die Opfer von Terroranschlägen in Paris zeigt und die islamisti-

schen Verbrechen verurteilt, zieht **Alfred Obranić** einen interessanten Vergleich. Vor weniger als 24 Jahren war ein Drittel des kroatischen Gebietes besetzt und jeden Tag wurden in Kroatien Dutzende von Menschen, hauptsächlich Zivilisten, in den Terroranschlägen getötet. Die meisten der offiziellen europäischen Strukturen waren dabei passiv und still, meist ohne jede Verurteilung von Serbien und der Jugoslawischen Volksarmee. Das galt insbesondere für Frankreich und Großbritannien, die immer Möglichkeiten fanden, um serbische Gräueltaten in Kroatien und Bosnien und Herzegowina zu rechtfertigen. Niemand erklärte die Trauer anlässlich der getöteten Muslimen und Kroaten, noch wurden die kroatischen und bosnischen-herzegowinischen Flaggen gehisst, wie es jetzt mit der französischen Trikolore der Fall in der Welt ist. Bedeutet dies, dass die kroatischen Opfer weniger wert sind?•

IN THIS ISSUE

Abuse of psychiatry for political purposes is a normal occurrence in totalitarian systems. **Prof. Vlado Jukić Ph. D.**, the director of one of the most well known clinics in Croatia, the Vrapče Psychiatric Hospital in Zagreb, brings results of a research regarding that subject from 1969 to 1987. After 1987, the abuse stopped (or is not documented anymore), while until 1969 undesirable people were put directly in prison. Jukić states that during the aforementioned 18-year period, 49 people, of which 46 men and three women, were “isolated” in Vrapče hospital alone. Records found in their health charts were presented at the World Psychiatric Congress in Cairo in September 2005. People that were “isolated” in that mental hospital, were brought and detained on 123 occasions. Men were “isolated” 107 times,

and women 16 times. Most commonly, in 57 percent of the cases, it was a one term “isolation”. The average life age of the “isolated ones” was 41 years of age, the youngest was 21, and the oldest 61 years old. Political reasons were behind those actions, which is obvious by the circumstances in which the “isolation” of the “undesirable” people was conducted. The “isolations” occurred when **Tito** would come to Zagreb (45 percent of the “isolations”), in time of the visit of foreign statesmen and politicians to Zagreb, during the period when Zagreb Fair was held, and during the Universiade of Zagreb.

*

While the world public and European public, and of course, Croatian public

sympathises with the victims of the terrorist crime in Paris while condemning the Islamist crime, **Alfred Obranić** draws an interesting parallel. Just 24 years ago, one third of Croatia was occupied, and every day people died by the dozens as a result of terrorist attacks. A large number of the killed were civilians. Most European governing structures stood by passively and let it happen, without condemning Serbia and the Yugoslav People's Army. France and Great Britain spearheaded that silence, and always found ways to justify Serbian crimes in Croatia and Bosnia and Herzegovina. Nobody declared grieving days for the killed Croats or Muslims, nor did anyone hang their flags, as it is being done with French flags today. Does that mean that Croatian victims mean less?•

Vukovar ruins (1991)

MOJ DOM

POČETNICA I ČITANKA ZA I. GODIŠTE
PUČKIH ŠKOLA

U

NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ

Ova je knjiga odobrena kao pričevrena školska knjiga odlukom
ministarstva nastave Države Hrvatske br. 24246-1941.
od 21. srpnja 1941.

ZAGREB 1941

Bog i domovina

Molitva

O moj Bože dragi,
malen ti se molim:
pouči me, kako
da sve ljude volim;
dok sam još ovako
u danima mладим,
od jutri do mraka
da veselo radim;
da naučim nauk
što za život treba,
da umijem služit
svagdanjega hlijeba
i da snosim rado
sve, što mi se desi.
Cuj molitvu moju,
Oče na nebesi!

Uskrs

Vjetrići duvaju, mirise
proljetne nose,
djevojke mlađane cvijećem
kite si kose.

Brijegom i dolom se prostirlo
zeleno tkanje,
ljudi se k cikvi uspinju
noseći grane.